

משנה תורה - ספר נזיקין

רבינו משה בן מיימון זצ"ל

• [הלכות נזקי ממון](#) • [הלכות גניבה](#) • [הלכות גזלה ואבדה](#) • [הלכות חובל ומזיק](#) • [הלכות רוצח](#)
[ושמירת נפש](#)

הלכות נזקי ממון

[פרק ראשון פרק שני פרק שלישי פרק רביעי פרק חמישי פרק](#)
[ששי פרק שביעי פרק שמיני פרק תשיעי פרק עשירי פרק אחד](#)
[עשר פרק שנים עשר פרק שלשה עשר פרק ארבעה עשר](#)

הלכות גניבה

[פרק ראשון פרק שני פרק שלישי פרק רביעי פרק חמישי פרק](#)
[ששי פרק שביעי פרק שמיני פרק תשיעי](#)

הלכות גזלה ואבדה

[פרק ראשון פרק שני פרק שלישי פרק רביעי פרק חמישי פרק](#)
[ששי פרק שביעי פרק שמיני פרק תשיעי פרק עשירי פרק אחד](#)
[עשר פרק שנים עשר פרק שלשה עשר פרק ארבעה עשר פרק חמשה](#)
[עשר פרק ששה עשר פרק שבעה עשר פרק שמונה עשר](#)

הלכות חובל ומזיק

[פרק ראשון פרק שני פרק שלישי פרק רביעי פרק חמישי פרק](#)
[ששי פרק שביעי פרק שמיני](#)

הלכות רוצח ושמירת נפש

[פרק ראשון פרק שני פרק שלישי פרק רביעי פרק חמישי פרק](#)
[ששי פרק שביעי פרק שמיני פרק תשיעי פרק עשירי פרק אחד](#)
[עשר פרק שנים עשר פרק שלשה עשר](#)

ממון. הלכות גניבה. הלכות גזלה ואבדה. הלכות חובל ומזיק. הלכות רוצח ושמירת נפש:

הלכות נזקי ממון

יש בכללן ארבע מצות עשה. וזה הוא פרטן: (א) דין השור. (ב) דין ההבער. (ג) דין הבור. (ד) דין הבערה: וביאור מצות אלו בפרקים אלו:

הלכות נזקי ממון - פרק ראשון

א כל נפש חיה שהיא ברשותו של אדם שהזיקה הבעלים חייבין לשלם שהרי ממוןם הזיק שנאמר [\(שמות כא-לה\)](#) "כי יגוף שור איש את שור רעהו". אחד השור ואחד שאר בהמה וחיה ועוף לא דיבר הכתוב בשור אלא בהווה:

ב וכמה משלם. אם הזיקה בדברים שדרכה לעשותם תמיד כמנהג ברייתה. כגון בהמה שאכלה תבן או עמיר או שהזיקה ברגלה בדרך הילוכה חייב לשלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו שנאמר [\(שמות כב-ד\)](#) "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם". ואם שינתה ועשתה מעשים שאין דרכה לעשותם תמיד והזיקה בהן. כגון שור שנגח או נשך חייב לשלם חצי נזק מגוף המזיק עצמו שנאמר [\(שמות כא-לה\)](#) "ומכרו את השור החי וחצו את כספו" וגו':

ג כיצד שור שוה מנה שנגח לשור שוה עשרים והמיתו והרי הנבילה שוה ארבעה בעל השור חייב לשלם שמונה שהוא חצי הנזק. ואינו חייב לשלם אלא מגוף השור שהזיק שנאמר [\(שמות כא-לה\)](#) "ומכרו את השור החי". לפיכך אם המית שור שוה עשרים לשור שוה מאתים ונבלה שוה מנה אין בעל הנבלה יכול לומר לבעל החי תן לי חמשים. אלא אומר לו הרי שור שהזיק לפניך קחהו ולך אפילו אינו שוה אלא דינר. וכן כל כיוצא בזה:

ד העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד כמנהג ברייתו הוא הנקרא מועד. והמשנה ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשות כן תמיד כגון שור שנגח או נשך הוא הנקרא תם. וזה המשנה אם הרגיל בשינויו פעמים רבות נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו שנאמר [\(שמות כא-לו\)](#) "או נודע כי שור נגח הוא":

ה חמשה מעשים תמים יש בבהמה. ואם הועדה לאחד מהן נעשית מועדת לאותו מעשה ואלו הן. הבהמה אינה מועדת מתחילתה לא ליגח ולא ליגוף ולא לישוך ולא לרבוץ על כלים גדולים ולא לבעוט. ואם הועדה לאחד מהן הרי זו מועדת לו. אבל השן מועדת מתחילתה לאכול את הראוי לה. והרגל מועדת מתחילתה לשבר בדרך הילוכה. והבהמה מועדת מתחילתה לרבוץ על פכין קטנים וכיוצא בהם ולמעך אותן :

ו חמשה מיני בהמה מועדין מתחלת ברייתן להזיק ואפילו הן בני תרבות. לפיכך אם הזיקו או המיתו בנגיחה או בנשיכה ודריסה וכיוצא בהן חייב נזק שלם. ואלו הן הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס. וכן הנחש שנשך הרי זה מועד ואפילו היה בן תרבות :

ז כל מועד משלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו. וכל תם משלם חצי נזק מגופו. במה דברים אמורים בשנכנסה הבהמה לרשות הניזק והזיקתהו. אבל אם נכנס הניזק לרשות המזיק והזיקתהו בהמתו של בעל הבית הרי זה פטור על הכל. שהרי הוא אומר לו אילו לא נכנסת לרשותי לא הגיע לך היזק והרי מפורש בתורה [\(שמות כב-ד\)](#) "ושלח את בעירה ובער בשדה אחר" :

ח הזיקה ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם לא למזיק ולא לניזק או בחצר שהיא של שניהן והרי היא מיוחדת להניח בה פירות ולהכניס לה בהמה כגון הבקעה וכיוצא בה. אם בשן ורגל הזיקה כדרכה הרי זה פטור מפני שיש לה רשות להלך [כאן] וכאן ודרך הבהמה להלך ולאכול כדרכה ולשבר בדרך הילוכה. ואם נגחה או נגפה או רבצה או בעטה או נשכה. אם תמה היא משלם חצי נזק ואם מועדת נזק שלם :

ט היתה החצר של שניהן מיוחדת לפירות ולא להכניס בה בהמה והכניס שם אחד מן השותפין בהמתו והזיקה חייב אפילו על השן ועל הרגל. וכן אם היתה מיוחדת לבהמה לשניהם והיה רשות לאחד מהן בלבד להכניס לה פירות והזיקה פירותיו חייב על השן ועל הרגל :

י שלשה אבות נזיקין בשור הקרן והשן והרגל. תולדות הקרן נגיפה נשיכה רביצה בעיטה. תולדות השן אם נתחככה בכותל להנאתה והזיקה בחיכוכה. וכן אם טנפה פירות להנאתה. תולדות הרגל הזיקה בגופה דרך הילוכה או שהזיקה בשערה דרך הילוכה או כשכשה בזנבה או באוכף שעליה בפרומביא שבפיה בזוג שבצוארה. וכן חמור שהזיק במשאו בשעת הילוכו ועגלה המושכת בקרון שהזיקה בשעת משיכתה כל אלו תולדות הרגל הן וברשות הרבים פטורין וברשות הניזק משלמין נזק שלם :

יא כשכשה בזנבה כשכוש רב שאין דרכה לעשותה תמיד והזיקה ברשות הרבים. או שכשכשה בגיד שלה ברשות הרבים והזיקה פטור. ואם תפש הניזק גובה חצי נזק ממה שתפש. שזה הדבר ספק הוא אם אלו חולדות

הקרן שחייב עליה ברשות הרבים או תולדות הרגל שפטור עליה ברשות הרבים כמו שביארנו :

הלכות נזקי ממון - פרק שני

א אחד אבות נזיקין ואחד התולדות אם היה האב מועד תולדותיו מועדות ואם היה תם תולדותיו כמוהו. וכל אבות נזיקין וכל תולדותיהן מועדין הן מתחלתן חוץ מקרן ותולדותיו שהן תמים בתחלה עד שיועדו כמו שביארנו :

ב כל תולדה כאב שלה חוץ מצרורות המנתזין מתחת רגלי הבהמה בשעת הלכה. שאע"פ שתולדת הרגל הם ופטור עליהן ברשות הרבים כרגל ואם הזיקו ברשות הניזק משלם מן היפה שבנכסיו כרגל שהוא אב אע"פ כן אינו משלם אלא חצי נזק :

ג כיצד בהמה שנכנסה לחצר הניזק והלכה והיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברו את הכלים משלם חצי נזק מן היפה שבנכסיו. ודבר זה הלכה מפי הקבלה היא :

ד וכן אם היתה מהלכת ברשות הרבים ונתזו צרורות מתחת רגליה לרשות הניזק ושברו את הכלים משלם חצי נזק. דרסה על הכלי ברשות הניזק ושברתו ונפל על כלי אחר ושברו. על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם חצי נזק :

ה היתה מהלכת ברשות הרבים ובעטה והתיזה צרורות והזיקו ברשות הרבים פטור. ואם תפש הניזק רביע נזק אין מוציאין מידו. שהדבר ספק הוא שמא שינוי הוא ואינו תולדת רגל שהרי בעטה :

ו בעטה בארץ ברשות הניזק והתיזה צרורות מחמת הבעיטה והזיקו שם חייב לשלם רביע נזק שזה שינוי הוא בהתזת הצרורות. ואם תפש הניזק חצי נזק אין מוציאין מידו. ואפילו היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה שלא תתיז ובעטה והתיזה משלם רביע נזק ואם תפש הניזק חצי נזק אין מוציאין מידו :

ז כל המשלם נזק שלם הרי התשלומין ממון שהוא חייב לשלמו כמי שלוח מחבירו שהוא חייב לשלם. וכל המשלם חצי נזק הרי התשלומין קנס חוץ מחצי נזק של צרורות שהוא הלכה כמו שביארנו :

ח זה הכלל כל המשלם מה שהזיק הרי זה ממון וכל המשלם יתר או פחות כגון תשלומי כפל או חצי נזק הרי היתר על הקרן או הפחות קנס ואין חייבין קנס אלא ע"פ עדים אבל המודה בכל קנס מן הקנסות פטור:

ט תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו. אם היו בתוכו תבלין וכיוצא בהן שהושיט ראשו כדי לאכלן. על התבלין משלם נזק שלם ועל הכלי משלם חצי נזק כחצי נזק צרורות שכך הוא דרכו. ואם היה הכלי ריקן הרי זה משונה ומשלם חצי נזק ככל הקנסות:

י וכן סוס שצנף וחמור שנער ושבר את הכלים משלם חצי נזק. התרנגולין מועדין להלך כדרכן ולשבר. היה חוט או רצועה קשור ברגליהן ונסתבך כלי באותו החוט ונתגלגל ונשבר משלם חצי נזק. במה דברים אמורים כשקשרו אדם אבל אם נקשר על רגליהם מאליו בעל התרנגולין פטור. ואם היו לחוט בעלים ולא היה החוט הפקר בעל החוט חייב חצי נזק שהרי הוא כבור המתגלגל:

יא הצניע בעל החוט את החוט והתרנגולים דרסו עליו והוציאוהו ונקשר ברגליהן ושברו בו את הכלים אף בעל החוט פטור שהרי אנוס הוא:

יב תרנגולין שהיו מפריחין ממקום למקום ושברו את הכלים. אם בכנפיהם שברו משלם נזק שלם ואם ברוח שבכנפיהם משלם חצי נזק:

יג היו מהדסין על גבי עיסה או על גבי פירות וטנפו או נקרו משלמין נזק שלם. הזיקו בעפר או צרורות שהעלו בכנפיהן או ברגליהן משלמין חצי נזק:

יד היו מחטטין בחבל ונפסק החבל ונשבר הדלי משלמין נזק שלם. והוא שנתגלגל הדלי מחמתן עד שנפל ונשבר. ואם היה על החבל אוכל ובעת אכילתן פסקוהו משלם גם על החבל נזק שלם:

טו הכלב והגדי שקפצו מראש הגג מלמעלה למטה ושברו את הכלים משלמין נזק שלם מפני שמועדים הן לדבר זה. וכן אם נפלו והזיקו שעלייתן לראש הגג פשיעה. ואע"פ שנפילתן אונס כל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב:

טז קפצו ממטה למעלה משלמין חצי נזק. והוא שנתלש הגדי ונסרך וקפץ הכלב אבל נסרך הכלב ודלג הגדי בין מלמעלה למטה בין ממטה למעלה חייבין נזק שלם. וכן תרנגול שדלג בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה משלם נזק שלם:

יז כלב שנטל את החררה והלך לו לגדיש. אם הניחה בגדיש ואכל את החררה והדליק את הגדיש על החררה ועל מקום החררה משלם נזק שלם

ועל שאר הגדיש חצי נזק. ואם היה מגרר את החררה על הגדיש והולך ושורף משלם על החררה נזק שלם ועל מקום הגחלים חצי נזק ועל שאר הגדיש פטור:

יח במה דברים אמורים בשמור בעל הגחלת את אשו וסתם הדלת ובא הכלב וחתר ונטל את החררה מעל האש. אבל אם לא שמר אשו בעל האש חייב על שריפת הגדיש ובעל הכלב חייב על אכילת החררה ועל מקומה:

יט המשסה כלבו של חבירו בחבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ובעל הכלב חייב חצי נזק שכיון שהוא יודע שאם שסה את כלבו להזיק נושך לא היה לו להניחו. ואם שסהו בעצמו בעל הכלב פטור שכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור:

כ שתי פרות ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת ובעטה מהלכת ברבוצה חייב חצי נזק שאע"פ שדרכה להלך עליה אין דרכה לבעט בה:

הלכות נזקי ממון - פרק שלישי

א הבהמה מועדת לאכול פירות או ירקות וכיוצא בהן. לפיכך אם נכנסה לרשות הניזק ואכלה דברים שדרכה לאכלם משלם נזק שלם שנאמר **(שמות כב-ד) 'ובער בשדה אחר מיטב שדהו' וגו'.** ואם אכלתם ברשות הרבים פטור ואם נהנית משלם מה שנהנית לא מה שהזיקה:

ב כיצד נכנסה לרשות הניזק ואכלה שומשמין או לוט וכיוצא בהם בשוה דינר משלם דינר. ואם אכלתן ברשות הרבים ונהנית רואין אותן כאילו הם שעורים או עמיר ומשלם דמי עמיר או דמי שעורים בזול:

ג אכלה אוכלים הרעים לה כגון שאכלה חיטין הואיל ולא נהנית פטור. אכלה אוכלין שאין דרכה לאכלן כגון שאכלה כסות או כלים בין ברשות הניזק בין ברשות הרבים משלם חצי נזק שזה שינוי הוא ודרך בני אדם להניח עליהם וכסותן ברשות הרבים עד שינוחו מעט:

ד בהמה שהיתה עומדת ברשות הניזק ותלשה פירות מרשות הרבים ואכלתן ברשות הניזק הרי הדבר ספק לפיכך אינה משלמת אלא מה שנהנית ואם תפש הניזק כמה שהזיקה אין מוציאין מידו שהרי ברשותו אכלה:

ה כלב שנכנס לחצר ונטל פת או בשר והוציאן לרשות הרבים או לחצר אחרת ואכלם שם מה שנהנה משלם. אכלם בשדה של בעל החצר משלם

נזק שלם כאילו אכלן בתוך החצר שהרי ברשות הניזק אכל. וכן כל כיוצא בזה:

י בהמה שאכלה אוכלין שאין דרכה לאכלן אבל אוכלתן על ידי הדחק. כגון פרה שאכלה שעורים וחמור שאכל כרשינים או דגים וחזיר שאכל חתיכה בשר וכלב שלקק את השמן וחתול שאכל תמרים וכן כל כיוצא באלו. אם אכלה ברשות הניזק משלם נזק שלם וברשות הרבים פטור. ואם נהנית משלם מה שנהנית:

ז חיה שנכנסה לרשות הניזק וטרפה ואכלה בהמה או בשר משלם נזק שלם שזהו דרכה. אבל כלב שאכל כבשים קטנים או חתול שאכל תרנגולים גדולים הרי זה שינוי ומשלם חצי נזק:

ח סל שיש בו לחם ונכנס חמור ושבר הסל ואכל הלחם משלם על הסל ועל הלחם נזק שלם שזה הוא דרכו. וכן שעיר עזים שראה לפת וכיוצא בו על פי החבית ונסתבך בחבית ואכל את הלפת ושבר את החבית משלם על שניהם נזק שלם. כשם שדרכו לאכול כך דרכו להתלות בכלים ולעלות כדי לאכול וכן כל כיוצא בזה. אבל אם נכנס החמור ואכל את הלחם ואחר כך שבר את הסל על הלחם משלם נזק שלם ועל הסל חצי נזק וכן כל כיוצא בזה:

ט בהמה שאכלה מתוך הרחבה בין דרך הליכתה בין שעמדה ואכלה משלם מה שנהנית, ואפילו חזרה על צדי הרחבה ואכלה מהן. אבל אם הניחה את הרחבה והלכה ועמדה בצדי הרחבה ואכלה משלם מה שהזיקה. אכלה מפתח החנות משלם מה שנהנית מתוך החנות משלם מה שהזיקה:

י היתה מהלכת ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברתה ואפילו עמדה משלם מה שנהנית שכן דרך הבהמות לאכול זו מעל גבי זו. ואם קפצה ואכלה על גבי חברתה משלם מה שהזיקה שגבי חברתה כחצר הניזק הוא חשוב:

יא בהמה שהוחלקה באבן או במימי רגליה ונפלה לגינה ונחבטה על גבי פירות וירקות או שאכלה משלם מה שנהנית. אפילו הלכה מערוגה לערוגה ואפילו נשארה שם כל היום כולו אינו משלם אלא מה שנהנית. ומה הנאה יש לה בחביטה שהרי מצאה מקום רך ולא נתרסקו איבריה. אבל אם ירדה כדרכה ואכלה משלם מה שהזיקה. ואפילו טנפה פירות במי לידה משלם מה שהזיקה מפני שתחילתו בפשיעה. וכן אם דחפתה חברתה ונפלה משלם מה שהזיקה מפני שהיה לו להעבירן אחת אחת כדי שלא ידחפו זו את זו:

יב הוחלקה ונפלה ויצאת וחזרה לגינה אע"פ שחזרה שלא לדעת הבעלים משלם מה שהזיקה מפני שהיה לו לשמרה שלא תחזור שהדבר ידוע שכיון שידעה דרך הגינה הרי היא חוזרת מאליה :

יג הקדר שהכניס קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ושברתן בהמתו של בעל הבית פטור. ואם הוזקה בהן בעל הקדרות חייב. ואם הכניס ברשות פטור. ואם קבל עליו בעל הבית לשמור את הקדרות בעל הבית חייב :

יד וכן אם הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ואכלתם בהמתו של בעל הבית פטור. ואם הוחלקה בהן והוזקה בעל הפירות חייב. ואם הכניס ברשות פטור. ואם קבל עליו בעל הבית לשמור את הפירות בעל הבית חייב. הכניסן שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית והוזקה באכילתן בעל הפירות פטור מפני שהיה לה שלא תאכל. ואם הכניסה ברשות והניחו בעלי החצר את זה שהרשהו בחצר לשמרו ואכלתן בהמתו של בעל הבית והוזקה באכילתן בעל הפירות חייב. שכיון שראה הבהמה אוכלת דברים המזיקין לה והניחה חייב שהרי אין בעלי החצר מצויין שם להעביר הבהמה מהן. ומעשה באשה שנכנסה לאפות בתנור בבית שכנותיה והניחיה ונתעלמו כדי שלא יביטו בה בעת לישתה ואפייתה ובא עז של בעל הבית ואכל הבצק ומת וחייבוה חכמים לשלם דמיו. וכן כל כיוצא בזה :

טו המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל השדה פטור. ואם הוחלקה והוזקה בעל הפירות חייב. אכלתן והוזקה באכילתן פטור. ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב אע"פ שלא קבל עליו לשמור. שהשומר בגרנות כיון שאמר לו הגדש בכאן כמי שאמר לו הגדש ואני אשמור לך הוא חשוב :

הלכות נזקי ממון - פרק רביעי

א הכונס צאן לדיר ונעל בפניהן בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה ויצאה והזיקה פטור. ואם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה או שהיו כותלי הדיר רעועין הרי לא נעל בפניהם כראוי ואם יצאת והזיקה חייב. ואפילו חתרה ויצאת ואפילו נפרצה מחיצה בלילה או פרצה ליסטים בעל הצאן חייב. היתה מחיצה בריאה ונפרצה בלילה או שפרצה ליסטים ויצאת והזיקה פטור הוציאוה ליסטים והזיקה ליסטים חייבים :

ב הפורץ גדר לפני בהמת חבירו ויצאת והזיקה. אם היה גדר חזק ובריא חייב. ואם היה כותל רעוע פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים. וכן הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים :

ג המעמיד בהמת חבירו על גבי קמת חבירו המעמיד חייב לשלם מה שהזיק. וכן אם הכישה עד שהלכה לקמת חבירו והזיקה זה שהכישה חייב :

ד המוסר בהמתו לשומר חנם או לנושא שכר או לשוכר או לשואל נכנסו תחת הבעלים ואם הזיקה חייב השומר. במה דברים אמורים בזמן שלא שמרו כלל אבל אם שמרוה שמירה מעולה כראוי ויצאת והזיקה השומרים פטורין והבעלים חייבים אפילו המיתה את האדם. שמרוה שמירה פחותה אם שומר חנם הוא פטור ואם שומר שכר או שוכר או שואל הוא חייבין :

ה הניחה בחמה אפילו חתרה ויצאת והזיקה חייב זה שהניחה שם. שכיון שהניחה בחמה הרי היא מצטערת ובורחת ועושה כל שאפשר לה לעשות :

ו מסר בהמתו לחרש שוטה וקטן אע"פ שהיה השור קשור הבעלים חייבין. שדרך השור וכיוצא בו להתיר הקשר ולצאת ולהזיק. אפילו שמרוה שמירה מעולה וחתרה ויצאה והזיקה הבעלים חייבים :

ז מסר שורו לחמשה ופשע בו אחד מהן ויצא והזיק אם אינו משתמר אלא בחמשתן זה שפשע בשמירתו חייב. ואם משתמר בשארן אף אלו הנשארין חייב :

ח שאלו בחזקת תם ונמצא מועד. אם ידע השואל שהוא נגחן הבעלים משלמים חצי נזק שכל מקום שהוא הולך הרי שם בעליו עליו. והשואל משלם חצי נזק. שאפילו היה תם חצי נזק היה משלם שהרי ידע שהוא נגחן. ואם לא ידע שהוא נגחן אין השואל חייב כלום והבעלים משלמין נזק שלם :

ט שאלו כשהוא תם והועד בבית השואל והחזירו לבעליו חוזר לתמותו. הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה והבעלים משלמין חצי נזק והשואל פטור שהרי החזירו :

י שומר שקבל עליו שמירת גוף הבהמה בלבד אבל לא שמירת נזקיה והזיקה פטור מלשלם והבעלים חייבים. קבל שמירת נזקיה והזיקה חייב השומר. ואם הוזקה פטור והבעלים עושים דין עם המזיק :

יא מסר השומר לשומר אחר השומר הראשון חייב לשלם לניזק שהשומר שמסר לשומר חייב. והרי הניזק אומר לו למה לא שמרת אתה בעצמך ומסרת לאחר שלם לי אתה ולך ועשה דין עם השומר שמסרת לו אתה. מסרה השומר לבנו או לבן ביתו או למסעדו נכנסו תחת השומר וחייבים:

יב כל שומר שנתחייב לשלם ואין לו והיה המזיק תם שהוא משלם חצי נזק מגופו הרי הניזק משתלם מן הבהמה שהזיקה וישאר דמי מה שגבה הניזק חוב על השומר לבעל הבהמה:

יג כל בהמה שהזיקה פירות מחוברין משערין מה שהזיקה בששים ומשלם זה שנתחייב לשלם בין הבעלים בין השומרים. כיצד הרי שאכלה בית סאה שמין ששים בית סאה באותה השדה כמה היה שוה וכמה הוא שוה עתה אחר שנפסד בו הבית סאה ומשלם השאר. וכן אם אכלה קב או רובע אפילו קלח אחד שמין אותו בששים:

יד אכלה פירות גמורין שאין צריכים לקרקע משלם דמי פירות גמורין בשוויהן אם סאה דמי סאה ואם סאתים דמי סאתים. הרי שאכלה פירות דקל אחד וכן הלוקט פירות דקל חבירו ואכל אם היה דקל רומי וכיוצא בו שאין התמרים שלו יפות משערין אותו בששים על גב הקרקע. ואם דקל פרסי וכיוצא בו הוא שהתמרים שלו יפות ביותר משערין הדקל בפני עצמו כמה היה שוה וכמה הוא שוה עתה:

הלכות נזקי ממון - פרק חמישי

א בהמה שהיתה רועה ופרשה ונכנסה בשדות ובכרמים אע"פ שעדיין לא הזיקה מתרין בבעליה שלש פעמים. אם לא שמר בהמתו ולא מנעה מלרעות יש רשות לבעל השדה לשחטה שחיטה כשרה ואומר לבעליה בואו ומכרו בשר שלכם. מפני שאסור לאדם להזיק ולשלם מה שהזיק אפילו לגרום הנזק אסור:

ב לפיכך אסרו חכמים לגדל בהמה דקה וחיה דקה בארץ ישראל במקום השדות והכרמים אלא ביערים ובמדברות שבארץ ישראל. ומגדלין בסוריא בכל מקום:

ג עשרה תנאים התנה יהושע ובית דינו בשעה שחלק את הארץ, ואלו הן. א) התנה שמרעין בהמה דקה ביערים שאילניהן גסין. אבל אין מרעין שם בהמה גסה. וביער שאילניו דקים אין מרעין בו לא גסה ולא דקה אלא

מדעת בעליו. ב) וכן התנה שיהיה כל אדם מותר ללקט עצים משדה חברו. והוא שיהיו עצים פחותים וקרובים להיות קוצים כגון היזמי והיגי. והוא שיהיו לחים ומחוברין ובלבד שלא ישרש. אבל שאר עצים אסור. ג) וכן התנה שיהיה כל אדם מותר ללקט עשבים העולין מאיליהן בכל מקום חוץ משדה תלתן שזרעה לבהמה. ד) וכן התנה שיהיה אדם קוטס נטיעה בכל מקום חוץ מגרופיות של זית ואינו קוטס מן האילנות אלא בזית כביצה ובקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה ובשאר האילן מתוכו של אילן לא מחודו. וכשהתיר לקטום לא התיר אלא מחדש שאינו עושה פירות אבל לא מישן שעושה פירות. ואינו קוטס אלא ממקום שאינו רואה פני חמה. ה) וכן התנה שהמעין היוצא בתחילה בני אותה העיר שיצא בגבולם מסתפקין ממנו אע"פ שאין עיקרו בחלקם ואין לאחרים להסתפק עמהם ממנו. ו) וכן התנה שיהיה כל אדם מותר לצוד דגים מים טבריה והוא שיצוד בחכה בלבד. אבל לא יפרוש קלע ויעמיד ספינה שם אלא בני השבט שהגיע אותו הים בחלקם. ז) וכן התנה שכל אדם שצריך לנקביו מסתלק מן הדרך ונכנס אחורי הגדר שפגע בו ונפנה שם ואפילו בשדה מליאה כרכום ונוטל משם צרור ומקנת. ח) וכן התנה שכל התועה בין הכרמים וכיוצא בהן מפסג ועולה מפסג ויורד עד שיצא לדרכו. ט) וכן התנה שבזמן שירבה הטיט בדרכי הרבים או נקיעי מים יש לעוברי דרכים להסתלק לצדדי הדרכים ומהלכין שם אע"פ שהן מהלכין בדרך שיש לה בעלים. י) וכן התנה שמת מצוה קונה מקומו ונקבר במקום שימצא בו. שלא יהא מוטל על המצר ולא בתוך תחום המדינה. אבל אם נמצא על המצר או שהיה בתוך התחום מביאו לבית הקברות :

ד שלמה תקן שיהיו עוברי דרכים מותרין בימות החמה להלך בשבילין שבשדות שיש להן בעלים עד שתרד רביעה שנייה :

ה ותקנות אלו כולן נוהגות בכל מקום אפילו בחוצה לארץ :

ו ומשירד הטל בבבל אסור להלך בשבילין שיש להן בעלים :

ז אע"פ שאין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל מותר לשהותה קודם לרגל שלשים יום וקודם למשתה בנו שלשים יום. והטבח לוקח ושוחט לוקח ומשהה עד שישחוט מעט מעט. ובלבד שלא תצא ותרעה בעדר אלא כל המשהה משהה בתוך ביתו כדי שלא תזיק :

ח וכבר עשו בבל כארץ ישראל לאסור בה גידול בהמה דקה וחיה דקה מפני שהיו רוב השדות והכרמים שם באותם הימים של ישראל :

ט וכן אסרו חכמים לגדל חזירים בכל מקום. ולא את הכלב אלא אם כן היה קשור בשלשלת. אבל מגדל הוא כלבים בעיר הסמוכה לספר. ביום קושרו ובלילה מתירו. ואמרו חכמים ארור מגדל כלבים וחזירים מפני שהיזקן מרובה ומצוי :

י רועה שעשה תשובה אין מחייבין אותו למכור מיד אלא מוכר על יד על יד. וכן מי שנפלו לו כלבים וחזירים בירושה אין מחייבין אותו למכור מיד אלא מוכר מעט מעט :

הלכות נזקי ממון - פרק ששי

א אי זהו מועד כל שהעידו בו שלשה ימים. אבל אם נגח ביום אחד או נשך או רבץ או בעט או נגף אפילו מאה פעמים אין זה מועד. העידו בו שלש כתי עדים ביום אחד הרי זה ספק אם הועד או לא הועד :

ב אין העדה אלא בפני הבעלים ובפני בית דין שנאמר [\(שמות כא-כט\)](#) "והועד בבעליו". ואין העדה אלא בבית דין :

ג שור של חרש שוטה וקטן ומי שהוא במדינת הים שנגחו פטורין. אבל בית דין מעמידין להם אפוטרופוסין ומעידין בהן בפני האפוטרופוסין :

ד הזיקו אחר שהועדו בפני אפוטרופוסין אם עדיין הוא תם משלם חצי נזק מגופו ואם הועד בו שלשה ימים ואחר כך הזיק משלם נזק שלם מן היפה שבנכסי אפוטרופוסין ולכשיגדלו היתומים יעשו דין עם האפוטרופוסין וישלמו להן :

ה שוורים שמשחקין בהן ומלמדין אותן ליגח זה את זה אינם מועדים זה לזה. ואפילו המיתו את האדם אינן חייבין מיתה שנאמר [\(שמות כא-כח\)](#) "כי יגח" לא שיגחוהו :

ו שור שהועד ונמכר או ניתן במתנה חזר לתמותו שהרשות שנשתנית משנה דינו. אבל אם השאילו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו. וכן שור שהועד בפני אפוטרופוסין ונתפקח החרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן אע"פ שבטלו האפוטרופוסין הרי הן מועדין בחזקתן שהרי ברשות בעלים הן :

ז בהמה שהועדה וחזרה בה מדבר שהועדה לו חזרה לתמותה. כיצד שור שהועד ליגח וחזר שלא יגח אע"פ שהוא נוגף הרי זה תם לנגיחה. ומאימתי הוא חזרתו עד שיהיו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח. וכן בשאר הדברים שהועד להן עד שימשמשו בו ולא יהיה עושה אותן :

ח שור שהוא מועד למינו הרי זה אינו מועד לשאינו מינו. הועד לאדם אינו מועד לבהמה הועד לקטנים אינו מועד לגדולים לפיכך אם הזיק את

מין שהוא מועד לו משלם נזק שלם ואם הזיק לשאר המינין משלם חצי נזק. היה מועד לשבתות אינו מועד לימות החול ואם הזיק בשבתות משלם נזק שלם ובימות החול משלם חצי נזק. ומאימתי היא חזרתו משימשו התינוקות בו ביום שהוא מועד לו ולא יהיה מזיק נזק שהועד לו:

ט נגח שור היום וחמור למחר וגמל ביום שלישי נעשה מועד לכל. ראה שור היום ונגחו. ולמחר ראה שור ולא נגחו. וביום השלישי ראה שור ונגחו. וברביעי ראה שור ולא נגחו. ובחמישי ראה שור ונגחו. ובששי ראה שור ולא נגחו נעשה מועד לסירוגין לשוורים. וכן כל כיוצא בזה:

י ראה שור היום ונגחו. ולמחר ראה חמור ולא נגחו. ובשלישי ראה סוס ונגחו. וברביעי ראה גמל ולא נגחו. ובחמישי ראה פרד ונגחו. ובששי ראה ערוד ולא נגחו. נעשה מועד לסירוגין לכל ואם נגח ביום שהוא מועד לו אחד משלשת המינין שנגח בסירוגין הרי זה מועד:

יא נגח בחמשה עשר לחודש זה. ובששה עשר לחודש שני. ובשבעה עשר לחדש שלישי אינו מועד עד שישלש בדילוג. שמע קול שופר ונגח קול שופר ונגח קול שופר ונגח נעשה מועד לשופרות. וכן כל כיוצא בזה:

יב נגח שלשה שוורים בשלשה ימים זה אחר זה וברביעי נגח חמור ובחמישי נגח גמל או שנגח חמור וגמל בתחילה בשני ימים זה אחר זה ואחר כך נגח שלשה שוורים זה אחר זה הרי זה ספק אם הוא מועד לשוורים בלבד או לשלשת המינין הוא מועד. וכן אם נגח בשלש שבתות זו אחר זו ובאחד בשבת ובשני בשבת או שנגח בחמישי בשבת ובערב שבת וביום השבת ובשתי שבתות הבאות אחריה הרי זה ספק אם הוא מועד לשבתות בלבד או לשלשת הימים ששנים מהן חול:

יג וכל אלו הספיקות וכיוצא בהן אין מחייבין בהן את המזיק אלא חצי נזק ואם תפס הניזק נזק שלם אין מוציאין מידו.

הלכות נזקי ממון - פרק שביעי

א שור שקשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו כראוי ויצא והזיק. אם תם הוא משלם חצי נזק. ואם היה מועד פטור שנאמר [\(שמות כא-לו\)](#) "ולא ישמרנו" הא אם שמרו פטור ושמור הוא זה. וכן אם הזיק בדבר שהוא מועד לו מתחילתו כגון שאכל דברים הראויים לו או שבר ברגליו בדרך הלוכו פטור מלשלם:

ב היה מועד לקרן ימין ואינו מועד לקרן שמאל ויצא אחר ששמרו כראוי ונגח בין בקרן ימין בין בשמאל משלם חצי נזק :

ג בהמה שחבלה באדם בין בכוונה בין שלא בכוונה. אם תמה היא משלם חצי נזק מגופה. ואם מועדת היא משלם נזק שלם. ופטור מן השבת ומן הבושת ומן הצער ומן הרפוי. שארבעה דברים אלו לא חייבה בהן תורה אלא באדם שחבל בחבירו אבל בהמה שחבלה באדם הרי זה כמי שהזיקה ממונו שאינו חייב אלא חצי נזק בלבד. לפיכך שורו שבייש פטור ואם בייש הוא בעצמו חייב כמו שיתבאר. ושורו שחבל באביו או באמו או שהדליק גדיש חבירו בשבת חייב בנזקין ואילו היה הוא בעצמו העושה זה פטור מלשלם כמו שיתבאר :

ד המכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות ונגחו שורו של בעל הבית או נשכו כלבו פטור. ואם נגח הוא שור של בעל הבית. אם היה תם משלם חצי נזק. ואם היה מועד משלם נזק שלם כדין הנוגח ברשות הרבים :

ה נפל לבור שבחצר זו והבאיש את מימיו. אם הבאיש את מימיו מיד בשעת נפילה חייב בנזקי המים. ואם אחר זמן פטור. שהרי נעשה השור תקלה כבור והמים הרי הן ככלים ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים. ואם הכניס ברשות בעל השור פטור. ואם קבל עליו בעל הבית לשמור הרי הוא חייב בנזק השור שנפל לבור :

ו הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות והזיק את בעל הבית או שהוזק בו בעל הבית. או שחפר בחצר בורות שיחין ומערות. בעל השור חייב בנזקי חצר. ובעל חצר חייב בנזקי הבור שהרי עליו לסתמו :

ז הזיק בעל הבית את השור. אם הזיקו שלא לדעת פטור. שהרי אומרין לו למה נכנסת שלא ברשות שלא ידעתי עד ששגגתי בך. ואם הזיקו לדעת חייב נזק שלם. מפני שיש לו רשות להוציאו מרשותו אבל להזיקו אין לו רשות :

ח שמין לנזקין. כיצד הרי ששבר כלי של חבירו בין הוא בין בהמתו אין אומרים למזיק קח אתה הכלי השבור ושלם לזה דמי הכלי אלא אומדין כמה פחת הכלי מדמיו ונותן לו כל הפחת אם המזיק מועד או חצי הפחת אם היה תם שנאמר [\(שמות כא-לד\)](#) "והמת יהיה לו" לניזק פחת הנבלה של ניזק. ושבח הנבילה חולקין אותו הניזק והמזיק :

ט כיצד שור שוה מאתים שנגחוהו ומת והרי הנבלה שוה בשעת מיתה מאה ובשעת העמדה בדין פחתה והרי שוה שמונים אין המזיק משלם אלא מאה אם היה מועד. ואם היה תם משלם לו חמשים מגופו :

י השביחה הנבלה והרי היא שוה בשעת העמדה בדין מאה ועשרים. הרי המזיק משלם לו תשעים אם היה מועד. ואם היה תם משלם ארבעים וחמשה מגופו וזהו שנאמר [\(שמות כא-לה\)](#) "וגם את המת יחצון" [שבח המת יחצון]:

יא שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים והפחיתו חמשים ובשעת העמדה בדין השביח הניזק והרי הוא שוה ארבע מאות זוז ואלולא הנגיחה שהפחיתו היה שוה שמונה מאות בין שפטמו בין ששבח מאליו אין נותן אלא כשעת הנזק. כחש מחמת המכה בשעת העמדה בדין והרי הפחת שוה מאה נותן לו כשעת העמדה בדין:

יב השביח המזיק בשעת העמדה בדין. אם מחמת שפטמו שבח אינו משתלם ממנו אלא מה שהיה שוה בשעה שהזיק. ואם מחמת עצמו השביח משתלם חצי נזק ממנו כלו כשעת העמדה בדין:

יג על המזיק לטרוח בנבלה עד שממציא אותה לניזק. כיצד כגון שנפל השור לבור ומת מעלה הנבלה מן הבור ונותנה לניזק ואחר כך שמין לו פחת נבלה שנאמר [\(שמות כא-לד\)](#) "כסף ישיב לבעליו והמת יהיה לו", מלמד שהוא חייב להשיב את הנבלה ואת הפחת שפחתה מן החי לניזק. ואם היה תם חצי הפחת. כמו שביארנו:

הלכות נזקי ממון - פרק שמיני

א שור של ישראל שנגח שור של הקדש או שור של הקדש שנגח שור של ישראל פטור שנאמר [\(שמות כא-לה\)](#) "שור רעהו". וכל הקדשים שחייבין בהן מעילה אין בהן דין נזקין. ופסולי המוקדשין יש בהן דין נזקין בין שהזיקו בין שהוזקו שהרי יצאו לפדיון ולהיותם חולין:

ב שלמים שהזיקו גובה מבשרם ואינו גובה מן הבשר כנגד אימוריהן שהאימורים של קדשים קלים מועלין בהן כמו שביארנו בהלכות מעילה. וכן תודה שהזיקה גובה מבשרה ואינו גובה מן הלחם הבא עמה שאין הלחם מכלל בשר:

ג וכיצד גובה שיאכל הניזק וחבורתו מן הבשר בקדושה כנגד חצי נזק שלו. וכיצד אינו גובה כנגד האימורין שאם היה לו לגבות בחצי נזקו שוה דינר והיה כל הבשר עם האימורין שוה שני דינרים והבשר בלא אימורין שוה דינר וחצי אינו גובה שני שלישי הבשר אלא חצי הבשר בלבד:

ד וכן שור הפקר שהזיק פטור שנאמר [\(שמות כא-לה\)](#) "שור רעהו" עד שיהיו הנכסים מיוחדים לבעלים. כיצד שור הפקר שנגח וקודם שיתפוש אותו הניזק בא אחר וזכה בו הרי זה פטור. ולא עוד אלא שור המיוחד לבעלים שהזיק ואחר שהזיק הקדישו או הפקירו הרי זה פטור עד שיהיו לו בעלים בשעת היזקו ובשעת העמדה בדין :

ה שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם בין תם בין מועד פטור. לפי שאין העכו"ם מחייבין את האדם על בהמתו שהזיקה והרי אנו דנין להם כדיניהם. ושור של עכו"ם שנגח של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם. קנס זה הוא לעכו"ם לפי שאינן זהירין במצות ואינן מסלקין הנזק ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן אין משמרין אותה ומפסידין ממון הבריות :

ו שור תם שהזיק אם מכרו המזיק עד שלא עמד בדין אע"פ שהוא מכור הרי הניזק גובה הימנו וחוזר הלוקח וגובה מן המזיק שמכר לו. שכיון שנגח קול יש לו ולא היה לו ללוקח ליקח עד שיגבה הניזק :

ז הקדישו המזיק הרי זה מוקדש כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. שחטו גובה מבשרו. נתנו במתנה מה שעשה עשוי ויגבה הניזק ממנו :

ח הזיק ועמד בדין ואחר כך מכרו אינו מכור. הקדישו אינו מוקדש. נתנו במתנה לא עשה ולא כלום. קדמו בעלי חובות של מזיק ותפסוהו בין שחב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב לא זכו אלא הניזק גובה ממנו שאפילו היה של בעלי חובות מתחלה והזיק הרי זה גובה מגופו :

ט מועד שהזיק בין עמד בדין בין שלא עמד בדין והקדישו או מכרו או נתנו במתנה או שחטו. מה שעשה עשוי. קדמו בעלי חובות והנהיגוהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב זכו בו. לפי שאין משתלם הניזק אלא מן המעולה שבנכסי המזיק והרי כל נכסיו משועבדין לנזק זה :

י כשבית דין נזקקין לגבות לניזק מנכסי המזיק גובין מן המטלטלין תחלה ואם לא היו לו מטלטלין כלל או שלא היו לו מטלטלין כנגד כל הנזק גובין השאר מן הקרקע המעולה שבנכסי המזיק וכל זמן שימצאו מטלטלין ואפילו סובין אין נזקקין לקרקע :

יא מת המזיק קודם שישלם אין בית דין נזקקין למטלטלין של יתומים אלא לקרקע וגובין לניזק מן הזבורית. מפני שהניזק נעשה כבעל חוב והמטלטלין אינן משועבדין לבעל חוב. ואם תפס הניזק המטלטלין בחיי המזיק גובין לו מהם לאחר מותו :

יב כבר תקנו הגאונים לגבות בעל חוב מן המטלטלין. ופשטה תקנה זו בכל בתי דינין. לפיכך מגבין הנזקין מן המטלטלין של יתומים. ואם לא הניח מטלטלין גובין לו מן הזבורית שכל הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא מן הזבורית כמו שביארנו :

יג אין הנזקין משתלמין ואין חייבין בכופר ואין הבהמה נהרגת אלא בראיה ברורה ובעדים הכשרים להעיד. שלא תאמר הואיל ואין מצויין באורוות הסוסים וברפת הבקר וגדרות צאן אלא העבדים והרועים וכיוצא בהן אם העידו שבהמה זו הזיקה את זו שומעין להם ואם העידו קטנים או נשים שאדם זה חבל את זה או העידו בשאר נזקין סומכין עליהן. אין הדבר כן. אלא אין מחייבים לעולם ממון על פי עדים עד שיהיו עדים הכשרים להעיד שאר עדיות ויעידו ויחייבו בית דין המזיק לשלם :

יד שור שהיה רועה על גבי הנהר ונמצא שור הרוג בצדו. אף על פי שזה מנוגח וזה מועד ליגח זה מנושך וזה מועד לישך. אין אומרים בידוע שזה נשכו וזה נגחו ואפילו גמל האוחז בין הגמלים ונמצא [גמל] הרוג בצדו אין אומרים בידוע שזה הרגו עד שראוהו עדים כשרים :

הלכות נזקי ממון - פרק תשיעי

א בהמה מעוברת שהזיקה גובה חצי נזק ממנה ומולדה מפני שהוא מגופה. אבל תרנגולת שהזיקה אינו גובה מביצתה מפני שהביצה אינה מגופה אבל מובדלת ומופרשת ממנה :

ב מעוברת שנגחה ונמצא ולדה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה או אחר שנגחה ילדה. משלם חצי נזק מן הפרה ואינו גובה מן הולד כלום עד שיביא ראיה שבשעה שנגחה היתה מעוברת שהמוציא מחבירו עליו להביא הראיה :

ג שור שנגח פרה מעוברת ונמצא עובר נופל בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה הפילה או מחמת נגיחה הפילה. משלם נזק הפרה ואינו משלם נזק הולד. שהמוציא מחבירו עליו הראיה :

ד נגח פרה מעוברת והפילה. אין שמין פחת פרה בפני עצמה ופחת הולד בפני עצמו. אלא שמין כמה היתה הפרה שוה כשהיתה מעוברת ובריאה וכמה היא שוה עכשיו היא והנפל שלה ומשלם הפחת או חציו אם היה תם :

ה היתה הפרה לאחר והולד לאחר הרי פחת השומן שפחת גוף הפרה לבעל הפרה. ופחת הנפחת חולקין אותו בעל הפרה עם בעל הולד והנפל של בעל הולד :

ו שור שהיה רודף אחר שור אחר והוזק. הניזק אומר שורך הזיק וזה אומר איני יודע שמא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראיה. ואע"פ שהניזק אומר איני יודע בודאי וזה אומר איני יודע. טען הניזק ואמר ודאי אתה יודע שורך הזיק הרי זה נשבע שבועת היסת שאינו יודע אם היה מועד. אבל אם היה תם פטור אף משבועת היסת שאפילו הודה מעצמו פטור שחצי נזק קנס הוא ומודה בקנס פטור הוא :

ז היו שנים רודפים אחר אחד והרי עדים שאחד מהן הזיק ואין העדים יודעים אי זהו משניהם. זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהם פטורין. ואם היו שניהם של איש אחד חייב לשלם מגוף הפחות שבשניהם. ואם היו מועדין משלמין נזק שלם מנכסיו :

ח במה דברים אמורים בששני השוורים עומדין. אבל אם מת אחד מהן או אבד והיה אחד מהן תם אע"פ שהן של איש אחד פטור. שהרי אומר לו הבא ראיה שזה העומד הוא שהזיק ואשלם לך :

ט היו שני השוורים הרודפין אחד גדול ואחד קטן. הניזק אומר גדול הזיק והמזיק אומר קטן הזיק. היה אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק והמזיק אומר תם הזיק. המוציא מחבירו עליו הראיה :

י לא היתה שם ראיה ברורה שזה הזיק אלא עדים מעידים שאחד משני אלו הזיק משלם המזיק כמו שאומר. ואם טען הניזק שאתה יודע ודאי שזה הזיק בפניך הרי המזיק נשבע שבועת התורה ומשלם כמו שהודה שהרי הודה במקצת :

יא היו הניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן והמזיקין אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק את הגדול והקטן את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק את הגדול וגדול את הקטן. או שהיה אחד תם ואחד מועד הניזק אומר המועד הזיק את הגדול ותם הזיק את הקטן והמזיק אומר תם הזיק את הגדול והמועד הזיק את הקטן. המוציא מחבירו עליו הראיה. לא היתה שם ראיה ברורה המזיק פטור. למה זה דומה לזה טוען את חבירו חיטים והודה לו בשעורים שהוא נשבע שבועת היסת ופטור אף מדמי שעורים כמו שיתבאר בהלכות טוען. ואם תפס הניזק הרי משלם לקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן כמו שהודה המזיק. אבל אם לא תפס אין מוציאין מן המזיק כלום :

יב שור שנגח וחזר ונגח שור אחר הרי הניזק הראשון והבעלים שותפין בו. כיצד שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום

הניזק נוטל מאה ובעל השור מאה. חזר ונגח שור אחר שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום האחרון נוטל מאה והניזק שלפניו עם הבעלים נוטלין חמשים חמשים זוז. חזר ונגח שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום האחרון נוטל מאה וניזק שלפניו חמשים והניזק הראשון עם הבעלים עשרים וחמשה עשרים וחמשה. וכן על דרך זה חולקין והולכים :

יג ניזק שתפס בהמה שהזיקה לגבות חצי נזקו מגופה נעשה עליה שומר שכר לנזקין ואם יצתה והזיקה הניזק הראשון חייב בנזקיה והבעלים פטורין. כיצד שור שוה מאתים שנגח והפסיד מאתים ותפסו הניזק לגבות ממנו מאה וחזר ונגח והפסיד במאה וארבעים הרי הניזק האחרון משתלם שבעים והניזק הראשון שתפסו משתלם מותר נזקו והוא שלשים והבעלים מאה וכן כל כיוצא בזה :

יד שני שוורים תמים שחבלו זה בזה משלמין במותר חצי נזק. שניהם מועדין שחבלו זה בזה משלמין במותר נזק שלם. אחד תם ואחד מועד מועד בתם משלם במותר נזק שלם תם במועד משלם במותר חצי נזק. כיצד שור תם שהפסיד בשור תם אחר שוה מנה וחזר זה האחרון והפסיד בראשון שוה ארבעים הרי בעל הראשון משלם לבעל האחרון שלשים. היו שניהם מועדין בעל הראשון משלם ששים. הראשון מועד ואחרון תם בעל הראשון משלם שמונים. הראשון תם והאחרון מועד בעל הראשון משלם עשרה :

הלכות נזקי ממון - פרק עשירי

א שור שהמית את האדם בכל מקום בין גדול בין קטן בין עבד בין בן חורין אחד תם ואחד מועד הרי זה נסקל. ואם המית את העכו"ם פטור כדיניהם :

ב אחד שור ואחד שאר בהמה חיה ועוף שהמיתו הרי אלו נסקלין. מה בין תם שהרג את האדם למועד שהרג את האדם. שהתם פטור מן הכופר והמועד חייב בכופר ובלבד שיהיה מועד להרוג :

ג והואיל וכל בהמה חיה ועוף שהרגו את האדם נסקלין היאך ימצא מועד להרוג עד שישלמו בעליו את הכופר. כגון שהרג שלשה עובדי כוכבים ואחר כך הרג ישראל שהמועד לעכו"ם הרי זה מועד לישראל. או שהרג שלשה ישראל טרפה ואחר כך הרג שלם. או שהרג וברח וברביעי נתפס שאין הבעלים חייבין בכופר עד שיסקל השור. וכן אם סכן שלשה בני אדם כאחד או שהרג שלש בהמות הרי זה מועד להריגה ובעלים משלמין את הכופר. וכן אם הכירו עדים את בעל השור ולא הכירו את

השור בפעם ראשונה ושנייה ושלישית וברביעית ראו שורו שהרג ולא היו יודעין אם זה הוא השור שהרג בשלש פעמים הראשונות או אחר היה. הואיל והועדו הבעלים שיש להם בבקרים שור שהרג שלש פעמים היה להם לשמור כל בהמתם ומאחר שלא שמרו משלמין את הכופר :

ד זה שכתוב בתורה (שמות כא-כט) "וגם בעליו יומת" מפי השמועה למדו שחיוב מיתה זו בידי שמים ואם נתן כופר הנהרג מתכפר לו. ואע"פ שהכופר כפרה ממשכנין מי שנתחייב בכופר בעל כרחו :

ה שור של שני שותפין שהרג. כל אחד מהם משלם כופר שלם שהרי כל אחד מהן צריך כפרה גמורה :

ו אין גומרין דינו של שור אלא בפני בעליו אם היו לו בעלים. אבל אם לא היו לו בעלים כגון שור המדבר ושור של הקדש ושור של גר שמת ואין לו יורשין אם המית הרי זה נסקל וגומרין דינו אע"פ שאין לו בעלים. וכן שור האשה ושור היתומים ושור האפוטרופוסים שהמיתו נסקלין. ואין האפוטרופוסים משלמין את הכופר שהכופר כפרה הוא ואין הקטנים והחרשים והשוטים בני חיוב כדי שיהיו צריכין כפרה :

ז שור שהוא טרפה שהרג את הנפש או שהיה השור של אדם טרפה אינו נסקל שנאמר (שמות כא-כט) "וגם בעליו יומת" כמיתת הבעלים כך מיתת השור וכיון שבעליו כמת הם חשובים ואינן צריכין מיתה הרי זה פטור :

ח המשסה כלב בחבירו והרגו אין הכלב נסקל. וכן אם גירה בו בהמה או חיה והרגוהו. אבל אם שסה בו נחש ואפילו השיכו בו והרגו הנחש נסקל. שארס הנחש שממית מעצמו מקיאו לפיכך זה האדם שהשיך בו נחש פטור ממיתת בית דין :

ט אין הבהמה נסקלת אם המיתה עד שנתכוונה להזיק למי שהיא חייבת עליו סקילה. אבל שור שהיה מתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם. נתכוון לעכו"ם והרג לישראל. נתכוון לנפלים והרג בן קיימא פטור מן המיתה. ואם היה מועד הבעלים חייבין בכופר או בקנס אם המית עבד. ואע"פ שהרג בלא כוונה הואיל והוא מועד לזה :

י היה מועד ליפול על בני האדם בבורות וראה ירק בבור ונפל לבור בשביל הירק והיה שם אדם ומת. או שהיה מועד להתחכך בכתלים ולהפיל על בני אדם ונתחכך בכותל להנאתו ונפל על אדם ומת מחמת חכוכו השור פטור ממיתה לפי שלא נתכוון להמית והבעלים חייבין בכופר שהרי זה מועד ליפול בבורות על בני אדם או להפיל עליהם הכתלים. והיאך יודע שנתחכך להנאתו כשנתחכך לאחר שהפיל והמית :

יא אין הבעלים משלמין את הכופר עד שתמית בהמתן חוץ מרשותן. אבל אם המית ברשות המזיק אע"פ שהוא בסקילה הבעלים פטורין מן הכופר. כיצד הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשותו ואפילו נכנס לתבוע שכרו או חובו ממנו ונגחו שורו של בעל הבית ומת. השור בסקילה והבעלים פטורין מן הכופר. שהרי אין לו רשות ליכנס לרשותו של זה שלא מדעתו :

יב עמד בפתח וקרא לבעל הבית ואמר לו הן. ונכנס ונגחו שורו של בעל הבית הרי הבעלים פטורין. שאין משמע הן אלא עמוד במקומך עד שאדבר עמך :

יג בהמה שנכנסה לחצר הניזק ודרסה על גבי תינוק דרך הלוכה והרגתהו הבעלים משלמין את הכופר שהרגל מועדת להזיק בדרך הלוכה וברשות הניזק חייב אף על השן ועל הרגל כמו שביארנו. נמצאת למד שהמועד שהמית בכוונה נסקל והבעלים חייבין בכופר ואם המית שלא בכוונה פטור מן המיתה והבעלים חייבים בכופר. ותם שהמית שלא בכוונה פטור מן המיתה ומן הכופר. ואם נתכוון להמית נסקל והבעלים פטורין מן הכופר וכן מקנס של עבד :

יד נראה לי שאע"פ שהתם שהמית בכוונה עבד או שפחה פטור מן הקנס שהוא שלשים סלע הכתוב בתורה אם המית שלא בכוונה משלם חצי דמי העבד או חצי דמי השפחה מגופו כאילו המית שור חבירו או חמורו :

הלכות נזקי ממון - פרק אחד עשר

א כמה הוא הכופר. כמו שראו הדיינין שהוא דמי הנהרג הכל לפי שוויו של נהרג שנאמר (שמות כא-ל) "ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו". וכופר העבדים בין גדולים בין קטנים בין זכרים בין נקבות הוא הקנס הקצוב בתורה שלשים סלע כסף יפה בין שהיה העבד שוה מאה מנה בין שאינו שוה אלא דינר. וכל המעוכב גט שחרור אין לו קנס הואיל ואין לו אדון שהרי יצא לחירות :

ב למי נותנין הכופר ליורשי הנהרג. ואם המית אשה הכופר ליורשיה מאביה ואינו לבעל. המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין נותן חצי קנס לרבו והחצי האחר ראוי ליתן ואין מי יקחנו :

ג שור שנגח אשה ויצאו ילדיה אע"פ שהוא מועד ליגח הבעלים פטורין מדמי ולדות. שלא חייבה תורה בדמי ולדות אלא לאדם :

ד נגח שפחה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות. שזה כמי שנגח חמור מעוברת. ואם היה תם משלם חצי דמי ולדות מגופו :

ה כיצד שמין אותה. אומדין כמה היתה שפחה זו שוה כשהיתה מעוברת וכמה היא שוה עתה ונותן לבעליה הפחת או חציו. ואם המית השפחה משלם הכופר הקצוב בתורה בלבד כמו שבארנו :

ו שור שנתכוון לבהמה ונגח את האדם אע"פ שאם המיתו פטור כמו שבארנו אם חבל בו חייב בנזק. ואם תם הוא משלם חצי נזק מגופו. ואם מועד נזק שלם :

ז שור תם שהמית והזיק דנין אותו דיני נפשות ואין דנין אותו דיני ממונות. ומועד שהמית והזיק דנין אותו דיני ממונות וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות. קדמו ודנהו דיני נפשות תחלה חוזרין ודנין אותו דיני ממונות :

ח ומהיכן משתלם מן השבח שהשביח ברדייתו אחר שנגמר דינו. שכיון שנגמר דינו לסקילה אין לו בעלים שיתחייבו בנזקיו. דנהו דיני נפשות וברח אין דנין אותו דיני ממונות :

ט שור שהמית את האדם והקדישו בעליו אינו קדוש. וכן אם הפקירו אינו מופקר. מכרו אינו מכור. החזירו שומר לבעליו אינה חזרה. שחטו בשרו אסור בהנאה. במה דברים אמורים אחר שנגמר דינו לסקילה. אבל עד שלא נגמר דינו לסקילה אם הקדישו מוקדש ואם הפקירו הרי הוא מופקר מכרו הרי זה מכור החזירו שומר לבעליו הרי זה מוחזר. ואם קדם ושחטו הרי זה מותר באכילה :

י שור שלא נגמר דינו שנתערב בשוורים אחרים כולן פטורין לפי שאין גומרין דינו של שור אלא בפני השור כדן האדם. נגמר דינו ואחר כך נתערב באחרים אפילו באלף כולן נסקלים ונקברין ואסורין בהנאה כדן בהמה נסקלת :

יא פרה מעוברת שהמיתה את האדם וכן כל בהמה שנעבדה בה עבירה הרי עוברת כמוה היא ועוברת נגחה היא ועוברת נרבעה :

יב נגחה והמיתה ואחר כך נתעברה. אם עד שלא נגמר דינה נתעברה וילדה קודם גמר דין ולדה מותר ואם ילדה אחר גמר דין ולדה אסור שהעובר ירך אמו הוא. ואם נתערב ולד זה באחרים כונסין את כלם בכיפה עד שימותו שם :

יג שור הנסקל שהוזמו עדיו כל הקודם בו זכה שהרי משנגמר דינו הפקירוהו בעליו. ואם העידו שבעליו רבעהו והזים את העדים הרי השור

לבעליו והקודם ומשכו לא זכה בו שכיון שהבעל יודע בעצמו שלא חטא ושאלו עדי שקר הם והרי הוא מיחל להזימם לא הפקיר :

הלכות נזקי ממון - פרק שנים עשר

א החופר בור ברשות הרבים ונפל לתוכו שור או חמור ומת אפילו היה הבור מלא גזות של צמר וכיוצא בהן הרי בעל הבור חייב לשלם נזק שלם שנאמר [\(שמות כא-לד\)](#) "בעל הבור ישלם". ואחד שור וחמור או שאר מיני בהמה חיה ועוף לא נאמר [\(שמות כא-לג\)](#) "שור" ו [\(שמות כא-לג\)](#) "חמור" אלא בהווה :

ב אחד החופר בור ברשות הרבים או החופר בור ברשותו ופתחו לרשות הרבים או פתח לרשות חבירו או שחפר ופתח לרשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר בורו הרי זה חייב בנזקיו. אבל אם הפקיר רשותו ובורו או שהפקיר בורו שברשותו או הקדישו הרי זה פטור שנאמר [\(שמות כא-לד\)](#) "בעל הבור ישלם" מי שיש לו בעלים וזה הפקר ובתחילה ברשות חפר מפני שחפר ברשותו :

ג אחד החופר בור או שנחפר מאליו או שחפרתו בהמה או חיה הואיל והוא חייב למלאותו או לכסותו ולא עשה הרי זה חייב בנזקיו. ואחד החופר או הלוקח או שנתן לו במתנה שנאמר [\(שמות כא-לד\)](#) "בעל הבור ישלם" מי שיש לו בעלים מכל מקום :

ד אחד החופר או המגלה מקום שהיה מכוסה שנאמר [\(שמות כא-לג\)](#) "כי יפתח איש בור או כי יכרה", ואם כסהו כראוי אע"פ שהתליע מתוכו ונפל לתוכו שור ומת פטור שנאמר [\(שמות כא-לג\)](#) "ולא יכסנו" הא אם כסהו פטור. כסהו בדבר שיכול לעמוד בפני שוורים ואינו יכול לעמוד בפני גמלים והלכו עליו גמלים ונתרועע והלכו עליו שוורים ונפלו בו. אם אין הגמלים מצויין באותו מקום הרי זה פטור מפני שזה אונס ואם יבואו שם גמלים אפילו לפרקים הרי זה חייב :

ה התליע מתוכו ונפלו בו שוורים אע"פ שהגמלים מצויין שם תמיד והרי הוא פושע לגמלים הואיל ומחמת שהתליע נפלו בו השוורים הרי זה פטור. וכן כל כיוצא בזה :

ו המוצא בור וכסהו וחזר וגילהו בעל הבור חייב וזה האחרון פטור שתמו בעפר וחזר והוציא את כל העפר זה האחרון חייב שכיון שסתמו בעפר נסתלק מעשה ראשון :

ז בור של שני שותפין ועבר הראשון ולא כסהו השני ולא כסהו הראשון חייב עד שימסור דליו לשני ומשמסר דליו לשני לדלות ממנו נפטר הראשון ונתחייב השני לכסותו. כסהו הראשון ובא השני ומצאו מגולה ולא כסהו השני חייב. ועד אימתי יהיה השני לבדו חייב עד שידע הראשון שהבור מגולה וכדי שישכור פועלים ויכרות ארזים ויכסנו וכל שימות בו תוך זמן זה הרי השני לבדו חייב בו וכל שימות בו אחר זמן כזה שניהן חייבין לשלם שהרי שניהן פשעו בו :

ח המוסר בורו לשומר חייב בנזקיו. ואם מסרו לחרש שוטה וקטן אע"פ שהיה מכוסה הרי הבעלים חייבים שהבור עשוי להתגלות ואלו אין בהן דעת :

ט המכסה בורו בדליו של חבירו ובא בעל הדלי ונטל דליו בעל הבור חייב :

י אחד החופר בור או שיח או מערה או חריץ ולמה נאמר [\(שמות כא-לג\)](#) "בור" עד שיהיה בו כדי להמית. וכמה כדי להמית עומק עשרה טפחים אבל אם היה פחות מעשרה ונפל לתוכו שור או שאר בהמה חיה ועוף ומת פטור. ואם הוזקו חייב בעל התקלה נזק שלם :

יא היה עומק הבור תשעה ומהן טפח אחד מים חייב. שהטפח של מים חשוב כעומק שני טפחים ביבשה. היה עמוק שמונה ומהן שני טפחים מים או שהיה עומקו שבעה ומהן שלשה טפחים מים ונפל לתוכו שור וכיוצא בו ומת אין מחייבין אותו לשלם. ואם תפש הניזק אין מוציאין מידו שהדברים האלו יש בהן ספק :

יב החופר בור עמוק עשרה טפחים ובא אחר והשלימו לעשרים ובא אחר והשלימו לשלשים כולן חייבים. חפר הראשון פחות מעשרה אפילו טפח ובא האחרון והשלימו לעשרה בין שחפר בו טפח או שהגביה בנין על שפתו טפח זה האחרון חייב. סתם טפח שהוסיף או שסתר טפח שבנה הרי זה ספק אם כבר נסתלק מעשה ראשון או עדיין לא נסתלק :

יג חפר הראשון בור עמוק ובא האחרון והרחיבו ונפל לתוכו שור ומת. אם מחמת הבלו מת האחרון פטור שהרי מיעט הבלו ואם מחמת חבטו מת האחרון חייב שהרי הוא הקריב היזק בור זה. וכן אם נפל השור מאותו הצד שהרחיב האחרון חייב שהרי הקריב היזק בור זה אע"פ שמת מן ההבל. ואם מן הצד שחפר הראשון נפל הראשון חייב שזה האחרון מיעט הבלו :

יד בור שחייבה עליו התורה אפילו לא מתה הבהמה אלא מהבלו ואין צריך לומר אם מתה מחבטו. לפיכך אם היה עומק הבור כרחבו אין לו

הבל. ואם לא נחבטה בו הבהמה ומתה פטור. היה עומקו יתר על רחבו יש לו הבל ואם מתה בו הבהמה חייב אע"פ שלא נחבטה בקרקעיתה:

טו עשה תל גבוה ברשות הרבים ונחבטה בו הבהמה ומתה. אם היה גבוה עשרה טפחים חייב לשלם. ואם היה פחות מעשרה פטור על מיתת הבהמה. אבל אם הוזקה בלבד חייב לשלם נזק שלם. ואפילו בתל גבוה כל שהוא או בחפירה כל שהיא. שהנזק בכל שהוא דבר מצוי וידוע ואין המיתה בכל שהוא מצוייה והרי הוא כמו אונס:

טז וכן אינו חייב על מיתת הבהמה בבור או על חביטתה בתל. אלא אם היתה הבהמה קטנה או חרשת או שוטה או סומא או שנפלה בלילה. אבל אם היתה פקחת ונפלה ביום ומתה פטור שזה כמו אונס מפני שדרך הבהמה לראות ולסור מן המכשולות. וכן אם נפל לתוכו אדם ומת אפילו היה סומא או שנפל בלילה בין שהיה בן חורין או עבד הרי זה פטור. ואם הוזק בו האדם או הבהמה הפקחת חייב נזק שלם כמו שביארנו:

יז נפל לתוכו שור פסולי המוקדשין ומת הרי זה פטור שנאמר (שמות כא-
לד) "והמת יהיה לו" מי שהמת שלו יצא זה שהוא אסור בהנאה ודינו שיקבר:

יח היה חופר בבור ונפלה הבהמה בתוך הבור מקול החפירה ומתה. אם נפלה מלפניה חייב מאחריה כגון שנבעתה וחזרה על עקבה לאחור ונפלה ומתה פטור שנאמר (שמות כא-לג) "ונפל" עד שיפול דרך נפילה. נפלה לפניה מקול החפירה חוץ לבור ומתה אין בית דין מחייבין אותו. ואם תפס הניזק אין מוציאין מידו. ואם נפלה לאחוריה חוץ לבור ומתה או הוזקה בעל הבור פטור:

יט שור שדחף בהמה לתוך הבור ומתה. אם מועד הוא בעל הבור משלם מחצה ובעל השור מחצה. ואם תם הוא בעל השור משלם רביע מגופו ובעל הבור משלם שלשה חלקים מן היפה שבנכסיו. שבעל הנבילה אומר לבעל הבור פחת נבילה זו יש לי אצלך אע"פ שהיא גדולה ופקחת כיון שנדחפה הרי זו כמי שנפלה בלילה כל שאני יכול להוציא מבעל השור אני מוציא והשאר אתה חייב לשלמו:

כ וכן המניח אבן על פי הבור ובא השור ונתקל בה ונפל לבור ומת. המניח את האבן משלם מחצה ובעל הבור מחצה:

כא וכן שור של הדיוט ושל פסולי המוקדשין שנגחו כאחד. אם תם הוא זה של הדיוט משלם חצי נזק ואם מועד נזק שלם. שהניזק אומר לו כל שאוכל להוציא מזה אוציא והשאר ממך וזה הואיל והקדש הוא ופטור אתה תשלם לי הכל.

כב מי שהיה חופר בור ברשות הרבים ונפל עליו שור והרגו. בעל השור פטור. ואם מת השור נוטל בעל השור דמי שורו מיורשי בעל הבור:

הלכות נזקי ממון - פרק שלשה עשר

א כלים שנפלו לבור ונשתברו בעל הבור פטור שנאמר (שמות כא-לג) "ונפל שמה שור או חמור" מפי השמועה למדו (שמות כא-לג) "שור" ולא אדם (שמות כא-לג) "חמור" ולא כלים. אפילו נפל שור בכליו ומת השור ונשתברו כליו חייב על הבהמה ופטור על הכלים:

ב הבור מאבות נזיקין הוא ותולדותיו כמוהו מועדין מתחילתן. וכל המניח תקלה הרי זו תולדת הבור ואם הוזק בה אדם או בהמה משלם זה שהניח התקלה נזק שלם בין הפקיר התקלה בין לא הפקירה. ואם הוזקו בה כלים פטור:

ג כיצד המניח אבנו או סכינו או תבנו או משאו וכיוצא בהן ברשות הרבים והוזקו בהן בין אדם בין בהמה חייב נזק שלם וכן אם הניחן ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקירן נתקל בקרקע ונחבט בתקלה זו והוזק בה חייב בעל התקלה. ואם הוזקו כלים בכל אלו או נטנפו פטור:

ד הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות והרביץ גללים ונטנפו בהן כליו של בעל הבית פטור. שהגלל זה תולדת בור הוא ולא מצאנו בור שחייב בו על הכלים:

ה המניח את הכד ברשות הרבים והלך [המהלך] ונתקל בה ושברה פטור לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרך כשהן מהלכין. ואם הוזק בה הרי בעל הכד חייב בנזקיו ואפילו הפקיר הכד. שכל המפקיר נזקיו במקום שאין לו רשות לעשותה מתחלה חייב כאילו לא הפקירן:

ו הניח את הכד במקום שיש לו רשות להניחה שם כגון מקום הקרנות של גיתות וכיוצא בהן ונתקל בה ושברה חייב. ואם הוזק בה המהלך בעל הכד פטור מפני שהיה לו להסתכל. ואם היתה אפלה או שמילא כל הדרך כדים פטור על שבירתה ואם נתקל בה הרי בעל הכד חייב וכן כל כיוצא בזה:

ז נשברה כדו ברשות הרבים והוחלק אחד במים או שלקה בחרסיה פטור מדיני אדם לפי שאנוס הוא. וחייב דיני שמים מפני שלא סילק החרסים. והרי החרסים והמים כהפקר ולא הפקיר אלא אחר שנאנס ולפיכך פטור.

ואם נתכוון לזכות בחרסיה והוזק בהן אחר חייב. והוא הדין לנפלה גמלו ולא העמידה וכל כיוצא בה. ואם הוזקו כלים בכל אלו פטור בין הפקיר בין לא הפקיר כמו שביארנו :

ח שני קדרים שהיו מהלכין בדרך זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון. אם היה לראשון לעמוד ולא עמד חייב הראשון בנזקי שני שאע"פ שהוא אנוס בשעת נפילה אינו אנוס בהיותו מוטל בדרך והרי הוא יכול לעמוד. ואם לא היה לו לעמוד פטור ואע"פ שלא הזהיר לזה שנתקל בו מפני שהוא טרוד בנפשו :

ט במה דברים אמורים שהוא חייב בנזקיו של שני כשהוזק גופו של שני אבל אם הוזקו כליו פטור שאינו חייב על הכלים בבור וכל תקלה תולדת בור הוא כמו שביארנו :

י הקדרים והזגגים וכיוצא בהן שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון והשלישי בשני וכל אחד מהן יש לו לעמוד ולא עמד. הראשון חייב בנזקי גופו של שני בין שהוזק בגופו של ראשון המוטל בארץ בין שהוזק במשאו. והשני חייב בנזקי גופו של שלישי אם הוזק בגופו של שני. אבל אם הוזק במשאו של שני שנפל פטור. שהרי אומר לו השני בור זה שהוא משאי אין אני הכורה אותו שהרי ראשון הפיל השני עם משאו. ואם הזהירו זה את זה כולן פטורין :

יא נפל הראשון והיה מוטל לרוחב הדרך ונתקל אחד בראשו ואחד ברגליו ואחד בבטנו הרי הוא חייב בנזקי כולן הואיל והיה לו לעמוד ולא עמד :

יב השופך את המים ברשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקיו ואם נטנפו כליו פטור כמו שביארנו. נבלעו המים בארץ ונשארה הארץ חלקה והוחלק ונפל והוזק בקרקע הרי זה חייב בנזקיו :

יג כל אלו שפותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהן אין להן רשות לשפוך המים ברשות הרבים בימות החמה אבל בימות הגשמים יש להן רשות. ואעפ"כ אם הוזק אדם או בהמה במים חייבין נזק שלם :

יד לא יוציא אדם תבנו וקשו לרשות הרבים כדי שידושו ויעשו לו זבל. ואם הוציאו קנסוהו חכמים שיהיו כהפקר וכל הקודם בהן זכה מעת שנידושו והשביתו. ואם קדם אדם וזכה בהן משעת הוצאה לרשות הרבים אין מוציאין מידו. ואע"פ שהן כהפקר אם הוזק בהן אדם או בהמה הרי זה המוציא חייב לשלם :

טו יש לכל אדם להוציא את הזבל והגללים לרשות הרבים בשעת הוצאת זבלים ולצבור אותן שם שלשים יום כדי שיהיה נשוף ברגלי אדם [נורגלי

בהמה]. ואע"פ כן אם הזיק חייב לשלם. וחייבין על זה הגלל משום גזל כיון שאין בו שבח אם נדוש לא קנסו בו :

טז אין שורין טיט ברשות הרבים ואין לובנים לבנים. אבל גובלין טיט ברשות הרבים אבל לא לבנים :

יז הבונה ברשות הרבים המביא אבנים מביא והבונה בונה. וכולן שהזיקו חייבין לשלם נזק שלם :

יח החוצב שחצב אבן ומסרה לסתת והוזק בה אדם או בהמה הסתת חייב. וסתת שמסר לחמר החמר חייב. מסר חמר לכתף הכתף חייב. מסר כתף לבונה הבונה חייב. מסרה הבונה לזה שמתקן ישיבתה בבנין המתקן חייב. ואם אחר שהעלוה על גבי הדימוס נפלה והזיקה והיו עושין בקבלנות כולן חייבין. ובשכירות האחרון חייב וכולן פטורין :

יט הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו פטור מלשלם ואע"פ שהפקירן. לפי שאינן דומים לבור שהרי אין תחילתן להזיק. ואם היו רעועין בית דין קובעין לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל וכמה הזמן שלשים יום. נפלו בתוך הזמן והזיקו פטור לאחר הזמן חייב מפני ששהה אותן :

כ המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר גדרו בקוצים והפריח לרשות הרבים והוזק אחד בהן חייב נזק שלם. ואם גדר בקוצים בצמצום בתוך רשותו פטור לפי שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים :

כא המצניע קוציו וזכוכיותיו בתוך כותלו של חבירו ובא בעל הכותל וסתר את כותלו ונפל לרשות הרבים והזיק. אם כותל רעוע היה המצניע חייב. ואם כותל בריא הוא בעל הכותל חייב :

כב חסידים הראשונים היו מצניעין את הקוצים ואת הזכוכיות בתוך שדותיהם בעומק שלשה טפחים בארץ כדי שלא תעלם המחרישה. ואחרים שורפים אותם באש. ואחרים משליכים אותם לים או לנהר כדי שלא יוזק בהם אדם :

כג לא יסקל אדם מרשותו לרשות הרבים. ואין עושין חלל תחת רשות הרבים ולא בורות ולא שיחין ולא מערות ואע"פ שהעגלה יכולה להלך על גביהן והיא טעונה אבנים שמא תפחת מלמטה שלא מדעתו. והחופר בורלצרכי רבים מותר :

כד אין מוציאין זיזין וגזוזטראות לרשות הרבים אלא אם כן היו למעלה מגמל ורוכבו. והוא שלא יאפיל הדרך על בני רשות הרבים. ואם רצה כונס לתוך שלו ומוציאו. כנס ולא הוציא הרי זה מוציא כל זמן שירצה

אבל אינו יכול להחזיר כותלים למקומן לעולם. שכל מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו :

כה לקח חצר ובה זיזין וגזוזטראות יוצאות לרשות הרבים הרי זו בחזקתה ואם נפלה חוזר ובונה אותה כשהיתה :

כו אילן שהוא נוטה לרשות הרבים קוצץ כדי שיהיה הגמל עובר ברוכבו. ומניחין מקום פנוי משתי שפתות הנהר כרחב כתפי המלחים שיורדין שם ומושכין הספינה. וכל אילן הנמצא ברוחב זה קוצצין אותו מיד ואין מתרין בבעליו שהרי מעכב מושכי הספינה :

כז מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתנה להם מן הצד מה שנתן נתן וזכו בו וזה שנטל לא זכה בו. וכמה רוחב דרך הרבים אין פחות משש עשרה אמות :

הלכות נזקי ממון - פרק ארבעה עשר

א המדליק בתוך שדה חבירו ועברה הדליקה [והזיקה] חייב לשלם נזק שלם שנאמר (שמות כב-ה) **"כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה"** וגו' שלם ישלם המבעיר וגו'. והבעירה מאבות נזיקין היא :

ב הדליק בתוך רשותו צריך להרחיק מסוף המצר כדי שלא תעבור הדליקה לשדה חבירו. וכמה שיעור ההרחקה הכל לפי גובה הדליקה. ואם לא הרחיק כראוי ועברה האש והזיקה חייב לשלם נזק שלם. הרחיק כראוי ועברה והזיקה פטור שזו מכה בידי שמים היא. וכן אם עברה נהר או שלולית שיש בהן מים ורחבן שמונה אמות פטור :

ג עברה גדר אומדין גובה הגדר וגובה הדליקה והעצים או הקוצים המצויין שם אם אינה ראויה לעבור פטור ואם ראויה לעבור חייב. במה דברים אמורים באש הקודחת אבל אם היה לה להב גדול העולה ונכפף מגובה עליית הלהב והיו עצים מצויין שם אין לה אומד אלא אפילו עברה אלף אמה חייב :

ד נפלה דליקה בחצרו ונפל גדר שלא מחמת הדליקה ועברה הדליקה בחצר אחרת. אם היה יכול לגדור הגדר שנפל ולא גדרו חייב. למה הדבר דומה לשורו שיצא והזיק שהיה לו לשמרו ולא שמרו :

ה השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בידי שמים. במה דברים אמורים שמסר להן גחלת וליבוה שדרך הגחלת

להכבות מאליה קודם שתעבור ותדליק. אבל אם מסר להן שלהבת חייב שהרי מעשיו גרמו :

ו שלח את הבעירה ביד פקח זה הפקח שהבעיר חייב לשלם והשולח פטור. וכן אם הניח שומר לשמור הבעירה השומר חייב :

ז אחד הביא את האור ואחד הביא את העצים המביא את העצים חייב. אחד הביא את העצים ואחד הביא את האור המביא את האור חייב. בא אחר וליבה המלבה חייב. ליבתו רוח שאינה מצויה תמיד הרי כולן פטורין. ליבה וליבתו הרוח חייב שהרי הוא גרם וכל הגורם להזיק משלם נזק שלם מן היפה שבנכסים כשאר כל המזיקין :

ח אש שיצאה ואכלה עצים או אבנים או עפר חייב לשלם שנאמר (שמות כב-ה) "ומצאה קוצים" (שמות כב-ה) "או השדה" אכלה גדיש וכיוצא בו והיו כלים טמונים בתוך הגדיש אם היו כגון מוריגים וכלי בקר וכיוצא בהן מדברים שדרך אנשי השדה לטמנם בגדיש חייב לשלם. היו בגדים וכלי זכוכית וכיוצא בהן פטור על הכלים :

ט במה דברים אמורים במדליק בתוך שדה חבירו אבל במדליק בתוך שלו ועברה לשדה חבירו פטור על כל הכלים הטמונים בגדיש אבל משלם הוא שיעור מקום הכלים ורואין אותו כאילו הוא מלא גדיש של חטים או של שעורים :

י המדליק בתוך שדה חבירו ויצאה האש ונאכל הגדיש והיה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב. שכן דרך בני אדם לעשות בגדיש. היה עבד כפות וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור :

יא המשאיל מקום לחבירו והגדיש בו והטמין בו כלים והדליק המשאיל ושרף הגדיש אינו משלם אלא דמי גדיש בלבד. השאילו מקום להגדיש חטים והגדיש שעורים או להגדיש שעורים והגדיש חטים או שהגדיש חטים וחיפס בשעורים או שהגדיש שעורים וחיפס בחיטים אינו משלם לו אלא דמי שעורים בלבד :

יב המדליק את הבירה של חבירו משלם כל מה שבתוכה. שכן דרך בני אדם להניח כל כליהם וכל חפציהם בבתים. וכל שיטעון בעל הבית הרי זה נשבע בנקיטת חפץ ונוטל. ושבועה זו מדברי סופרים כמו שיתבאר. ובלבד שיטעון דברים שהוא אמוד בהן או שהוא למוד להיות אותן הדברים שטען פקדון אצלו :

יג גמל שהוא טעון פשתן ועובר ברשות הרבים ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנוני והדליק את כל הבירה בעל הגמל חייב מפני שהרבה במשאוי בין שעמדה הבהמה בין שלא עמדה. הניח החנוני נרו מבחוץ

החנוני חייב אף בדמי פשתן מפני שהניח נרו מבחוץ ואפילו נר חנוכה היה לו לישב לשמור :

יד הכופף קמתו של חברו לפני האש עד שתדלק אם אין האש מגעת לה אלא ברוח שאינה מצויה פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. והטומן קמתו של חברו בעפר או בתבן ועברה האש ואכלה אותה הרי הטומן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים מפני שהמדליק את האש פטור על הטומן :

טו אש שעברה והזיקה את האדם וחבלה בו הרי המבעיר חייב בנזקיו ובשבתו וברפוי ובצער ובבשתו כאילו הזיקו בידו שאע"פ שאשו ממונו הוא הרי הוא כמו שהזיקה בחציו. אבל אם הזיקה בהמתו או בורו את האדם אינו חייב אלא בנזק בלבד כמו שביארנו :

טז כל תולדות האש הרי הן כאש. כיצד הניח אבן או סכין או משא בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו חייב לשלם נזק שלם שכל אלו וכיוצא בהן תולדות הבערה הן. ואם נפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו פטור : סליקו להו הלכות נזקי ממון בס"ד

הלכות גניבה

יש בכללן שבע מצות. שתי מצות עשה. וחמש מצות לא תעשה : וזה הוא פרטין : א) שלא לגנוב ממון. ב) דין הגנב. ג) לצדק המאזנים עם המשקלות. ד) שלא יעשה עול במדות ובמשקלות. ה) שלא יהיה לאדם אבן ואבן איפה ואיפה אף על פי שאינו לוקח ונותן בהן. ו) שלא יסיג גבול. ז) שלא לגנוב נפשות : וביאור מצות אלו בפרקים אלו :

הלכות גניבה - פרק ראשון

א כל הגונב ממון משוה פרוטה ולמעלה עובר על לא תעשה שנאמר [\(ויקרא יט-יא\)](#) "לא תגנובו". ואין לוקין על לאו זה שהרי ניתן לתשלומין שהגנב חייבתו תורה לשלם. ואחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון עכו"ם ואחד הגונב את הגדול או את הקטן :

ב אסור לגנוב כל שהוא דין תורה. ואסור לגנוב דרך שחוק או לגנוב על מנת להחזיר או על מנת לשלם הכל אסור שלא ירגיל עצמו בכך:

ג אי זהו גנב זה הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעים. כגון הפושט ידו לתוך כיס חבירו ולקח מעותיו ואין הבעלים רואים וכן כל כיוצא בזה. אבל אם לקח בגלוי ובפרהסיא בחזק יד אין זה גנב אלא גזלן. לפיכך ליסטים מזויין שגנב אינו גזלן אלא גנב אף על פי שהבעלים יודעים בשעה שגנב:

ד גנב שהעידו עליו עדים כשרים שגנב חייב לשלם שנים לבעל הגניבה. אם גנב דינר משלם שנים. גנב חמור או כסות או גמל משלם שנים בדמיה נמצא מפסיד כשיעור שבקש לחסר את חבירו:

ה גנב שהודה מעצמו שגנב משלם את הקרן ופטור מן הכפל שנאמר (שמות **כב-ח**) "אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים" ולא המרשיע את עצמו משלם שנים. והוא הדין לכל הקנסות שהמודה בהן פטור:

ו תשלומי כפל נוהגין בכל חוץ משה ושור שהגונב את השור או את השה וטבח או מכר משלם על השה תשלומי ארבעה ועל השור תשלומי חמשה:

ז אחד האיש ואחד האשה שגנבו חייבין לשלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. היתה אשת איש שאין לה לשלם הרי הכפל עליה חוב עד שתתגרש או ימות בעלה ובית דין נפרעים ממנה:

ח קטן שגנב פטור מן הכפל ומחזירין לו דבר הגנוב ממנו. ואם אבדו אינו חייב לשלם אף הקרן ואפילו לאחר שהגדיל:

ט העבד שגנב פטור מן הכפל ובעליו פטורין שאין אדם חייב על נזקי עבדיו אע"פ שהן ממונו מפני שיש בהן דעת ואינו יכול לשמרן שאם יכעיסנו רבו ילך וידליק גדיש באלף דינר וכיוצא בזה משאר נזקין. נשתחרר העבד חייב לשלם את הכפל:

י ראוי לבית דין להכות את הקטנים כפי כח הקטן על הגנבה כדי שלא יהיו רגילין בה. וכן אם הזיקו שאר נזקין. וכן מכין את העבדים שגנבו או שהזיק מכה רבה כדי שלא יהיו רגילין להזיק:

יא היתה הגניבה ביד הגנב והשביחה מאליה כגון כבשה שילדה וגזזה משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה ואם אחר יאוש ילדה וגזזה משלם כשעת הגניבה. הוציא עליה הוצאה והשביחה כגון שפטמה הרי השבח של גנב אפילו לפני יאוש. וכשמחזיר הגניבה עם הכפל נוטל השבח מן הבעלים או מחשבים לו מן הכפל:

יב הגניבה עצמה שהיא ביד הגנב ולא נשתנית חוזרת לבעליה בין לפני יאוש בין לאחר יאוש אלא שאחר יאוש השבח לגנב כמו שבארנו. נשתנית הגניבה ביד הגנב קנאה וקנה שבחה אפילו לפני יאוש ואינו משלם אלא דמים :

יג גנב כחושה והשמינה או שמינה והכחישה משלם תשלומי כפל או תשלומי ארבעה וחמשה כשעת הגניבה. גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור משלם תשלומי כפל כשעת הגניבה. טבח או מכרו אחר שהגדיל נעשה שינוי בידו וקנהו ושליו הוא טובח ושליו הוא מוכר ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה :

יד גנב בהמה או כלי וכיוצא בהן ובשעת הגניבה היה שוה ארבעה ועכשיו בשעת העמדה בדין שוה שנים משלם קרן כשעת הגניבה ותשלומי כפל או ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין. היה שוה בשעת הגניבה שנים ובשעת העמדה בדין ארבעה אם שחט או מכר או שכר הכלי או אבדו משלם תשלומי כפל או ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין. ואם מתה הבהמה או אבד הכלי מאליו משלם תשלומי כפל כשעת הגניבה :

טו מי שגנב כלי ושברו או פחתו או נשבר או נפחת מאליו אין שמין לו הפחת אלא רואין כמה היה שוה אותו הכלי ומשלם לבעלים שנים בדמיו והכלי השבור יהיה לגנב. וכן כל כיוצא בזה. ואם רצו הבעלים ליטול הכלי השבור וישלם להם הפחת והכפל שומעין להם :

טז הגנב שגנב וטבח או מכר לפני יאוש בעלים אע"פ שלא קנה לוקח והרי הגניבה חוזרת בעצמה מיד הלוקח הרי זה משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ואין צריך לומר אם טבח או מכר לאחר יאוש שהוא משלם תשלומי ארבעה וחמשה שהרי הועיל במעשיו וקנה הלוקח :

יז הגונב מגנב אחר אע"פ שנתייאשו הבעלים אינו משלם תשלומי כפל ואם טבח וסכר אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה לגנב הראשון שהרי דין הבהמה הזאת לחזור בעיניה לבעלים ולא קנאה הגנב ולבעלים אינו משלם הכפל או ארבעה וחמשה מפני שלא גנבה מרשותן :

יח גנב וטבח ובא גנב אחר וגנב. הגנב האחרון משלם תשלומי כפל לגנב הראשון שהרי קנה בשינוי מעשה וגנב הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה. גנב ומכר ובא אחר וגנב מן הלוקח. אם נתייאשו הבעלים הרי הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה והגנב השני משלם תשלומי כפל ואם לא נתייאשו הבעלים אין האחרון משלם אלא קרן בלבד :

א הגונב את העכו"ם או שגנב נכסי הקדש אינו משלם אלא הקרן בלבד שנאמר [\(שמות כב-ח\)](#) "ישלם שנים לרעהו" [\(שמות כב-ח\)](#) "לרעהו" ולא להקדש [\(שמות כב-ח\)](#) "לרעהו" ולא לעכו"ם. וכן הגונב קדשים מבית בעליהן בין קדשי קדשים בין קדשים קלים בין קדשים שאין הבעלים חייבין באחריותן בין קדשים שהבעלים חייבין באחריותן הרי זה פטור מן הכפל ומתשלומי ארבעה וחמשה שנאמר [\(שמות כב-ו\)](#) "וגונב מבית האיש" ולא מבית הקדש:

ב וכן הגונב עבדים ושטרות וקרקעות אינו משלם תשלומי כפל. שלא חייבה התורה הכפל אלא במטלטלין שגופן ממון שנאמר [\(שמות כב-ח\)](#) "על שור על חמור על שה על שלמה" אבל העבדים הוקשו לקרקעות שנאמר [\(ויקרא כה-מו\)](#) "והתנחלתם אותם לבניכם" והשטרות אין גופן ממון:

ג הגונב פטר חמור של חבירו קודם שיפדה משלם תשלומי כפל לבעלים. שאע"פ שאינו עכשיו שלו ראוי להיותו לו אחר שיפדה:

ד הגונב טבלו של חבירו ואכלו משלם לו דמי טבלו. וכן אם גנב חלבו ואכלו משלם לו דמי חלבו:

ה גנב תרומה מבעליה הישראלים שהפרישוה אינו משלם תשלומי כפל. שאין להם בה אלא טובת הנאה וטובת הנאה אינו ממון:

ו הגונב משל אביו וטבח או מכר ואחר כך מת אביו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ואם מת אביו ואחר כך טבח או מכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. גנב וטבח או מכר ואחר כך הקדיש משלם תשלומי ארבעה וחמשה ואם הקדיש ואחר כך טבח או מכר אע"פ שהקדישו קדשים קלים משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. במה דברים אמורים כשהקדיש אחר יאוש אבל אם הקדיש לפני יאוש אינו קדוש ואם טבח או מכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה:

ז הקדישו הבעלים והוא בבית הגנב אינו קדוש לפי שאינו ברשותו ואע"פ שלא נתייאשו ואם טבח או מכר אפילו אחר הקדשן משלם תשלומי ארבעה וחמשה:

ח השוחט ונתנבלה בידו והנוחר והמעקר משלם תשלומי כפל בלבד. אבל אם שחט לרפואה או לכלבים או שנמצאת טריפה או ששחטו בעזרה משלם תשלומי ארבעה וחמשה. אע"פ שחולין שנשחטו בעזרה אסורין

בהנאה הואיל ואיסורן מדבריהם הרי זה חייב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה :

ט וכן הגונב כלאים הבא מן השה וממין אחר או שגנב טריפה או קטעת או חגרת או סומא או בהמת השותפין וטבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה :

י גנב ונתן לאחר במתנה או שנתן לאחר לטבוח וטבח או שנתן לאחר למכור ומכרה לאחר. גנב והקיף גנב והחליף גנב ופרע בהקיפו או ששלחו סבלונות לבית חמיו משלם תשלומי ארבעה וחמשה :

יא גנב ומכר והקנה למוכר לאחר שלשים יום ובתוך שלשים יום הוכר הגנב אינו משלם אלא כפל. מכרו חוץ מאחד ממאה שבו או חוץ מידו או רגלו כללו של דבר ששייר בו דבר הניתר עמו בשחיטה פטור מתשלומי ארבעה וחמשה. ואם מכרו חוץ מגיזתו או חוץ מקרניו חייב בתשלומי ארבעה וחמשה שאלו אינם ניתרים עמו בשחיטה :

יב גנב וקטע ממנה אבר ואחר כך מכרה או שמכרה חוץ ממלאכתה או שמכרה חוץ משלשים יום אין מוציאין ממנו תשלומי ארבעה וחמשה. ואם תפש הניזק אין מוציאין מידו :

יג מכרה והיתה לו בה שותפות פטור מתשלומי ארבעה וחמשה :

יד שותפין שגנבו. אם טבח אחד מהן או מכר מדעת חבירו משלמין תשלומי ארבעה וחמשה. ואם עשה שלא מדעת חבירו פטורים מתשלומי ארבעה וחמשה וחייבין בכפל :

טו גנב ועמד בדין ואמרו לו הדיינין צא תן לו מה שגנבת ויצא ואחר כך טבח או מכר פטור מתשלומי ארבעה וחמשה. אמרו לו חייב אתה ליתן לו וטבח או מכר אחר כך הרי זה חייב בתשלומי ארבעה וחמשה הואיל ולא חתכו הדין עליו ועדיין עומד הוא בגניבתו :

טז הגונב ברשות הבעלים הואיל והגניבה עדיין היא ברשותם פטור מן הכפל. וכן אם טבח ומכר שם ברשותן פטור. ואם הגביה הגניבה נתחייב משום גונב אע"פ שעדיין לא הוציאה מרשות הבעלים. כיצד גנב טלה מן הדיר והיה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור. הגביהו או הוציאו מרשות הבעלים ומת חייב. נתנו שם בבית הבעלים לבכורת בנו או לבעל חובו או לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשוכר והיה מושכו זה שניתן לו ומת פטור השומר. הגביהו או שהוציאו מרשות בעלים ומת חייב השומר או בעל החוב שניתן לו מפני שעדיין לא הוציאו הגנב מרשות בעליו :

יז היה העדר ביער כיון שהכיש את הבהמה וטמנה בתוך האילנות והעצים חייב בתשלומי כפל ואם טבחה או מכרה שם משלם תשלומי ארבעה וחמשה :

יח גנב ברשות הבעלים ואחר שידעו שנגנבה הוציאה וטבחה או מכרה חוץ מרשותן. או שגנב והוציא חוץ מרשותן וטבח או מכר ברשותן משלם תשלומי ארבעה וחמשה :

הלכות גניבה - פרק שלישי

א כבר בארנו בהלכות נערה שכל העושה עבירה שיש בה עון מיתת בית דין ותשלומין אינו משלם אע"פ שהיה שוגג. והעושה עבירה שנתחייב בה מלקות ותשלומין לוקה ואינו משלם שאין אדם לוקה ומשלם. לפיכך אם היה שוגג או לא התרו בו משלם ואינו לוקה. במה דברים אמורים שנתחייב בתשלומין עם עון מיתת בית דין כאחת או שנתחייב תשלומין ומלקות בבת אחת אבל אם נתחייב בתשלומין ואחר כך נתחייב במיתת בית דין או במלקות או שנתחייב מלקות או מיתת בית דין ואחר כך נתחייב בתשלומין הרי זה לוקה ומשלם ומת :

ב כיצד זרק חץ בשבת מתחלת ארבע לסוף ארבע וקרע בגד חברו בהליכתו או שהדליק גדיש חברו בשבת או שגנב כיס בשבת והיה מגררו עד שהוציאו מרשות הבעלים שהיא רשות היחיד לרשות הרבים ואבדו שם הרי זה פטור מן התשלומין שאיסור שבת ואיסור גניבה והיזק באין כאחד. אבל אם גנב כיס בשבת והגביהו שם ברשות היחיד ואחר כך הוציאו לרשות הרבים והשליכו לנהר חייב לשלם תשלומי כפל שהרי נתחייב באיסור גניבה קודם שיתחייב באיסור סקילה וכן כל כיוצא בזה. וכן אם קצץ אילן חברו ביום טוב והתרו בו או שהדליק את הגדיש ביום הכפורים והתרו בו או גנב וטבח ביום הכפורים והתרו בו פטור מן התשלומין אבל אם לא התרו בו חייב בתשלומין ומשלם תשלומי ארבעה וחמשה :

ג גנב וטבח בשבת או לע"ז אפילו בשגגה פטור מתשלומי ארבעה וחמשה כמו שביארנו :

ד היתה פרה שאולה אצלו וטבחה בשבת דרך גניבה פטור אף מן הכפל שהרי איסור שבת ואיסור גניבה באין כאחת ואם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה :

ה גנב ומכר בשבת או שמכר לע"ז חייב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה שאין במכירה מיתה. ואם נעשית מלאכה בשבת בעת המכירה פטור מתשלומי ארבעה וחמשה. כיצד כגון שלא הקנה לו עד שתנוח בחצר הלוקח שנמצא כשהוציא מרשות לרשות איסור שבת ומכירה באין כאחת:

ו עשה שליח לשחוט לו ושחט לו השליח בשבת הרי הגנב חייב בתשלומי ארבעה וחמשה. שהרי זה הגנב לא עשה עון מיתת בית דין. וכבר ביארנו שהשוחט על ידי שליח חייב בתשלומין:

ז היו שנים מעידים שגנב בין שהעידו הן עצמן שטבח או מכר בין שהעידו אחרים שטבח או מכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה. היו שנים מעידים שגנב ועד אחד מעיד שטבח או מכר או שהודה מעצמו שטבח או מכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה שהמודה בקנס פטור כמו שביארנו:

ח מי שהודה בקנס ואחר כך באו עדים. אם הודה בתחילה בפני ב"ד ובבית דין פטור. אבל אם הודה חוץ לבית דין או שהודה בפני שנים בלבד ואחר כך באו עדים הרי זה משלם קנס על פיהם:

ט כיצד הודה בבית דין שגנב ואחר כך באו עדים שגנב פטור מן הכפל שהרי חייב עצמו בקרן קודם שיבואו עדים. אבל אם אמר לא גנבתי שפטר עצמו מן הכל ובאו עדים שגנב וחזר ואמר בבית דין טבחתי או מכרתי אם באו עדים אחר כך שטבח או מכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה. לפי שפטר עצמו תחילה מכלום עד שבאו העדים:

י הגונב שור של שני שותפין וטבחו או מכרו והודה בבית דין לאחד מהן וכפר באחר ואחר כך באו עדים שגנב וטבח או מכר משלם לזה שכפר לו חמשה חצאי בקר וארבעה חצאי צאן:

יא דין הגנב לשלם הקרן והכפל או תשלומי ארבעה וחמשה מן המטלטלין שלו. אם לא נמצאו לו מטלטלין בית דין יורדין לנכסיו וגובין הכל מן היפה שבנכסיו כשאר הנזקין שנאמר בהן [\(שמות כב-ד\)](#) "מיטב שדהו". ואם אין לו לא קרקע ולא מטלטלין בית דין מוכרין אותו ונותנין דמיו לניזק שנאמר [\(שמות כב-ב\)](#) "אם אין לו ונמכר בגניבתו":

יב האיש נמכר בגניבתו אבל לא האשה ודבר זה מפי הקבלה. ואין הגנב נמכר אלא בקרן אבל בכפל או בתשלומי ארבעה וחמשה אינו נמכר אלא הרי זה עליו חוב עד שיעשיר:

יג גנב את העכו"ם או הקדש אינו נמכר על הקרן אלא הרי זה עליו חוב עד שיעשיר:

יד היה קרן הגניבה שוה מאה ואין הגנב שוה אלא חמשים הרי זה נמכר ושאר הקרן עם הכפל עליו חוב עד שיצא בשביעית ויעשיר וישלם. היה הגנב שוה מאה ואחד אינו נמכר שנאמר [\(שמות כב-ב\)](#) "ונמכר בגניבתו" עד שיהיו דמיו כולן מובלעין בגניבתו:

טו גנב ונמכר וחזר וגנב. אם לשני גנב הרי זה נמכר פעם שנייה ואפילו גנב למאה אנשים נמכר מאה פעמים. ואם לראשון גנב פעם שנייה אינו נמכר שנייה אלא ישאר עליו הכל חוב:

טז גנב לזה וחזר וגנב לזה וחזר וגנב לזה כולם שותפין בו. אם היו דמיו כנגד הקרן של שלשתן או פחות מן הקרן נמכר ומחלקין ביניהן ושאר הכפלות חוב עליו. ואם היו דמיו יתר אינו נמכר והכל חוב עליו עד שיעשיר:

יז שותפין שגנבו כאחד משלשין ביניהן וכל אחד מהן נמכר בחלקו מן הקרן. וכל מי שדמיו יתר על חלק הקרן שנתחייב בו אינו נמכר:

הלכות גניבה - פרק רביעי

א הטוען שנגנב מביתו הפקדון אם נשבע ואחר כך באו עדים ששקר טען ושהפקדון הזה אצלו הרי זה משלם תשלומי כפל שהרי הוא עצמו הגנב. ואם טבח ומכר אחר שנשבע משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ואינו מביא אשם על פי עדים על שבועתו. ואינו מביא חומש שאין החומש משתלם עם הכפל. ואם באו עדים קודם שישבע אינו משלם אלא הקרן בלבד:

ב במה דברים אמורים שנשבע קודם ששלח בפקדון יד. אבל אם שלח בו יד וטען טענת גנב ונשבע ובאו עדים פטור מן הכפל שכיון ששלח יד נתחייב בו וקנהו:

ג וכן הטוען טענת אבידה בפקדון ונשבע וחזר וטען טענת גנב ונשבע ואחר כך באו עדים פטור מן הכפל שכבר יצא הפקדון מידי הבעלים משבועה ראשונה:

ד הטוען טענת גנב באבידה ונשבע ואחר כך באו עדים שהאבידה ברשותו ושקר טען משלם תשלומי כפל שנאמר [\(שמות כב-ח\)](#) "על כל אבידה". והוא שיטעון שנגנבה בליסטים מזויין שהוא אנוס ופטור. אבל אם טען שנגנבה בלא אנוס פטור מן הכפל מפני שהוא חייב לשלם על פי טענתו ששומר אבידה כשומר שכר הוא כמו שיתבאר:

ה הטוען טענת גנב בפקדון ונשבע. ואחר כך באו עדים שהוא ברשותו. וחזר וטען בו טענת גנב ונשבע ואחר כך באו עדים שעדיין ברשותו הוא אפילו מאה פעמים חייב כפל על כל טענה וטענה. ואם נשבע חמש פעמים נמצא משלם ששה הקרן שהפקיד אצלו וחמשה בקרן משום חמשה כפילות של חמש שבועות:

ו טען טענת גנב ונשבע וחזר וטען טענת אבידה ונשבע. ובאו עדים שלא נגנב והודה הוא שלא אבד הואיל ומשלם תשלומי כפל על פי עדים אינו משלם חומש על שבועה אחרונה אע"פ שהודה. שהממון המחייבו בכפל פוטר מן החומש:

ז מסר שורו לשנים וטענו טענת גנב ונשבעו והודה אחד מהם והשני באו עליו עדים. שניהן משלמין את הקרן. ואם תפש בעל הפקדון את הכפל אין מוציאין מידו. וזה שהוא משלם חומש כשאר הנשבעין שבועת הפקדון שהודו מעצמן:

ח בעל הפקדון שתבע את השומר ונשבע שנגנב ואחר כך הוכר הגנב ותבע השומר את הגנב והודה לו הגנב שגנב ותבע בעל הפקדון את הגנב וכפר ובאו עדים שגנב. אם באמת נשבע השומר כשטען שנגנב נפטר הגנב מן הכפל בהודאתו לשומר. ואם בשקר נשבע אין מוציאין הכפל מן הגנב. ואם תפשו הבעלים הכפל אין מוציאין מידן. תבעו הבעלים את השומר ושלם ואחר כך הוכר הגנב ותבעוהו הבעלים והודה להן שגנב ואחר כך תבעו השומר וכפר בו ובאו עדים שגנב אין מוציאין הכפל מן הגנב, ואם תפש השומר את הכפל אין מוציאין מידו, וכן הדין בתשלומי ארבעה וחמשה אם טבח הגנב או מכר:

ט הטוען טענת גנב בפקדון של קטן אע"פ שנתן לו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול ונשבע ואחר כך באו עדים הרי זה פטור מן הכפל שנאמר **(שמות כב-ו)** "כי יתן איש" ואין נתינת קטן כלום וצריך שתהיה נתינה ותביעה שוין בגדול:

י שומר שגנב מרשותו כגון שגנב טלה מעדר שהופקד אצלו וסלע מכיס שהופקד אצלו אם יש עליו עדים חייב בכפל ואע"פ שהחזיר הסלע למקומו והטלה לעדרו הרי זה חייב באחריותו עד שיודיע הבעלים, שהרי כלתה שמירתו וכאילו לא החזיר כלום עד שיודיע בעליו. אבל הגונב סלע מכיס חבירו או כלי מביתו והחזיר דבר הגנוב מביתו למקומו אם ידעו הבעלים בגניבתו ולא ידעו בחזירתו עדיין הגנב חייב באחריותו עד שימנה את מעותיו:

יא מנה את כיסו ומצאו שלם המנין פטור. ואם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו אפילו מנין אינו צריך אלא כיון שהחזירו למקומו נפטר מאחריותו:

יב במה דברים אמורים בדבר שאין בו רוח חיים. אבל הגונב טלה מעדר חבירו וידעו בו הבעלים והחזירו לעדר שלא מדעת הבעלים ומת או נגנב חייב באחריותו. ואם מנו את הצאן והיא שלימה פטור. ואם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו אע"פ שמנו את הצאן והיא שלימה חייב באחריותו עד שיודיע את הבעלים כדי שישמרו את הטלה הגנוב שהרי למדו דרך אחרת חוץ מדרך שאר הצאן שבעדר זה:

הלכות גניבה - פרק חמישי

א אסור לקנות מן הגנב החפץ שגנב: ועון גדול הוא שהרי מחזיק ידי עוברי עבירה וגורם לו לגנוב גניבות אחרות שאם לא ימצא לוקח אינו גונב וע"ז נאמר [\(משלי כט-כד\)](#) "חולק עם גנב שונא נפשו":

ב הגונב ומכר ולא נתייאשו הבעלים ואחר כך הוכר הגנב ובאו עדים שזה החפץ שמכרו פלוני הוא גנבו בפנינו. חוזר החפץ לבעליו והבעלים נותנין ללוקח דמים ששקל לגנב מפני תקנת השוק והבעלים חוזרין ועושים דין עם הגנב. ואם גנב מפורסם הוא לא עשו בו תקנת השוק ואין הבעלים נותנין ללוקח כלום אלא חוזר הלוקח ועושה דין עם הגנב ומוציא ממנו דמים ששקל לו:

ג נתייאשו הבעלים מן הגניבה בין שנתייאשו ואחר כך מכר הגנב בין שנתייאשו אחר שמכר. קנה הלוקח ביאוש ושינוי רשות ואינו מחזיר הגניבה עצמה לבעליה אלא נותן להם הדמים אם לקח מגנב מפורסם. או אינו נותן כלל לא חפץ ולא דמים מפני תקנת השוק אם לא היה זה המוכר גנב מפורסם:

ד בזמן שהלוקח עושה דין עם בעל הבית. אם אין עדים בכמה לקח הרי התגר נשבע בנקיטת חפץ בכמה לקח ונוטל מן הבעלים. וכל הנשבע ונוטל שבועתו מדבריהם ונשבע בנקיטת חפץ כמו שיתבאר במקומו:

ה בזמן שהלוקח עושה דין עם הגנב והוא אומר בכך וכך לקחתי ממך והוא אומר לא מכרתי לך אלא בפחות מזה. התגר נשבע בנקיטת חפץ ונוטל מן הגנב. שאין הגנב יכול לישבע מפני שהוא חשוד על השבועה:

ו גנב ופרע בחובו גנב ופרע בהיקפו אין בזה תקנת השוק אלא הבעלים נוטלים הגניבה בלא דמים וישאר חוב אלו על הגנב כשהיה. משכן הגניבה בין שמשכנה ביתר על דמיה או בפחות מדמיה הבעלים נותנין לבעל

המשכון וחוזרין ועושין דין עם הגנב אלא אם כן היה הגנב מפורסם כמו שביארנו :

ז הלוקח מגנב שאינו מפורסם בין שלקח ממנו שוה מאה במאתים או שוה מאתים במאה הרי זה נוטל הדמים מבעל הבית ואחר כך מחזיר הגניבה מפני תקנת השוק כמו שביארנו :

ח היה נושה בגנב מאה זוז וגנב והביא לבעל חובו ונתן לו מאה אחרת הרי הגניבה חוזרת לבעליה ואומרין לזה לך ותבע הגנב במאתים שלא נתת לו המאה האחרת מפני החפץ שהביא לך בלבד כשם שהאמנתו בראשונה האמנתו באחרונה :

ט לקח מגנב שאינו מפורסם במאה ומכר לאחר במאה ועשרים והוכר הגנב. בעל הגניבה נותן לזה האחרון מאה ועשרים ונוטל גניבתו וחוזר הבעל ונוטל עשרים של שכר מן המוכר ונוטל המאה מן הגנב. ואם גנב מפורסם הוא נוטל המאה ועשרים מן התגר שלקח מן הגנב והולך התגר ותובע הגנב במאה של קרן. והוא הדין אם מכר השני לשלישי והשלישי לרביעי אפילו מאה שהוא נוטל מכל אחד ואחד מה שנשכר ונוטל הקרן מן הגנב. וכל הדברים האלו לפני יאוש כמו שביארנו :

י בעל הבית שאינו עשוי למכור את כליו ויצא לו שם גניבה בעיר והכיר כליו וספריו ביד אחרים. או שהיה עשוי למכור והיו כלים אלו שהכיר מכלים העשויין להשאיל ולהשכיר. אם באו עדים שזה כליו של זה ישבע זה שהן בידו בנקיטת חפץ בכמה לקח ויטול מבעל הבית ויחזיר לו כליו :

יא היה בעל הבית עשוי למכור את כליו ולא היו מדברים העשויין להשאיל ולהשכיר אע"פ שיצא לו שם גניבה בעיר והוכרו כליו אינו מחזירן מיד הלקוחות שמא הוא מכרן לאחרים. אבל אם באו בני אדם ולנו בתוך ביתו עמד וזעק בלילה נגנבו כלי וספרי ובאו בני אדם ומצאו מחתרת חתורה ובני אדם שלנו בתוך ביתו יוצאין וצרורות של כלים על כתפיהם והכל אומרם הללו כליו וספריו של פלוני הרי זה נאמן. וישבע זה שהכלים בידו בנקיטת חפץ כמה הוציא ויטול מבעל הגניבה ויחזיר לו כליו :

יב גנב שהוחזק ונתפרסם שנכנס לתוך בית חבירו ועדים מעידים שיצא וכלים טמונים לו תחת כנפיו אע"פ שהיה שם בעל הבית וטען ואמר לקוחין הן בידי ובעל הבית אומר גנובים הם. אם היה בעל הבית שאין דרכו למכור את כליו ואותם כלים אין דרך בני אדם להטמינן ואין דרך אותו המוחזק להצניע כליו תחת כנפיו. הרי בעל הבית נאמן וישבע בנקיטת חפץ ונוטל כליו. ואם אין אדם זה מוחזק בגניבה אין בעל הבית נאמן אלא נשבע זה שהכלים בידו שבועת היסת שהכלים האלו לקוחים בידו והולך :

א כל דבר שחזקתו שהוא גנוב אסור ליקח אותו. וכן אם רוב אותו הדבר שהוא גנוב אין לוקחין אותו. לפיכך אין לוקחים מן הרועים צמר או חלב או גדיים. אבל לוקחין מהן חלב וגבינה במדבר אבל לא ביישוב. ומותר ליקח מן הרועים ארבע צאן או ארבע גיזות של צמר מעדר קטן או חמש מעדר גדול שאין חזקתו שהוא גנוב בדבר זה :

ב כללו של דבר כל שהרועה מוכרו אם היה בעל הבית מרגיש בו מותר ללקחו מן הרועה. ואם אין בעל הבית מרגיש בו אסור ללקחו :

ג אין לוקחין משומרי פירות עצים או פירות אלא בזמן שהן יושבין ומוכרים והסלים והפלס לפניהם. שהרי הדבר גלוי ויש לו קול ואין זה גניבה. ולוקחין מפתח הגינה אבל לא מאחורי הגינה. וכולן שאמרו הטמן אסור לקחת מהן. ומותר לקחת מן האריס שהרי יש לו חלק בפירות ובעצים :

ד אין לוקחין מן הנשים ומן העבדים ומן הקטנים אלא דברים שחזקתן שהן שלהן מדעת הבעלים. כגון נשים שמכרו כלי פשתן בגליל או עגלים בשרון. וכולן שאמרו הטמן אסור ליקח מהן מפני שהן בחזקת גניבה. ולוקחים ביצים ותרנגולים בכל מקום מכל אדם. ואם אמר הטמן אסור :

ה לוקחין מן הבדדין זיתים במדה ושמן במדה אבל לא זיתים מועטים ולא שמן מועט שחזקתו גניבה הם וכן כל כיוצא בהם :

ו מוכין שהכובס מוציא הרי אלו שלו ושהסורק מוציא הרי אלו של בעל הבית. הכובס נוטל שלשה חוטיין והן שלו יתר מיכן של בעל הבית. אם היה שחור על גבי לבן נוטל את הכל והם שלו :

ז החייט ששייר מן החוט כדי משיכת מחט ושייר מן הבגד מטלית שהיא שלש אצבעות על שלש אצבעות חייב להחזירן לבעלים. פחות מכאן שלו :

ח נסורת שהחרש מוציא במעצד שלו. בכשיל של בעל הבית. ואם היה עושה אצל בעל הבית אף הנסורת של בעל הבית. וכל הדברים האלו וכיוצא בהן הולכין בהן אחר מנהג המדינה :

ט כל אומן שמכר דבר מן הדברים שאינו שלו כהלכות המדינה. כגון מוכין שמכרן הסורק במקום שנהגו שיהיו של בעל הבית. אסור ליקח

ממנו מפני שהן בחזקת גנבה. אבל לוקחין ממנו כר מלא מוכין. ואם מכר האומן דברים שהן שלו כהלכות מדינה לוקחין ממנו. ואם אמר הטמן אסור:

הלכות גניבה - פרק שביעי

א השוקל לחבירו ממשקלות חסרות מן המשקל שהסכימו עליו בני אותה המדינה. או המודד במדה חסרה מהמדה שהסכימו עליה הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר [\(ויקרא יט-לה\)](#) "לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה":

ב אע"פ שהמודד או השוקל חסר גונב אינו משלם לו תשלומי כפל אלא משלם לו המדה או המשקל. ואין לוקין על לאו זה מפני שהוא חייב בתשלומין:

ג כל מי שמשהה בביתו או בחנותו מדה חסרה או משקל חסר עובר בלא תעשה שנאמר [\(דברים כה-יג\)](#) "לא יהיה לך בכיסך" וגו'. ואפילו לעשות המדה עביט של מימי רגלים אסור. שאע"פ שאין זה לוקח ומוכר בה שמא יבא מי שאינו יודע שהיא חסרה וימדוד בה. ואין לוקין על לאו זה שהרי אין בו מעשה:

ד היו המדות והמשקלות של בני העיר חתומות בחותם ידוע וזו המדה או המשקל החסרים בלא חותם. הרי זה מותר לשהותם לשאר תשמישי הבית. כיוצא בזה סלע שנפגמה מן הצד לא יעשנה משקל בין משקלותיו ולא יזרקנה בין גרוטותיו ולא יקבנה ויתלנה בצואר בנו שמא יבא אחר ויעשנה משקל. אלא או ישחוק או יחתוך או יקוץ או ישליך לים המלח:

ה חסרה ועמדה על מחצה יקיים. עמדה על פחות ממחצה או על יתר ממחצה יקוץ עד שיעמידנה על מחצה. ואם לא חסרה אלא פחות משתות יקיים לשאת ולתת בה אבל לא למשקל. שכל פחות משתות רוב בני אדם מוחלין בו במשא ובמתן:

ו סלע שנפגמה באמצע אסור למכרה להרג או לחרם מפני שמרמין בה את אחרים. אבל נוקבה ותולה אותה בצואר הקטן:

ז עושה אדם מדותיו סאה וחצי סאה ורובע סאה. וקב וחצי קב ורובע הקב וחצי הרובע ושמינית הרובע. אבל לא יעשה קבים שלא תתחלף ברובע הסאה שהוא קב ומחצה. וכן במדות הלח עושה הין וחצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין. ולוג וחצי לוג ורביעית ושמינית ואחד

בשמונה בשמינית. ולא אסרו לעשות שליטת הין ורביעית הין אף על פי שמתחלפין זה בזה הואיל והיו במקדש מימות משה רבינו :

ח אחד הנושא והנותן עם ישראל או עם עכו"ם אם מדד או שקל בחסר עובר על לא תעשה וחייב להחזיר. וכן אסור להטעות את העכו"ם בחשבון אלאידקדק עמו שנאמר [\(ויקרא כה-ט\)](#) "וחשב עם קונהו" אע"פ שהוא כבוש תחת ידיך. קל וחומר לעכו"ם שאינו כבוש תחת ידיך. והרי הוא בכלל [\(דברים כה-טז\)](#) "כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול" מכל מקום :

ט וכן במדת הקרקע אם הטעה את חברו במשיחת הקרקע עובר בלא תעשה שנאמר [\(ויקרא יט-לה\)](#) "לא תעשו עול במשפט במדה". [\(ויקרא יט-לה\)](#) "לא תעשו עול במשפט". לאבמשפט המשקל ולא במשפט המדה אפילו מדה קטנה כמשורה :

י בני חבורה המקפידים זה על זה שהחליפו חלק בחלק או לוח ממנו מאכל והחזיר לו. עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מנין ומשום לויין ופורעין ביום טוב :

יא המסיג גבול רעהו והכניס מתחום חברו בתוך תחומו אפילו מלוא אצבע. אם בחזקה עשה הרי זה גזלן. ואם הסיג בסתר הרי זה גנב. ואם בארץ ישראל הסיג הגבול הרי זה עובר בשני לאוין בלאו גניבה או בלאו גזילה ובלאו [\(דברים יט-יד\)](#) "לא תסיג" ואין חייב בלאו זה אלא בארץ שנאמר [\(דברים יט-יד\)](#) "בנחלתך אשר תנחל" :

יב קשה עונשן של מדות יתר מעונשן של עריות שזה בינו לבין המקום וזה בינו לבין חברו. וכל הכופר במצות מדות ככופר ביציאת מצרים שהיא תחילת הצווי. וכל המקבל עליו מצות מדות הרי זה מודה ביציאת מצרים שהיא גרמה לכל הצוויין :

הלכות גניבה - פרק שמיני

א מצות עשה לצדק המאזנים והמשקלות והמדות יפה יפה ולדקדק בחשבונן בשעת עשייתן שנאמר [\(ויקרא יט-לז\)](#) "מאזני צדק" וגו'. וכן במדת הקרקע צריך לדקדק בחשבון משיחת הקרקע על פי העיקרים המתבארים בכתבי הגימטריא. שאפילו מלוא אצבע מן הקרקע רואין אותה כאילו היא מליאה כרכום :

ב ארבע אמות הסמוכין לחריץ מזלזלין במשיחתן והסמוכים לשפת הנהר אין מושחין אותן כלל מפני שהן של בני רשות הרבים :

ג והמודד את הקרקע לא ימוד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים מפני שהחבל מתקצר בימות החמה. לפיכך אם מדד בקנה או בשלשלת של ברזל וכיוצא בהם אין בכך כלום :

ד אין עושין משקלות לא של ברזל ולא של עופרת ולא של שאר מיני מתכות כאלו מפני שמעלין חלודה ומתחסרין. אבל עושין של צחיח סלע ושל זכוכית ושל אבן שוהם וכיוצא בהן :

ה אין עושין את המחק לא של דלעת מפני שהוא מיקל ולא של מתכת מפני שהוא מכביד. אבל עושהו של זית ושל אגוזים ושל שקמה ושל אשכרוע וכיוצא בהן :

ו אין עושין את המחק צדו אחד קצר וצדו אחד עבה. ולא ימחוק מעט מעט מפני שמפחיתו למוכר. ולא ימחוק בבת אחת מפני שמפחיתו ללוקח :

ז אין טומנין את המשקלות במלח כדי שיפחתו. ולא ירתיח במדת הלח בעת שמודד. ואפילו היתה המדה קטנה ביותר. שהרי התורה הקפידה על המדות בכל שהוא שנאמר [\(ויקרא יט-לה\)](#) "ובמשורה" והיא מדה אחת קטנה משלשים ושלשה בלוג :

ח מוכרי עששיות של ברזל וכיוצא בהן צריך להיות חוטי המאזנים שאוחז השוקל בידו תלוי באויר שלשה טפחים וגבוהין מן הארץ שלשה טפחים ואורך קני המאזנים ואורך החוטים שנים עשר טפח :

ט מאזנים של מוכרי צמר ושל מוכרי זכוכית יהיה אורו החוטים שהן תלויין בו שני טפחים וגבוהין מן הארץ שני טפחים והקנה והחוטין ארכן תשעה טפחים :

י מאזנים של חנוני ושל בעל הבית יהיה אורך החוט שהן תלויים בו טפח וגבוהין מן הארץ טפח והקנה והחוטין ארכן ששה טפחים :

יא החוט שתולין בו הפלס וכן חוט מאזנים של זהב ושל מוכרי ארגמן טוב ארכו שלש אצבעות וגבוהין מן הארץ שלש אצבעות ואורך הפלס ואורך השלשלאות שלו כפי מה שהוא רוצה :

יב מנין שחייב המוכר להכריע ללוקח בעת ששוקל לו שנאמר [\(דברים כה-טו\)](#) "אבן שלמה וצדק יהיה לך" אמרה תורה צדק משלך ותן לו :

יג וכמה בלח אחד למאה וביבש אחד לארבע מאות. כיצד מכר לו עשר ליטרא לח נותן לו גירומין אחד מעשרה בליטרא. ואם מכר לו עשרים ליטראין יבש נותן לו גירומיו אחד מעשרים בליטרא. וכן לפי חשבון זה בין רב בין מעט:

יד במה דברים אמורים במקום שנהגו למכור עין בעין. אבל במקום שנהגו להכריע חייב להכריע לו טפח:

טו היה שוקל לו עשר ליטרים לא יאמר לו שקול אחת אחת והכרע אלא שוקל לו עשרה בבת אחת והכרע אחד לכולן:

טז מקום שנהגו למוד בדקה לא ימוד בגסה. בגסה לא ימוד בדקה. למחוק לא יגדוש ויוסיף בדמים. וכן אם נהגו לגדוש לא ימחוק ויפחות מן הדמים אלא מודד כמנהג המדינה:

יז בני מדינה שרצו להוסיף על המדות או על המשקלות לא יוסיפו יתר על שתות. שאם היה הקב מכיל חמשה ועשאוהו מכיל ששה הרשות בידן. יתר על ששה לא יעשו:

יח הסיטון מקנח את מדותיו אחת לשלשים יום. ובעל הבית אחת לשנים עשר חדש. והחנוני מקנחן פעמים בשבת. וממחה משקלותיו פעם אחת בשבת ומקנח מאזנים על כל משקל ומשקל כדי שלא יחלידו:

יט המבקש לשקול שלשה רביעי ליטרא נותן ליטרא בכף מאזנים והבשר ורביע ליטרא בכף שניה שאם אתה אומר נותן חצי ליטרא ורביע ליטרא בכף אחת שמא יפול רביע הליטרא ואין הלוקח רואהו:

כ חייבין בית דין להעמיד שוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך שיהיו מחזרין על החנויות ומצדקין את המאזנים ואת המדות ופוסקין השערים. וכל מי שנמצא עמו משקל חסר או מדה חסרה או מאזנים מקולקלין יש להם רשות להכותו כפי כחו ולקנסו כפי ראות בית דין לחזק הדבר. וכל מי שמפקיע את השער ומוכר ביוקר מכין אותו וכופין אותו ומוכר כשער השוק:

הלכות גניבה - פרק תשיעי

א כל הגונב נפש אדם עובר בלא תעשה שנאמר (שמות כ-ג) (דברים ה-טז) "לא תגנוב". פסוק זה האמור בעשרת הדברים היא אזהרה לגונב נפשות. וכן

המוכרו עובר בלא תעשה שזה בכלל [\(ויקרא כה-מב\)](#) "לא ימכרו ממכרת עבד". ואין לוקין על שני לאוין אלו מפני שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין שנאמר [\(דברים כד-ז\)](#) "כי ימצא איש גונב נפש מאחיו" וגו' ומיתתו בחנק:

ב אין הגנב חייב מיתת חנק עד שיגנוב את הישראל ויכניסנו לרשותו וישתמש בו וימכרנו לאחרים שנאמר [\(דברים כד-ז\)](#) "והתעמר בו ומכרו" ואפילו לא נשתמש בו אלא בפחות משהו פרוטה כגון שנשען עליו או נסמך בו אע"פ שהגנב ישן הרי זה נשתמש בו:

ג גנבו ונשתמש בו ומכרו ועדיין הגנוב ברשות עצמו ולא הכניסו הגנב לרשותו פטור. גנבו והוציאו לרשותו ונשתמש בו ולא מכרו או מכרו קודם שנשתמש בו או נשתמש בו ומכרו לאחד מקרוביו של גנוב כגון שמכרו לאביו או לאחיו הרי זה פטור שנאמר [\(דברים כד-ז\)](#) "גונב נפש מאחיו" עד שיבדילנו מאחיו ומקרוביו במכירה. וכן אם גנבו והוא ישן ונשתמש בו כשהוא ישן ומכרו ועדיין הוא ישן הרי זה פטור:

ד וכן אם גנב אשה ומכרה לעובריה בלבד כגון שהתנה על הלוקח שזו השפחה לי ואין לך אלא הולדות הרי זה פטור:

ה הגונב את בנו או את אחיו הקטן. וכן האפוטרופין שגנבו את היתומים שהן סמוכין אצלם ובעל הבית שגנב אחד מבני ביתו הסמוכין על שלחנו ומלמד תינוקות שגנב אחד מן הקטנים הלומדים אצלו. אע"פ שנשתמש בו ומכרו פטור שנאמר [\(שמות כא-טז\)](#) "ונמצא בידו" פרט לאלו שהן מצויין בידם:

ו אחד הגונב את הגדול או הגונב את הקטן בן יומו שכלו לו חדשיו בין זכר בין נקבה בין שהיה הגנב איש או אשה הרי אלו נהרגין שנאמר [\(דברים כד-ז\)](#) "גונב נפש" מכל מקום. ואחד הגונב את ישראל או שגנב גר או עבד משוחרר שנאמר [\(דברים כד-ז\)](#) "נפש מאחיו" ואלו בכלל אחינו הן בתורה ובמצות. אבל הגונב את העבד או מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור:

ז הבא במחתרת בין ביום בין בלילה אין לו דמים אלא אם הרגו בעל הבית או שאר האדם פטורין. ורשות יש לכל להרגו בין בחול בין בשבת בכל מיתה שיכולין להמיתו שנאמר [\(שמות כב-א\)](#) "אין לו דמים":

ח ואחד הבא במחתרת או גנב שנמצא בתוך גגו של אדם או בתוך חצרו או בתוך קרפיפו בין ביום בין בלילה. ולמה נאמר [\(שמות כב-א\)](#) "מחתרת" לפי שדרך רוב הגנבים לבוא במחתרת בלילה:

ט ומפני מה התירה תורה דמו של גנב אף על פי שבא על עסקי ממון לפי שחזקתו שאם עמד בעל הבית לפניו ומנעו יהרגנו ונמצא זה הנכנס לבית

חבירו לגנוב כרודף אחר חבירו להרגו ולפיכך יהרג בין שהיה גדול בין שהיה קטן בין זכר בין נקבה :

י היה הדבר ברור לבעל הבית שזה הגנב הבא עליו אינו הורגו ואינו בא אלא על עסקי ממון אסור להרגו ואם הרגו הרי זה הורג נפש שנאמר [\(שמות כב-ב\)](#) **"אם זרחה השמש עליו"** אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עמד אל תהרגהו. לפיכך אב הבא במחתרת על בנו אינו נהרג שודאי שאינו הורגו. אבל הבן הבא על אביו נהרג :

יא וכן הגנב שגנב ויצא. או שלא גנב ומצאו יוצא מן המחתרת הואיל ופנה עורף ואינו רודף יש לו דמים. וכן אם הקיפוהו בני אדם או עדים אע"פ שעדיין הוא ברשות זה שבא עליו אינו נהרג. ואין צריך לומר אם בא לבית דין שאינו נהרג :

יב וכן הבא במחתרת לתוך גינתו או לתוך שדהו או לתוך הדיר והסהר יש לו דמים. שחזקתו שבא על הממון בלבד לפי שאין רוב הבעלים מצויים במקומות אלו :

יג כל גנב שיש לו דמים אם נפל עליו גל בשבת מפקחים עליו. ואם שבר כלים בביאתו חייב בתשלומין. אבל מי שאין לו דמים ששבר כלים בביאתו פטור כמו שביארנו : סליקו להו הלכות גניבה בס"ד

הלכות גזלה ואבדה

יש בכללן שבע מצות. שתי מצות עשה. וחמש מצות לא תעשה : וזה הוא פרטן : א) שלא לגזול. ב) שלא לעשוק. ג) שלא לחמוד. ד) שלא להתאוות. ה) להשיב את הגזילה. ו) שלא יתעלם מן האבדה. ז) להשיב האבדה : וביאור מצות אלו בפרקים אלו :

הלכות גזלה ואבדה - פרק ראשון

א כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה עובר בלא תעשה שנאמר [\(ויקרא יט-ג\)](#) **"לא תגזול"**. אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה שאם גזל חייב להחזיר שנאמר [\(ויקרא ה-כג\)](#) **"והשיב את הגזלה אשר גזל"** זו מצות

עשה. ואפילו שרף הגזלה אינו לוקה שהרי הוא חייב לשלם דמיה וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו :

ב ואסור לגזול כל שהוא דין תורה אפילו עכו"ם אסור לגזלו או לעשקו. ואם גזלו או עשקו יחזיר :

ג אי זהו גזול זה הלוקח ממון האדם בחזקה כגון שחטף מידו מטלטלין או שנכנס לרשותו שלא ברצון הבעלים ונטל משם כלים. או שתקף בעבדו ובבהמתו ונשתמש בהן. או שירד לתוך שדהו ואכל פירותיה וכל כיוצא בזה הוא גזול. כענין שנאמר [\(שמואל ב כג-כא\)](#) "ויגזול את החנית מיד המצרי" :

ד אי זהו עושק זה שבא ממון חברו לתוך ידו ברצון הבעלים וכיון שתבעוהו כבש הממון אצלו בחזקה ולא החזירו. כגון שהיה לו ביד חברו הלואה או שכירות והוא תובעו ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אלם וקשה. ועל זה נאסר [\(ויקרא יט-ג\)](#) "לא תעשוק את רעך" :

ה כל הגזול חייב להחזיר הגזלה עצמה שנאמר [\(ויקרא ה-כג\)](#) "והשיב את הגזלה אשר גזל". ואם אבדה או נשתנית משלם דמיה. בין שהודה מפי עצמו בין שבאו עליו עדים שגזל הרי זה חייב לשלם הקרן בלבד. אפילו גזל קורה ובנאה בבירה הואיל ולא נשתנית דין תורה הוא שיהרוס את כל הבנין ויחזיר קורה לבעליה. אבל תקנו חכמים מפני תקנת השבים שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבנין וכן כל כיוצא בזה. אפילו גזל קורה ועשאה בסוכת החג ובא בעל הקורה לתובעה בתוך החג נותן לו את דמיה. אבל אחר החג הואיל ולא נשתנית ולא בנאה בטיט מחזיר את הקורה עצמה :

ו הגזול פחות משהו פרוטה אע"פ שעבר אינו בתורת השבת גזלה. גזל שלש אגודות שוות שלש פרוטות והוזלו והרי שלשתן שוות שתי פרוטות והחזיר לו שתיים חייב להחזיר השלישית הואיל ובתחלה היתה שוה פרוטה. גזל שתיים שוות פרוטה והחזיר אחת גזלה אין כאן מצות השבת גזלה אין כאן :

ז הגזול את חברו בישוב והחזיר לו גזלתו במדבר הרשות ביד הנגזל אם רצה נוטל ואם לאו אומר לו איני נוטל אלא בישוב שמא תאנס ממני כאן והרי היא ברשות הגזולן ובאחריותו עד שיחזירנה לו בישוב וכן בדמי הגזלה :

ח הגזול את חברו והבליע לו בחשבון יצא. ואם החזיר לכיסו שיש בו מעות יצא שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו ומנין שלא מדעת פוטר. ואם החזיר לכיס שאין בו כלום לא יצא וחייב באחריות הגזלה עד שיודיעו שהחזיר לכיס פלוני :

ט כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביר עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר [\(שמות כ-יד\) \(דברים ה-יח\)](#) "לא תחמוד". ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד. כענין שנאמר [\(דברים ז-כה\)](#) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לדך" חימוד שיש בו מעשה:

י כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכן כל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו. כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר עבר בלא תעשה שנאמר [\(דברים ה-יח\)](#) "לא תתאוה" ואין תאוה אלא בלב בלבד:

יא התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל. שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שנאמר [\(מיכה ב-ב\)](#) "וחמדו בתים וגזלו". ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו מלגזול יבא לידי שפיכות דמים. צא ולמד ממעשה אחאב ונבות:

יב הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוין לכך נאמר [\(שמות כ-יד\) \(דברים ה-יח\)](#) "לא תחמוד" ו [\(דברים ה-יח\)](#) "לא תתאוה". ואם גזל עבר בשלשה לאוין:

יג כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו שנאמר [\(משלי א-ט\)](#) "כן ארחות כל בוצע בצע את נפש" וגו'. ואעפ"כ אם לא היתה הגזלה קיימת ורצה הגזלן לעשות תשובה ובא מאליו והחזיר דמי הגזלה. תקנת חכמים היא שאין מקבלין ממנו אלא עוזרין אותו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים. וכל המקבל ממנו דמי הגזלה אין רוח חכמים נוחה ממנו:

הלכות גזלה ואבדה - פרק שני

א הגזלה שלא נשתנית אלא הרי היא כמו שהיתה אע"פ שנתייאשו הבעלים ממנה ואע"פ שמת הגזלן והרי היא ביד בניו הרי זו חוזרת לבעליה בעצמה. ואם נשתנית ביד הגזלן אע"פ שעדיין לא נתייאשו הבעלים ממנה קנאה בשינוי ומשלם דמיה כשעת הגזלה:

ב ודין זה דין תורה הוא שנאמר [\(ויקרא ה-כג\)](#) "והשיב את הגזלה אשר גזל". מפי השמועה למדו אם היא כשגזלה משלם אותה ואם נשתנית בידו משלם דמיה. נתייאשו הבעלים ממנה ולא נשתנית קנה הגזלן כל השבח שהשביחה אחר יאוש ואינו משלם אלא כשעת הגזלה ודבר זה מדבריהם מפני תקנת השבים. וכשמחזיר לו הגזלה שמין לו השבח ונוטל מן הנגזל:

ג מכרה הגזלן או נתנה במתנה אע"פ שלא נשתנית הגזלה אינה חוזרת בעצמה מיד הלוקח הואיל ונתייאשו הבעלים בין לפני מכירה ונתינה בין לאחר מכירה ונתינה קנאה הלוקח ביאוש ושינוי רשות:

ד הגוזל והשביח ומכר או הוריש לפני יאוש מה שהשביח הוריש ומה שהשביח מכר וקנה לוקח או יורש את השבח ונוטל דמי השבח מן הנגזל ומחזיר לו הגזלה וחוזר הנגזל ונוטל דמי השבח מן הגזלן שהרי לא נתייאש. וכן אם השביח הלוקח או היורש נוטל השבח מן הנגזל:

ה מכר הגזלן לעכו"ם אע"פ שהשביח העכו"ם חוזרת לבעליה. מכרה העכו"ם לישראל אחר שהשביח הואיל והגזלן ישראל וזה שהיא בידו ישראל קנה השבח. ואם תפש הנגזל אין מוציאין מידו:

ו כבר בארנו שהגזלה שהשביחה אחר יאוש או אחר שנשתנית השבח לגזלן מפני תקנת השבים אף על פי שהשביחה מאליה. כיצד גזל פרה ונתעברה אצלו בין שילדה קודם שתבעו בדין בין שעדיין לא ילדה גזל רחל ונטענה אצלו בין שגזזה קודם שתבעו בדין בין שעדיין לא גזזה הואיל ונתייאשו הבעלים משלם כשעת הגזלה. ואם ילדה וגזזה הגיזות והולדות של גזלן ואם עדיין לא ילדה ולא גזזה שמין לו ונוטל השבח מן הנגזל ומחזיר הבהמה עצמה:

ז גזל פרה מעוברת ונתייאשו הבעלים ואחר כך ילדה. רחל טעונה ונתייאשו הבעלים ואחר כך גזזה. משלם דמי פרה העומדת לילד ודמי רחל העומדת ליגוז. ואם לפני יאוש או קודם שנשתנה ילדה או גזזה הרי הגיזות והולדות של בעלים. ואע"פ שנתעברה או נטענה ביד הגזלן הואיל ולא נתייאשו הבעלים ולא נשתנית הגזלה. ברשות בעליה היא עדיין אע"פ שהגזלן חייב באונסיה:

ח גנב או גזל והקדיש וטבח אחר שנתייאשו הבעלים הרי היא ברשות הגזלן משעה שהקדישה בלבד כדי שלא יהא חוטא נשכר וכל ולדותיה וגיזותיה משעת גניבה עד שעת הקדש של בעלים:

ט במה דברים אמורים בשבח הבא מאליו כגון גיזות וולדות. אבל אם היתה כחושה ופטמה אפילו לפני יאוש נוטל מן הנגזל שבח הפטום. וכן כל כיוצא בזה משבח שיש בו הוצאה:

י שינוי החוזר לברייתו אינו שינוי. כיצד הגוזל עצים ודבקן במסמרים ועשה מהן תיבה אינו שינוי שהרי אפשר לפרקן וחוזרין לוחות כשהיו :

יא גזל עפר ועשאהו לבינה לא קנה שאם ידוק הלבינה תחזור עפר כשהיתה. גזל לשון של מתכת ועשאהו מטבע לא קנה שאם יתיך המטבע יחזור לשון כשהיתה. וכן כל כיוצא בזה :

יב אבל הגוזל עצים ושרפן וקצצן או חקק בהן ועשאן כלים. או שגזל צמר וצבעו או נפצו ולבנו. או שגזל טווי ועשהו בגד. או שגזל לבינה ועשאה עפר או אבנים וסתתן או מעות והתיכן. הרי זה שינוי בידו שאם יעשם מעות אחרות פנים חדשות הן. וכן כל כיוצא בהן :

יג הגוזל מעות ישנות ושפן וחדשן לא קנה שהרי מתיישנין וחוזרין כשהיו. גזל מעות חדשים וישנם קנה שאם יחדשם פנים חדשות הן. גזל דקל מחובר וקצצו לא קנה ואפילו כרתו חליות חליות. עשהו קורות קנה :

יד גזל קורות גדולות ועשאן קטנות לא קנה. עשאן לוחות עד שנשתנה שם קנה. גזל לולב והפריד עליו קנה העלים. גזל עלים ועשאן חופייה קנה. גזל טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור הרי זה שינוי בידו וקנהו ומשלם כשעת הגזלה. ואף על פי שלא נתיאשו הבעלים :

טו גזל כלי ושברו אין שמין לו הפחת אלא משלם דמיו והכלי השבור של גזלן. ואם רצו הבעלים ליטול הכלי השבור נוטלין ומשלם הפחת. שזו תקנה היא לבעלים ואם לא רצו הרשות בידן וכן כל כיוצא בזה :

טז גזלה שלא נשתנית והוקרה אף על פי שנתיאשו הבעלים ממנה הרי זו חוזרת לבעלים ואין לגזלן בה כלום. שלא תקנו לגזלן את השבח אחר יאוש אלא כגון גיזות וולדות אבל שבח היוקר אם היתה הגזלה חוזרת בעיניה אינו זוכה בה :

הלכות גזלה ואבדה - פרק שלישי

א הגוזל חבית של יין מחבירו והרי היא שוה דינר בשעת הגזלה והוקרה אצלו ועמדה בארבעה. אם שבר החבית או שתה אותה או מכרה או נתנה במתנה אחר שהוקרה משלם ארבעה כשעת הוצאה מן העולם שאילו הניחה היתה חוזרת בעצמה. נשברה מאליה או אבדה משלם דינר כשעת הגזלה :

ב היתה שוה בשעת הגזלה ארבעה ובשעת הוצאה מן העולם דינר. משלם ארבעה כשעת הגזלה. בין ששברה או שתאה בין שנשברה או אבדה מאליה וכן כל כיוצא בזה:

ג הגוזל חותל שיש בו חמשים תמרים וכשימכר החותל כולו כאחת ימכר בתשעה וכשימכר אחת ימכר בעשרה. אינו משלם אלא תשעה ואין הנגזל יכול לומר לו אני אחת אחת הייתי מוכר. וכן הדין במזיק וכן כל כיוצא בזה בנכסי הדיוט. אבל בהקדש אינו כן אלא משלם עשרה:

ד גזל בהמה והזקינה או כחשה כחש שאינו יכול לחזור כגון חלאים שאין להם רפואת תעלה. או שגזל מטבע ונסדק או פסלו המלך. או שגזל פירות והרקיבו כולן. או שגזל יין והחמיץ. הרי זה כמי שגזל כלי ושברו ומשלם כשעת הגזלה. אבל אם גזל בהמות וכחשו כחש שאפשר לחזור. או שגזל עבדים והזקינו. או שגזל מטבע ונפסל במדינה זו והרי היא יוצא במדינה אחרת. או שגזל פירות והרקיבו מקצתם. או תרומה ונטמאת. או שגזל חמץ ועבר עליו הפסח. או בהמה ונעבדה בה עבירה. או נפסלה מליקרב. או שהיתה יוצאה להסקל. אומר לו הרי שלך לפניך ומחזיר אותה בעצמה.

ה במה דברים אמורים כשהחזיר הגזלה. אבל אם נשרפה הגזלה או אבדה אחר שנאסרה בהנאה חייב להחזיר לו דמיה כשעת הגזלה. לפיכך אם כפר בו אחר שנאסרה בהנאה ונשבע חייב לשלם קרן וחומש ואשם:

ו הגוזל בהמה ונשא עליה משא או רכב עליה או חרש או דש בה וכיוצא בזה והחזיר לבעליה אע"פ שעבר בלא תעשה אינו חייב לשלם כלום שהרי לא הפסידה ולא הכחישה. ואם הוחזק אדם זה לגזול או לעשוק או לעשות מעשים אלו פעם אחר פעם קונסין אותו ואפילו בחוצה לארץ. ושמין השכר או השבח שהשביח בבהמה ומשלם לנגזל:

ז התוקף עבדו של חבירו ועשה בו מלאכה ולא בטלו ממלאכה אחרת פטור שנוח לו לאדם שלא יבטל עבדו. ואם ביטלו ממלאכה אחרת משלם לו כפועל:

ח התוקף ספינתו של חבירו ועשה בה מלאכה אם אינה עשויה לשכר שמין כמה פחתה ומשלם. ואם היא עשויה לשכר אם ירד לה בתורת שכירות הואיל וירד שלא ברשות אם רצה הבעל ליטול שכרה נוטל רצה ליטול פחתה נוטל. ואם ירד לה בתורת גזל נותן הפחת וכן כל כיוצא בזה:

ט הדר בחצר חבירו שלא מדעתו. אם אותה חצר אינה עשויה לשכר אינו צריך להעלות לו שכר. אע"פ שדרך זה הדר לשכור מקום לעצמו. שזה נהנה וזה אינו חסר. ואם החצר עשויה לשכר אע"פ שאין דרך זה לשכור צריך להעלות לו שכר שהרי חסרו ממון:

י מי שהיה לו צמר וסמנים שרויין ובא אחד וצבע הצמר בסמנין שלא מדעת חבירו. משלם לו דמי מה שהפסיד בצמר ואינו מחשב לו שבח סמנין שעל גבי הצמר. ואם תפש הניזק דמי מה שחסרו מן הסמנין אין מוציאין מידו:

יא השולח יד בפקדון בין ששלח יד בעצמו או על יד בנו ועבדו ושלוחו הרי זה גזלן ונתחייב באונסיו. ונעשית הגזלה ברשותו כדין כל הגזלנים. חשב לשלוח יד בפקדון אינו חייב באחריותו עד שישלח יד. ומששלח יד נתחייב בו אע"פ שלא חסר ממנו כלום. אלא נטל הפקדון ממקום למקום ברשותו כדי לשלוח בו יד הרי זה חייב ששליחות יד אינה צריכה חסרון:

יב הגביה את החבית ליטול ממנה רביעית נתחייב באונסיה אע"פ שלא נטל. אבל אם הגביה את הכיס ליטול ממנו דינר וכיוצא בכיס מדברים שאינן גוף אחד הרי זה ספק אם נתחייב בכל הכיס או לא נתחייב אלא בדינר בלבד:

יג היו פירות מופקדין אצלו ונטל מקצתן אינו חייב אלא באחריות הפירות שנטל ושאר הפקדון המונח במקומו ברשות בעליו הוא ואם נפסד השאר מחמת זה שנטל חייב בכל. כיצד הטה את החבית במקומה ונטל ממנה רביעית או יתר אם נשברה אחר שנטל והיא במקומה אינו חייב אלא כמה שנטל שהרי לא הגביה החבית. ואם החמיצה משלם את דמי כולה כשעת הגזלה. וכן כל כיוצא בזה:

יד הכופר בפקדון בבית דין. אם היה ברשותו בשעת שכפר נעשה עליו גזלן וחייב באונסו:

טו השואל שלא מדעת הבעלים הרי זה גזלן. היה כלי ביד בנו של בעל הבית או ביד עבדו ולקחו אחד מהן ונשתמש בו הרי זה שואל שלא מדעת ונעשה ברשותו ונתחייב באונסיו עד שיחזירנו לבעלים. לפיכך אם החזירו לקטן שהיה בידו או לעבד ואבד מהן או נשבר חייב לשלם. וכן כל כיוצא בזה:

טז החוטף משכון מיד הלוח שלא ברשות בית דין הרי זה גזלן אע"פ שהוא חייב לו. ואין צריך לומר אם נכנס לתוך בית חבירו ומשכנו שהוא גזלן שנאמר [\(דברים כד-יא\)](#) "בחוץ תעמוד":

הלכות גזלה ואבדה - פרק רביעי

א קנס קנסו חכמים לגזלנין שיהיה הנגזל נשבע על כל מה שיטעון ונוטל מן הגזלן. והוא שיהיה זה מוחזק שגזלו בשני עדים:

ב כיצד הרי שנכנס לתוך בית חבירו למשכנו בפני עדים ולא היה כלום תחת כנפיו ויצא וכלים מוטלין לו תחת כנפיו ולא ידעו העדים מה הן ובעל הבית אומר כך וכך גזלתני. בין שאמר הגזלן מעולם לא נכנסתי ולא נטלתי כלום. בין שאמר נכנסתי למשכן כמו שראו העדים אבל לא נטלתי ולא היה תחת כנפי אלא כלים שלי. בין שאמר נטלתי כלי זה ובעל הבית טוען שנטל זה וכלי אחר הרי בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ ונוטל כל מה שיטעון:

ג במה דברים אמורים בשטען דברים שהוא אמוד בהן או שהוא אמוד שמפקידין אצלו אותן דברים שטען וטען בדברים שאפשר שינטלו תחת הכנפים כמו שהעידו העדים:

ד ראוהו עדים שנכנס למשכן את חבירו ולא ראוהו בעת שיצא או שיצא ואין נראה תחת כנפיו כלום ובעל הבית טוען ואומר כך וכך נטל. אפילו אומר מעולם לא נכנסתי שהרי מכחיש את העדים הרי זה פטור שאם אמר נכנסתי ולא נטלתי נשבע שבועת הסת שלא נטל כלום והולך. שאפשר שיכנס לגזול ולא גזל:

ה היה עד אחד מעידו שנכנס ונטל כלים תחת כנפיו ואינו יודע מה הן. והוא אומר לא גזלתי כלום או שאמר בחובי נטלתי. הואיל ואין העד יודע מה היה תחת כנפיו הרי זה נשבע בנקיטת חפץ שלא גזל. שאינו מוחזק בגזלות אלא בשני עדים:

ו כשם שבעל הבית נשבע ונוטל מן הגזלן כך שומר של בעל הבית אפילו אשתו של שומר נשבעת שזה נטל כך וכך ומשלם הגזלן:

ז היה שם לקיטו או שכירו של בעל הבית אינן נשבעין ונוטלין. ואין הנגזל יכול ליטען שהרי לא היה בביתו בשעה שנגזל ואין העדים יודעים מה נטל תחת כנפיו כדי לחייב הגזלן להחזיר. ואין משביעין את הגזלן מפני שהוא חשוד על השבועה:

ח וכיצד עושים בדין זה מחרים בעל הבית חרם סתם על מי שנטל מביתו כלום ואינו מודה בבית דין. ואפילו הודה הגזלן שגזל קצת מחזיר המקצת שהודה בה בלבד שהרי אין בעל הבית טוענו טענת ודאי:

ט הגזול אחד מחמשה ואין ידוע מי הוא הנגזל וכל אחד ואחד מהן תובעו ואומר לי גזלת אע"פ שאין שם עדים שגזל הרי כל אחד מהן נשבע שזה גזלו ומשלם גזלה לכל אחד ואחד. אף דבר זה קנס הוא שקנסוהו חכמים מפני שעבר עבירה וגזל. אבל דין תורה אינו חייב לשלם מספק:

י אמר לשנים גזלתי אחד מכם או אביו של אחד מכם ואיני יודע איזהו. אם בא לצאת ידי שמים חייב לשלם גזלה לכל אחד ואחד. אבל בדין אינו נותן אלא גזלה אחת והן חולקין אותה ביניהן שהרי אין אחד מהן יודע שנגזל אלא זה בא והודיעם. ולא קנסו חכמים בדבר זה מפני שאין לו תובע:

יא הטוען את חבירו ואמר לו גזלתני מאה. אם אמר לא גזלתי נשבע שבועת היסת כדין כל נתבע. ואם הודה שגזלו חמשים משלם ונשבע שבועת התורה על השאר כדין כל מודה במקצת שהרי לא הוחזק גזלן בעדים. וכן הטוען את חבירו שנכנס לביתו שגזלו כלים והוא אומר דרך משכון לקחתי בחובי שיש לי אצלך ובעל הבית אומר אין לך בידי כלום אע"פ שהודה שמשכנו שלא ברשות הואיל ואין שם עדים שמעידים שגזל הרי זה נשבע וגובה חובו מן המשכון שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. והואיל והוא נשבע ונוטל הרי זה נשבע בנקיטת חפץ כמו שיתבאר בהלכות טוען:

יב ראוהו עדים שנכנס לתוך בית חבירו שלא בפני בעל הבית ונטל משם כלים אע"פ שהוציאן מגולין ואע"פ שבעל הבית הזה עשוי למכור את כליו. אם טען ואמר דרך גזל לקחן והלה אומר ברשותך באתי ואתה מכרתם לי או נתתם לי או בחוב שיש לי אצלך תפשתים אינו נאמן שכל הנכנס לבית חבירו שלא בפניו ונטל כלים משם והוציאן בפני עדים הרי זה בחזקת גזלן. לפיכך מחזיר הכלים לבעל הבית ואין כאן שבועה שהרי העדים ראו מה גזל. ואחר שיחזיר חוזר ותובע את בעל הבית בכל מה שיטעון והדין ביניהן:

יג וכן אם היה שם עד אחד בלבד ובעל הבית טוען שגזול הוא כלי זה בידו והלה אומר לקוח הוא בידי או בחוב גביתיו או שלי היה ופקדון הוא אצלך הרי זה חייב להחזיר הכלי לבעליו בלא שבועה שאילו היה שם שני עדים היה חייב לשלם ועכשיו שאין שם אלא עד אחד חייב שבועה ואינו יכול ליטען שהרי אינו מכחיש את העד וכל המחוייב שבועה ואינו יכול ליטען משלם. לפיכך אם כפר ואמר לא נכנסתי לביתו ולא נטלתי כלום הואיל ואין שם אלא עד אחד והוא מכחישו הרי זה נשבע שבועת התורה שלא לקח מביתו כלום ונפטר:

יד מעשה באחד שחטף לשון של כסף מיד חבירו בפני עד אחד. ובא החוטף ואמר חטפתי ושלי חטפתי וחיבוהו חכמים להחזיר מפני שהוא מחוייב שבועה בעד זה ואינו יכול ליטען שהרי הודה כמו שאמר העד. ואילו לא היה שם עד כלל היה נשבע שבועת היסת ששלו חטף ואילו הכחיש העד ואמר מעולם לא חטפתי היה נשבע שבועת התורה שלא חטף. וכדין זה דנין בכל כיוצא בזה בכל מקום:

טו חטף ממנו זהובים [בעד אחד] והוא אומר שלי חטפתי ועשרים היו אע"פ שאין העד יודע כמה חטף הרי זה משלם העשרים שהרי ידע בודאי שזהובים חטף ואילו היו שנים היה חייב לשלם ונמצא בעד אחד מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע כמו שביארנו :

טז אמר החוטף עשרים חטפתי ושלי הן והנגזל אומר מאה חטף הואיל ואין העד יודע מניין הרי משלם העשרים שהודה בהן שחטפן ונשבע שבועת התורה על השאר שהרי נתחייב במקצת. ודעתי נוטה בזה שישבע היסת שהרי לא הודח כלום אלא אמר שלי חטפתי :

יז נכנס לביתו של חבירו שלא בפניו ונטל משם כלים בפני עד אחד ואין העד יודע כמה נטל בעל הבית אומר עשרים כלים היו בביתי והגוזל אומר לא נטלתי אלא עשרה והם שלי חייב להחזיר העשרה מפני שהוא מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע. ואינו נשבע על השאר אפילו שבועת היסת מפני שאינו יכול לטעון על הגזלן טענת ודאי :

הלכות גזלה ואבדה - פרק חמישי

א אסור לקנות דבר הגזול מן הגזלן ואסור לסעדו על שינויו כדי שיקנהו שכל העושה דברים אלו וכיוצא בהן מחזק ידי עוברי עבירה ועובר על [\(ויקרא יט-יד\)](#) "ולפני עור לא תתן מכשול" :

ב אסור ליהנות בדבר הגזול ואפילו לאחר יאוש והוא שידע בודאי שדבר זה הוא הגזלה עצמה. כיצד ידע בודאי שבהמה זו גזולה אסור לרכוב עליה או לחרוש בה :

ג גזל בית או שדה אסור לעבור בתוכה או ליכנס בה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. ואם דר בתוכה חייב להעלות שכר לבעלים כדין הדר בחצר חבירו שלא מדעתו. גזל דקלים ועשה מהן גשר אסור לעבור עליו וכן כל כיוצא בזה :

ד מי שעבר ואכל הגזלה אחר יאוש פטור מלשלם. ואם אכל קודם יאוש ורצו הבעלים לגבות מן האוכל גובין שעדיין ברשותן היא. ואם רצו גובין מן הגזלן :

ה הגוזל ומת בין שהאכיל את הגזלה לבנים אחר יאוש בין שלא האכילם אלא מכרה או אבדה. אם הניח קרקע חייבין לשלם. אבל מן המטלטלין

אינן חייבין לשלם. שדמי הגזלה חוב הן על הגזלן ואין המטלטלין משתעבדין לבעל חוב:

ז כבר תקנו הגאונים לגבות בעל חוב מן המטלטלין ואפילו במלוה על פה. לפיכך חייבין לשלם בין אכלו בין לא אכלו. בין נתייאשו בין לא נתייאשו. בין מן הקרקע בין מן המטלטלין שהניח:

ח דין הלוקח מטלטלין מן הגזלן כלוקח מן הגנב. אם גזלן מפורסם הוא לא עשו בו תקנת השוק. ואם אינו מפורסם עשו בו תקנת השוק ונותן הנגזל דמים שנתן ולוקח גזילתו וחוזר ותובע הגזלן בדמי הגזלה. ואם כבר נתייאשו הבעלים קנה לוקח עצמה של גזילה ואינו מחזירה:

ט אסור ליהנות מן הגזלן ואם היה מיעוט שלו אע"פ שרוב ממונו גזול מותר ליהנות ממנו עד שידע בודאי שדבר זה גזול בידו:

י בני אדם שחזקתן גזלנין וחזקת כל ממונן מן הגזל מפני שמלאכתן מלאכת גזלנין כגון המוכסין והליסטים אסור ליהנות מהן שחזקת מלאכה זו שהוא גזול ואין מצטרפים דינרים מן התיבה שלהן שהכל בחזקת גזלה:

יא נטלו מוכסים כסותו והחזירו לו אחרת הרי אלו שלו מפני שזו כמכירה היא וחזקתה שנתייאשו הבעלים ממנה ואינו יודע בודאי שזו גזילה. ואם היה ותיק ומחמיר על עצמו מחזירן לבעלים הראשונים:

יב במה דברים אמורים שהמוכס כליסטים בזמן שהמוכס עכו"ם או מוכס העומד מאליו או מוכס העומד מחמת המלך ואין לו קצבה אלא לוקח מה שירצה ומניח מה שירצה. אבל מכס שפסקו המלך ואמר שיקח שלישי או רביעי או דבר קצוב והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך אינו בחזקת גזלן לפי שדין המלך דין הוא. ולא עוד אלא שהוא עובר המבריח ממוכס זה מפני שהוא גוזל מנת המלך בין שהיה המלך עכו"ם בין שהיה המלך ישראל:

יג וכן מלך שמשים מס על בני העיר או על כל איש ואיש דבר קצוב משנה לשנה או על שדה ושדה דבר קצוב. או שגזר שכל מי שיעבור על דבר זה ילקחו כל נכסיו לבית המלך. או כל מי שימצא בשדה בשעת הגורן הוא יתן המס שעליה בין שהיה הוא בעל השדה בין שאינו בעל השדה. וכל כיוצא מדברים אלו אינו גזל וישראל שגבה אותן למלך אינו בחזקת גזלן והרי הוא כשר. והוא שלא יוסיף ולא ישנה ולא יקח לעצמו כלום:

יד וכן מלך שכעס על אחד מעבדיו ושמשיו מבני המדינה ולקח שדהו או חצירו אינה גזל ומותר ליהנות בה והלוקחה מן המלך הרי היא שלו ואין

הבעלים מוציאים אותה מידו. שזה דין המלכים כולם ליקח כל ממון שמשיהם כשכועסין עליהם והרי המלך הפקיע שעבודן ונעשית חצר זו או שדה זו כהפקר וכל הקונה אותה מן המלך זכה בה. אבל מלך שלקח חצר או שדה של אחד מבני המדינה שלא בדינין שחקק הרי זה גזלן והלוקח ממנו מוציאים הבעלים מידו:

יז כללו של דבר כל דין שיחקוק אותו המלך לכל ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו אינו גזל. וכל שיקח מאיש זה בלבד שלא כדת הידועה לכל אלא חמס את זה הרי זה גזל. לפיכך גבאי המלך ושוטריו שמוכרים השדות במס הקצוב על השדות ממכרן ממכר. אבל מס שעל כל איש ואיש אינו גובה אלא מן האדם עצמו ואם מכרו השדה במס שעל הראש הרי זה אינו ממכר אלא אם כן היה דין המלך כך:

יח מלך שהיו דיניו שכל שלא יתן המס שעל השדה תהיה השדה לנותן המס וברח בעל השדה מפני המס ובא זה ונתן מס שעליה למלך ואכל פירותיה אין זה גזל אלא אוכל פירות ונותן המס עד שיחזרו הבעלים שדין המלך דין הוא כמו שאמרנו:

יט וכן מלך שגזר שכל מי שיתן מס הקצוב על האיש ישתעבד בזה שלא נתן ובא ישראל ונתן המס שעל ישראל זה העני הרי זה עובד בו יותר מדאי שדין המלך דין אבל אינו עובד בו כעבד:

יז מלך שכרת אילנות של בעלי בתים ועשה מהן גשר מותר לעבור עליו. וכן אם הרס בתים ועשאן דרך או חומה מותר ליהנות בה וכן כל כיוצא בזה שדין המלך דין:

יח במה דברים אמורים במלך שמטבעו יוצא באותן הארצות שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדים. אבל אם אין מטבעו יוצא הרי הוא כגזלן בעל זרוע וכמו חבורת ליסטים המזויינין שאין דיניהם דין וכן מלך זה וכל עבדיו גזלנין לכל דבר:

הלכות גזלה ואבדה - פרק ששי

א קורות ואבנים ועצים וכיוצא בהן ששטפם הנהר אם נתייאשו הבעלים מהן הרי אלו מותרין והן של מצילן ואם אינו יודע אם נתייאשו אם לא נתייאשו חייב להחזיר ואין צריך לומר אם היו הבעלים מרדפין אחריהם:

ב לפיכך המציל מן הנהר ומזוטו של ים ומשלוליתו של נהר ומן העכו"ם ומן הדליקה ומן הארי ומן הדוב ומן הנמר ומן הברדלס. אם ידע בודאי שנתייאשו הבעלים הרי אלו שלו. ואם לא ידע יחזיר:

ג המציל מיד ליסטים ישראל הרי אלו שלו מפני שסתם הדבר שנתייאשו הבעלים. ואם ידע שלא נתייאשו חייב להחזיר. אבל המציל מיד לסטים עובד כוכבים או מוכס עכו"ם חייב להחזיר שסתם הדבר שלא נתייאשו הבעלים. ואם ידע בודאי שנתייאשו הרי אלו שלו. ומפני מה סתם ליסטים ישראל נתייאשו הבעלים וסתם העכו"ם לא נתייאשו. מפני שהבעלים יודעים שהעכו"ם מחזירין מיד הגזלן אף על פי שאין שם עדים שגזל אלא בראיות רעועות ובאומד הדעת:

ד שחליים הצומחים בתוך הפשתן המלקטן כשהן לחין אין בו משום גזל מפני שהן מפסידין הפשתן של בעל השדה. ואם יבשו אסורין משום גזל שכבר הפסידו מה שהפסידו. ואם היו על הגבול אסורין אפילו כשהן לחין:

ה כבר ביארנו בנזקי ממון שהמוציא תבנו וקשו לרשות הרבים אין בהם משום גזל. אבל המוציא הגלל לרשות הרבים בין בשעת הוצאת זבלים בין שלא בשעת הוצאת זבלים חייבין עליהם משום גזל:

ו מי שנתחלפו לו כליו בכלים אחרים בבית האבל או בבית המשתה הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבא הלה ויחזיר ויטול את שלו. נתחלפו לו בבית האומן אם אשתו ובניו של אומן נתנו לו או שנתן לו האומן ואמר לו טול כליך הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבא הלה ויחזיר ויטול את שלו. אמר לו האומן טול כלי זה הרי זה ישתמש בו עד שיבא הלה ויחזיר ויטול את שלו שמא כליו של אומן הוא או בעל הכלי צוה את האומן למכרו לו וכן כל כיוצא בזה:

ז דברים הרבה אסרו חכמים משום גזל והעובר עליהן הרי זה גזלן מדבריהם. כגון מפריחי יונים והמשחקים בקוביא. מפריחי יונים כיצד. לא יפריח אדם בתוך היישוב שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משובך אחר או נקבה ותביא זכר. ולא יונים בלבד אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה הרי זה גזלן מדבריהם:

ח וכן אסרו חכמים לצוד יונים בתוך היישוב מפני שהן של אחרים ואין פורשין ניישובין ליונים אלא אם כן הרחיק מן היישוב ארבעה מילין. ואם היה יישוב כרמים אפילו מאה מיל לא יפרוש שהיונים של בעלי כרמים הם. וכן לא יפרוש בתוך השובכין אע"פ שהן שלו או של עכו"ם או של הפקר ואף על פי שהרחיק מן היישוב מאה מיל מפני שהיונים באות ליישוב השובכין:

ט מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה ולא יעשה אדם שובך בתוך שדהו אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח כדי שלא ימשכו הגוזלות ויפסידו בשדות ויאכלו משל אחרים. ואם לקחו מאחר אפילו היה בינו ובין תחילת שדה חבירו בית רובע בלבד הרי הוא בחזקתו ואין מחייבין אותו להרחיק:

י המשחקין בקוביא כיצד. אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות וכיוצא בהן ועושים תנאי ביניהם שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק יקח ממנו כך וכך הרי זה גזל מדבריהם. אע"פ שברצון הבעלים לקח הואיל ולקח ממון חבירו בחנם דרך שחוק והתול הרי זה גוזל. וכן המשחקים בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר יקח מחבירו כך וכך וכל כיוצא בדברים אלו הכל אסור וגזל מדבריהם הוא:

יא והמשחק בקוביא עם העכו"ם אין בו איסור גזל אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים שאין ראוי לאדם שיעסוק כל ימיו אלא בדברי חכמה וביישובו של עולם:

יב מצודות חיה ועופות ודגים שנפלו מיני החיה לתוך המצודה ובא אחר ונטלן הרי זה גזל מדבריהם מפני שעדיין לא הגיעו ליד הזוכה בהן:

יג נהר המושך ומעיינות הנובעין הרי הן של כל אדם. עני המנקף בראש הזית זיתים של שכחה ובא עני אחר ונטלן מעל הארץ הרי זה גזל מדבריהם. ואם היה העני מקבץ בידו בראש הזית ומשליך לארץ הרי זה גזל גמור שהרי הגיעו ליד הזוכה בהן:

יד הדבורים אינן ברשותו של אדם כמו תרנגולים ואווזים ואף על פי כן יש בהן קניין מדבריהם. והגוזל נחיל דבורים או שמגעו מבעליו אם בא לרשותו הרי זה גזל מדבריהם. לפיכך מי שיצא נחיל של דבורים מרשותו ושכן ברשות חבירו יש לבעל הנחיל להלך בתוך שדה חבירו עד שיטול את נחילו ואם הזיק משלם מה שהזיק. אבל לא יקוץ את שוכה על מנת ליתן דמים:

טו נאמנת אשה או קטן לומר מכאן יצא נחיל זה והוא שיהיו משיחין לפי תומן ויהיו הבעלים מרדפין אחר הנחיל ושואלים היכן חונה. ואע"פ שאין אשה או קטן בני עדות הואיל וקניין דבורים מדבריהם האמינו אותם בו:

טז כל מי שיש בידו גזל של דבריהם אינו יוצא מידו בדיינין. וכן אם כפר בו ונשבע אינו מוסיף חומש כמו שמוסיף על הגזל הגמור:

הלכות גזלה ואבדה - פרק שביעי

א כל מי שנתחייב ממון לחבירו הישראל וכפר בו ונשבע על שקר הרי זה חייב להחזיר לו הקרן שכפר בו והוספות חומש. וחייב בקרבן והוא הנקרא אשם גזלות:

ב אחד הגוזל או העושק או הגונב או שהלוהו או שהפקיד אצלו או מצא אבדה וכחש בה או שהיתה ביניהן שותפות ונשאר לו אצלו ממון או שעשה לו מלאכה ולא נתן לו שכרו כללו של דבר כל שאילו הודה חייב לשלם בדין וכפר ונשבע משלם קרן וחומש שנאמר [\(ויקרא ה-כא\)](#) "וכחש בעמיתו בפקדון":

ג במה דברים אמורים כשהיה חייב לשלם מחמת עצמו אבל אם היה חייב לשלם מחמת אביו אינו משלם חומש. כיצד כגון שגזל אביו או גנב או שהיה חייב לאחרים והבן יודע וכפר הבן ונשבע ואחר כך הודה משלם הקרן בלבד שנאמר [\(ויקרא ה-כג\)](#) "אשר גזל" על גזלו הוא מוסיף חומש ואינו מוסיף חומש על גזל אביו:

ד במה דברים אמורים בשאין הגזלה קיימת אבל אם גזל אביו ומת והגזלה קיימת וכפר היורש ונשבע ואחר כך הודה משלם קרן וחומש:

ה גזל האב ונשבע האב והודה ואחר כך מת הרי היורש משלם קרן וחומש:

ו גזל ונשבע ומת והודה היורש משלם הקרן בלבד ובין כך ובין כך היורש פטור מן האשם:

ז הנשבע לעכו"ם משלם את הקרן ואינו חייב בחומש שנאמר [\(ויקרא ה-כא\)](#) "וכחש בעמיתו". וכן הגוזל פחות משהו פרוטה וכפר ונשבע אינו חייב בחומש שאין פחות משהו פרוטה ממון. כמה הוא החומש. אחד מארבעה בקרן שאם גזל שוה ארבעה ונשבע משלם חמשה. ואם היתה הגזלה קיימת מחזיר אותה ונותן דמי רביע שלה:

ח אין הנשבע על כפירת ממון משלם חומש עד שיודה מעצמו. אבל אם באו עדים והוא עומד בכפירתו משלם הקרן בלבד על פי עדים ואינו משלם את החומש. שהחומש עם הקרבן לכפרה הם באים ואינו מביאם אלא על פי עצמו:

ט הגוזל את חבירו אע"פ שכפר בו הואיל ולא נשבע אם חזר והודה אינו חייב לרדוף אחר הבעלים עד שיחזיר להם ממון שבידו אלא יהא ביד הגוזל עד שיבאו הבעלים ויטלו שלהן. אבל אם נשבע על שוה פרוטה

ומעלה חייב לרדוף אחר הבעלים עד שיחזיר להם אפילו הם באיי הים.
מפני שכבר נתיאשו מאחר שנשבע ואינן באין עוד לתבעו :

י אפילו החזיר הגזלה כולה חוץ משה פרוטה חייב להוליכה אחר הנגזל.
ולא יתן לא לבנו של נגזל ולא לשלוחו אלא אם כן עשה הנגזל השליח
בעדים. ואם הביא את הגזלה ואת החומש לבית דין שבעירו הרי זה מביא
אשם ומתכפר לו ובית דין מטפלין בה עד שתגיע לבעלה. וכן נותן הוא
לשליח בית דין. וכל הנותן הגזלה וכיוצא בו לבית דין יצא :

יא נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש או שמחל לו את הקרן ולא
מחל לו על החומש או שמחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות שוה פרוטה
בקרן אינו צריך להוליך אחריו אלא יבא הנגזל ויטול את השאר ואע"פ
שהגזלה עצמה קיימת אין חוששין שמא תתייקר ונמצא הנשאר שוה
פרוטה. אבל אם נתן לו את החומש ולא נתן לו את הקרן או שמחל לו על
החומש ולא מחל לו על הקרן או שמחל לו על זה ועל זה חוץ משה פרוטה
בקרן חייב להוליכו אחריו או לתת לבית דין שבעירו כמו שביארנו :

יב המחזיר את הקרן לבעלים וכפר פעם שניה בחומש ונשבע עליו נעשה
החומש כקרן לכל דבר ומשלם עליו חומש אחר שנאמר [\(ויקרא ה-כד\)](#)
"וחמישיתיו יוסף עליו" מלמד שהוא מוסיף חומש על חומש עד
שיתמעט החומש שיכפור בו ונשבע עליו משה פרוטה :

יג מי שהיה אצלו פקדון וטען שאבד ונשבע וחזר והודה שהוא אצלו.
וחזר וטען שאבד ונשבע וחזר והודה שהוא אצלו משלם חומש לכל
שבועה ושבועה עם הקרן האחד שנאמר [\(ויקרא ה-כד\)](#) "וחמישיתיו יוסף
עליו" מלמד שהוא משלם כמה חומשין על קרן אחד :

הלכות גזלה ואבדה - פרק שמיני

א הגוזל את חבירו ומת הנגזל יחזיר הגזילה ליורשים. ואם אבדה או
נשתנית נותן להם דמיה. ואם נשבע לו ואחר כך מת נותן ליורשים הקרן
והחומש :

ב הגוזל את אביו ונשבע לו ומת האב. אם אין הגזילה קיימת או נשתנית
עושה חשבון עם אחיו על הקרן ועל החומש. ואם הגזילה קיימת חייב
להוציא הגזלה עצמה מתחת ידו. לפיכך נותן את הגזלה ואת החומש
לאחיו ועושה עמהן חשבון :

ג אם אין לו אחין שנמצא זה הגזלן לבדו הוא היורש מוציא הגזלה מתחת ידו לבניו ואם אין בניו לזה הבן הגזלן נותנה לבעל חובו או בהלוואתו או לצדקה הואיל ויצאה גזלה עצמה מתחת ידו נפטר אע"פ שנתנה מתנה או פרעה בחובו והוא שיודיעם ויאמר זה גזל אבא :

ד וכן הגוזל את הגר ונשבע לו וחזר והודה לו וזקף עליו הכל מלוה ואחר כך מת הגר אף על פי שזכה בגזילה חייב להוציאה מתחת ידו :

ה במה דברים אמורים כשהודה בינתים אבל אם גזל את הגר שאין לו יורשים ונשבע לו ומת הגר הרי זה חייב לשלם הקרן וחומש לכהנים של אותו משמר ומביא אשמו ואחר כך יתכפר בו :

ו מפי השמועה למדו שזה שנאמר בתורה [\(במדבר ה-ח\)](#) "ואם אין לאיש גואל" בגר שמת ואין לו יורשים הכתוב מדבר ואשם זה האמור כאן הוא הגזילה או דמיה. לפיכך המחזיר גזל הגר בלילה לא יצא. שהרי אשם קראו הכתוב ואין מקריבין בלילה. ואין הכהנים חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר כדרך שאין חולקין בשר אשם נגד בשר אשם אחר :

ז כל גזל הגר שאין בו שוה פרוטה לכל כהן וכהן מאנשי משמר לא יצא המחזירו ידי השבה שנאמר [\(במדבר ה-ח\)](#) "המושב לה' לכהן" עד שתהיה השבה לכל כהן. ולמה נאמר בגזל הגר [\(במדבר ה-ח\)](#) "איש" שהאיש אתה צריך לחקור ולחזר עליו אם יש לו יורשים או אם אין לו אבל אם היה הגר קטן אי אתה צריך לחזר עליו אלא חזקתו שאין לו יורשים :

ח הכהנים בגזל הגר כמקבלי מתנות הן. לפיכך הגוזל חמץ מן הגר שאין לו יורשים ועבר עליו הפסח חייב ליתן לכהנים את דמיו כשעת הגזלה. שאם יתנהו להן עכשיו אינה מתנה שהרי הוא אסור בהנאה ואילו היה הגר קיים היה אומר לו הרי שלך לפניך כמו שביארנו :

ט כהן שגזל גר שאין לו יורשים ונשבע לו ומת הגר לא זכה זה בגזלו שתחת ידו אלא יוציא מתחת ידו לכל אחיו הכהנים בני המשמורת :

י הגוזל את הגר ונשבע לו ומת הגר והפריש אשמו וגזלתו להעלותן לכהנים ומת הגזלן קודם כפרה הרי בני הגזלן יורשים את כסף הגזלה או הגזלה עצמה והאשם ירעה עד שיפול בו מום כמו שביארנו במקומו :

יא נתן הגזלן את הכסף לאנשי משמר ומת קודם כפרה אין יורשי הגזלן יכולין להוציא מיד הכהנים שנאמר [\(במדבר ה-ט\)](#) "איש אשר יתן לכהן לו יהיה". ואפילו היה הגזלן קטן שאין מתנתו מתנה אין יורשים מוציאים מיד הכהנים :

יב נתן את הכסף לאחת מן המשמרות ואת האשם למשמרה זו שהיא שבתה יחזיר הכסף אצל האשם לאנשי המשמרה הקבועה שהמשמרה שלקחה כסף בלא שבתה לא זכתה ומוציאין מידה :

יג אין מקריבין את האשם עד שיחזיר הגזלן הקרן לבעלים או לכהנים אם היה גזל גר שאין לו יורשים. נתן את הקרן והקריב אשמו נתכפר לו ואין החומש מעכב הכפרה וחייב ליתן את החומש אחר כפרה :

יד העבדים והשטרות והקרקעות אין בהן תוספת חומש שנאמר **(ויקרא ה-כא)** "וכחש בעמיתו בפקדון" כל האמור בענין מטלטלין הוא וגופן ממון יצאו קרקעות ועבדים שהוקשו לקרקעות ויצאו שטרות שאין גופן ממון. וכן אם היו גזל גר שאין לו יורשים אינן חוזרים לכהנים. וכן הקרקע אינה נקנית לעולם לגזלן אלא ברשות בעליה עומדת. ואפילו נמכרה לאלף זה אחר זה ונתיאשו הבעלים הרי זו חוזרת לנגזל בלא דמים. וכל מי שיצאה מתחת ידו חוזרת על זה שמכרה לו וחוזר המוכר השני על המוכר הראשון עד שיחזור הלוקח מן הגזלן על הגזלן ויטול ממנו כמו שיתבאר :

הלכות גזלה ואבדה - פרק תשיעי

א הגוזל קרקע מחבירו והפסידה. כגון שחפר בה בורות שיחין ומערות או שקצץ את האילנות ושחת את המעיינות והרס הבנין חייב להעמיד לו בית או שדה כשהיו בשעת הגזלה או ישלם דמי מה שהפסיד. אבל אם נשחתה מאליה כגון ששטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים אומר לו הרי שלך לפניך שהקרקע בחזקת בעלים קיימת ואין אחריות הפסדה עליו אלא אם כן הפסיד בידו מה שאין הדין כן במטלטלין כמו שביארנו :

ב גזל שדה ונגזלה ממנו ונטלוה מציקים בכח המלך. אם מכת מדינה היא כגון שלקח המלך שדות או בתים של כל אנשי המדינה אומר לו הרי שלך לפניך ואם מחמת הגזלן נלקחה חייב להעמיד לו שדה אחרת :

ג אנס המלך את הגזלן ואמר לו הראה לנו כל מה שיש לך והראה שדה זו שגזל בכלל שדותיו ונטלה המלך. חייב להעמיד לו שדה אחרת כמותה או נותן דמיה :

ד גזל שדה והפסידה בידו כשבעל השדה גובה את דמי מה שהפסיד הגזלן גובה אותן מנכסים בני חורין מפני שהיא כמלוה על פה. ואם עמד הגזלן בדין ונתחייב לשלם ואחר כך מכר גובה מנכסים משועבדין :

ה גזל שדה ואכל פירותיה משלם כל הפירות שאכל מנכסים בני חורין. גזל והשביח שמין לו וידו על התחתונה אם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה בלבד מן הנגזל ואם ההוצאה יתירה על השבח אין לו מן ההוצאה אלא שיעור השבח :

ו גזל שדה ומכרה והשביחה הלוקח אם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה מבעל השדה והקרן נוטל עם שאר השבח מן הגזלן :

ז הקרן גובה מנכסים משועבדים ושאר השבח מנכסים בני חורין. ואם הכיר בה שהיא גזולה כשלקחה אינו ומפסיד שאר השבח היתר על ההוצאה. היתה ההוצאה יתירה על השבח בין שהכיר בה שהיא גזולה בין שלא הכיר אין לו מן ההוצאה אלא שיעור השבח נוטל מבעל השדה והקרן נוטל מן הגזלן מנכסים משועבדין :

ח הגוזל שדה ומכרה ואכל הלוקח פירותיה מחשבין עליו כל הפירות שאכל ומשלם לבעל השדה וחוזר וגובה אותן מן הגזלן מנכסים בני חורין. ואם הכיר בה שגזולה היא אין לו פירות ואינו גובה מן הגזלן אלא הקרן בלבד :

ט המוכר שדה שאינה שלו אין ממכרן ממכר ולא קנה לוקח כלום כמו שביארנו. חזר הגזלן אחר שמכרה ולקחה מבעליה נתקיימה ביד הלוקח מן הגזלן. ואפילו נתנה לו הגזלן מתנה כשהיתה גזולה בידו כיון שחזר ולקחה נתקיימה ביד זה שקבל המתנה שמפני זה טרח הגזלן עד שקנאה כדי לעמוד בנאמנותו :

י לפיכך אם תבע הלוקח את הגזלן מפני שמכר לו שדה שאינה שלו ונתחייב לשלם והתחיל בית דין להכריז על נכסי הגזלן כדי להגבות מהן ללוקח ואחר שהתחילו ההכרזה לקחה הגזלן מן הבעלים לא נתקיימה ביד הלוקח. שמאחר שהכריזו על נכסיו נתגלה שאינו נאמן ולא לקחה מן הבעלים כדי להעמידה ביד הלוקח :

יא לקחה הגזלן מן הבעלים אחר שמכרה כשהיא גזולה וחזר ומכרה לאחר או נתנה במתנה או הורישה. הרי גילה דעתו שאינו רוצה להעמידה ביד זה שלקחה ממנו כשהיתה גזולה. וכן אם נפלה לגזלן בירושה לא נתקיימה ביד הלוקח :

יב גבאה הגזלן בחובו. אם יש לנגזל קרקע אחרת ואמר לו הגזלן זו אני גובה בחובי הרי זה מתכוין להעמידה ביד הלוקח. ואם אין לנגזל קרקע אלא זו לגבות חובו הוא שנתכוון :

יג נתנוה הבעלים לגזלן מתנה קנאה הלוקח שאילו לא טרח לבעלים לא היו נותנים לו במתנה ומפני זה טרח כדי שיזכה בה בדין ויעמוד בנאמנותו ותתקיים ביד הלוקח :

יד הגוזל שדה ואחר שגזלה והוחזק גזלן עליה חזר ולקחה מבעלים הראשונים וטען הנגזל ואמר אנוס הייתי בשעה שמכרתיה לו ושלא לדעתי מכרתי מחמת גזלנותו לא זכה הגזלן אע"פ שיש לו עדים שבפניהם לקחה ותחזור השדה לבעלים ומחזירין לגזלן הדמים שנתן :

טו במה דברים אמורים כשהעידו העדים שמנה בפניהם את המעות. אבל אם העידו שבעל הקרקע מכר לגזלן והודה לו בפניהם שנתן לו דמים כך וכך והנגזל טוען שלא נתן לו דמים ומחמת יראה הודה לו אין לגזלן כלום אלא מוציאין ממנו השדה בלא דמים מפני שלא הודה לו אלא מפני הפחד כשטען הואיל והוחזק גזלן עליה :

טז אין בעל השדה צריך לעשות מודעה על מכר זה הואיל והוחזק זה גזלן על שדה זו ואין ראייתו בה ראייה ואין צריך למסור מודעה. ואין דין גזלן כדין האונס את חבירו ותלה אותו עד שימכור לו. שזה האונס אינו רוצה לגזול ולא גזלו עדיין כלום לפיכך אם לא מסר המוכר האונס מודעא ממכרו קיים :

הלכות גזלה ואבדה - פרק עשירי

א עכו"ם בעל זרוע שאנס נכסי ישראל וירד לתוך שדהו מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה או מחמת שיש לו נזק ביד זה הישראל או מחמת שהפסיד ממונו. ואחר שתקף לו את השדה מכרה לישראל אחר אין הבעלים יכולין להוציא מיד הלוקח :

ב במה דברים אמורים בשהודו הבעלים שאמת טען העכו"ם [המוכר או יעידו עדי ישראל שהאמת טען העכו"ם המוכר]. וכן אם היה שם מלך או שר באותו מקום שיכול לכוף את העכו"ם שמכר לדין ולא תבעו הבעלים את העכו"ם אינן יכולין להוציא מיד הלוקח מן העכו"ם אע"פ שאינן מודין לעכו"ם ואע"פ שאין שם עדים שאמת טען העכו"ם שהרי אומר הלוקח לבעלים אם גזלן הוא העכו"ם למה לא תבעתם אותו בדיניהם :

ג העכו"ם המציקים לישראל ומבקשים להרגם עד שיפדה עצמו מיד העכו"ם בשדהו או בביתו ויתננה למציק ואחר כך יניחנו. כשירצה המציק למכור אותה הקרקע אם יש ביד הבעלים ליקח מן המציק הן קודמין לכל אדם. ואם אין ביד הבעלים ליקח או ששהה הקרקע ביד המציק שנים עשר חדש כל הקודם ולקח מן המציק זכה. ובלבד שיתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע או שליש המעות מפני שזה המציק מוכר בזול הואיל וקרקע שאינה שלו הוא מוכר הרי זה מוכר בפחות רביע או קרוב לו וזה רביע של בעלים שהרי מחמת שהיא שלהן מוכר בזול. לפיכך הלוקח מן המציק בשלשים נותן לבעלים עשרה או נותן להם רביע הקרקע ואחר כך יקנה הכל. ואם לא נתן הרי רביע הקרקע כגזל בידו :

ד היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות ונטעה אם היתה שדה העשויה ליטע אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטעה ונוטל מבעל השדה. ואם אינה עשויה ליטע שמין לו וידו על התחתונה :

ה אמר לו בעל השדה עקור אילנך ולך שומעים לו. אמר הנוטע הריני עוקר אילני אין שומעין לו מפני שמכחיש את הקרקע :

ו החצרות הרי הן ראויין לבנין ולהוסיף בהן בתים ועליות. לפיכך הורו הגאונים שהבונה בחצר חבירו שלא מדעתו הרי זה כנוטע שדה העשויה ליטע ושמין לו כמה אדם רוצה ליתן בבנין זה לבנותו. והוא שיבנה בנין המועיל הראוי לאותה חצר כמנהג אותו מקום :

ז היורד לשדה חבירו ברשות אפילו נטע שדה שאינה עשויה ליטע שמין לו וידו על העליונה. שאם היתה ההוצאה יתר על השבח נוטל ההוצאה ואם השבח יתר על ההוצאה נוטל השבח. ובעל בנכסי אשתו והשותף בשדה שיש לו חלק בה כיורד ברשות הן ושמין להם וידם על העליונה :

ח היורד לשדה חבירו שלא ברשות ונטע או בנה ואחר כך בא בעל השדה והשלים הבנין או ששמר הנטיעות וכיוצא באלו הדברים שמראין שדעתו נוטה למה שעשה זה וברצונו בא הדבר שמין לו וידו על העליונה :

ט היורד לתוך חרבתו של חבירו ובנאה שלא ברשות שמין לו וידו על התחתונה ואם אמר בעל הבנין עציי ואבניי אני נוטל. בבית שומעין לו. בשדה אין שומעין לו מפני שמכחיש את הקרקע. אמר לו בעל הקרקע טול מה שבנית שומעין לו :

י כל מי ששמין לו בין שהיתה ידו על העליונה בין שהיתה ידו על התחתונה אינו נוטל כלום עד שישבע בנקיטת חפץ כמה הוציא. ואם אמר יבואו הדיינים ויעשו שומת ההוצאה והרי היא גלויה לעיניהם וישערו העצים והאבנים והסיד ושכר האומנין בפחות שבשערים שומעין לו ונוטל

בלא שבועה. וכן זה שנוטל השבח בלבד והיתה ידו על העליונה אין צריך שבועה :

יא כל ששמין לו ונוטל שטען בעל השדה ואמר נתתי והיורד לשדה אומר לא נטלתי. היורד נאמן ונשבע שלא נתן לו כלום ונוטל שהרי אומרין לבעל השדה עדיין לא שמו לך ולא ידעת כמה אתה חייב ליתן היאך נתת. אבל אם שמו לו ואמרו לבעל השדה תן לו ואמר נתתי אע"פ שעדיין לא נשבע היורד הרי בעל השדה נאמן וישבע שבועת היסת שנתן ויפטר שהקרקע בחזקת בעליה :

יב בעל שהוריד אריסין בנכסי אשתו ואחר כך גירשה. אם הבעל עצמו אריס נסתלק בעל נסתלק אריסיו שלא ירדו לה אלא על דעת הבעל ושמין להם וידם על התחתונה. ואם אין הבעל אריס על דעת הקרקע ירדו ושמין להם כאריס :

הלכות גזלה ואבדה - פרק אחד עשר

א השבת אבידה לישראל מצות עשה שנאמר [\(דברים כב-א\)](#) "השב תשיבם". והרואה אבידת ישראל ונתעלם ממנה והניחה עובר בלא תעשה שנאמר [\(דברים כב-א\)](#) "לא תראה את שור אחיך" [\(דברים כב-א\)](#) "והתעלמת מהם" ובטל מצות עשה. ואם השיבה קיים מצות עשה :

ב לקח את האבידה ולא השיבה בטל מצות עשה ועבר על שני לאוין על [\(דברים כב-ג\)](#) "לא תוכל להתעלם" ועל [\(ויקרא יט-ג\)](#) "לא תגזול". אפילו היה בעל האבידה רשע ואוכל נבילת לתיאבון וכיוצא בו מצוה להשיב לו אבידתו אבל אוכל נבילה להכעיס הרי הוא אפיקורוס והאפיקורוסים ועובדי עכו"ם ומחללי שבת בפרהסיא אסור להחזיר להן אבדה כעכו"ם :

ג אבידת עובד עכו"ם מותרת שנאמר [\(דברים כב-ג\)](#) "אבידת אחיך" והמחזירה הרי זה עובר עבירה מפני שהוא מחזיק יד רשעי עולם. ואם החזירה לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה הרי זה משובח. ובמקום שיש חלול השם אבידתו אסורה וחייב להחזירה. ובכל מקום מכניסין כליהם מפני הגנבים ככלי ישראל מפני דרכי שלום :

ד טעות העכו"ם כאבידתו ומותרת והוא שטעה מעצמו אבל להטעותו אסור :

ה כיצד כגון שעשה העכו"ם חשבון וטעה. וצריך שיאמר לו ישראל ראה שעל חשבונך אני סומך ואיני יודע אלא מה שאתה אומר אני נותן לך כגון זה מותר. אבל אם לא אמר לו כן אסור שמא יתכוין העכו"ם לבודקו ונמצא שם שמים מתחלל:

ו עיר שישראלים ועכו"ם דרין בה ומחצה עכו"ם ומחצה ישראל ומצא בה אבדה נוטל ומכריז. ואם בא ישראל ונתן סימניה חייב להחזיר:

ז היה רוב העיר עכו"ם אם מצא במקום מן העיר שרוב המצויים שם ישראל חייב להכריז. אבל אם מצא בסרטיא ופלטיא גדולה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהעכו"ם מצויין שם תמיד ובכל מקום שהרבים מצויין שם הרי המציאה שלו. ואפילו בא ישראל ונתן סימניה. שהרי נתייאש ממנה כשנפלה מפני שהוא אומר עכו"ם מצאה אף על פי שהיא שלו, הרוצה לילך בדרך הטוב והישר ועושה לפנים משורת הדין מחזיר את האבדה לישראל כשיתן את סימניה:

ח מצא בעיר זו שרובה עכו"ם חבית של יין יינה אסור בהנאה וקנקנה מותר משום אבדה. ואם בא ישראל ונתן סימניה מותר בשתייה לזה ישראל שמצאה:

ט עוף שחטף בשר והשליכו בחצר אחרת אע"פ שרוב העיר ישראל הרי זה מותר משום אבידה שהרי נתייאשו הבעלים ממנו:

י המוצא אבידה בזוטו של ים ובשלוליותו של נהר שאינו פוסק אע"פ שיש בה סימן הרי זה של מוצאה שנאמר [\(דברים כב-ג\)](#) "אשר תאבד ממנו ומצאתה". מי שאבודה ממנו ומצויה היא אצל כל אדם יצאת זו שאבודה ממנו ומכל אדם שזה ודאי נתייאש ממנה:

יא המאבד ממונו לדעת אין נזקקין לו. כיצד הניח פרתו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלך לו. השליך כיסו ברשות הרבים והלך לו וכל כיוצא בזה. הרי זה אבד ממונו לדעתו. ואע"פ שאסור לרואה דבר זה ליטול לעצמו אינו זקוק להחזיר שנאמר [\(דברים כב-ג\)](#) "אשר תאבד" פרט למאבד לדעתו:

יב אבידה שאין בה שוה פרוטה אינו חייב להטפל ולא להחזירה:

יג מצא שק או קופה אם היה חכם או זקן מכובד שאין דרכו ליטול כלים אלו בידו אינו חייב להטפל בהן ואומד את דעתו אילו היו שלו אם היה מחזירן לעצמו כך חייב להחזיר של חבירו. ואם לא היה מוחל על כבודו אפילו היה שלו כך בשל חבירו אינו חייב להחזיר. היה דרכו להחזיר כלים כאלו בשדה ואין דרכו להחזירן בעיר ומצאן בעיר אינו חייב להחזיר

מצאן בשדה חייב להחזירן עד שיגיעו לרשות הבעלים ואע"פ שהרי נכנס בהן לעיר ואין דרכו בכך :

יז וכן אם מצא בהמה והכישה נתחייב להטפל בה ולהחזירה אף על פי שאינה לפי כבודו שהרי התחיל במצוה. החזירה וברחה אפילו מאה פעמים חייב להחזיר שנאמר [\(דברים כב-א\)](#) "השב תשיבם" [\(דברים כב-א\)](#) "השב" אפילו מאה פעמים משמעו. לעולם הוא חייב להטפל בה עד שיחזירנה לרשות בעליה למקום המשתמר אבל אם החזירה למקום שאין משתמר כגון גינה וחורבה ואבדה משם חייב באחריותה :

יט החזיר את האבדה בשחרית למקום שהבעלים נכנסין ויוצאין שם בשחרית אינו חייב להטפל בה שהרי הבעלים רואין אותה אע"פ שהוא מקום שאינו משתמר. במה דברים אמורים בדבר שאין בו רוח חיים אבל בבעלי חיים לעולם חייב להטפל בה עד שיכניסה לרשות הבעלים המשתמרת. ואינו צריך דעת בעלים :

יז ראה בהמה שברחה מן הדיר והחזירה למקומה הרי זה קיים המצוה ואינו צריך דעת הבעלים :

יז ההולך בדרך הטוב והישר ועושה לפנים משורת הדין מחזיר את האבדה בכל מקום אע"פ שאינה לפי כבודו :

יח כהן שראה האבדה בבית הקברות אינו מטמא להחזירה שבעת שקיים מצות עשה של השב אבדה מבטל עשה של [\(ויקרא כא-ו\)](#) "קדושים יהיו" ועובר על לא תעשה של [\(ויקרא כא-ד\)](#) "לא יטמא בעל בעמיו" ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה :

יט ראה את האבדה ואמר לו אביו אל תחזירנה יחזיר ולא יקבל ממנו. שאם קבל מאביו נמצא בעת שקיים מצות עשה של [\(שמות כ"ב\)](#) [\(דברים ה-טז\)](#) "כבד את אביך" ביטל עשה של [\(דברים כב-א\)](#) "השב תשיבם" ועבר על [\(דברים כב-ג\)](#) "לא תוכל להתעלם" :

כ הרואה מים שוטפין ובאין להשחית בנין חבירו או שדהו. חייב לגדור בפניהם ולמנעם שנאמר [\(דברים כב-ג\)](#) "לכל אבדת אחיך" לרבות אבדת קרקעו :

הלכות גזלה ואבדה - פרק שנים עשר

א מי שאבדה לו אבדה ופגע באבדתו ואבדת חבירו אם יכול להחזיר את שתיהן חייב להחזיר שתיהן ואם אינו יכול להחזיר אלא אחת מהן אבדתו קודמת ואפילו לאבדת אביו או של רבו שלו קודם לכל אדם :

ב פגע באבדת רבו עם אבדת אביו אם היה אביו שקול כנגד רבו של אביו קודמת ואם לאו של רבו קודמת והוא שיהיה רבו מובהק שרוב חכמתו של תורה ממנו למד :

ג הניח אבדתו והחזיר אבדת חבירו אין לו אלא שכר הראוי לו. כיצד שטף נהר חמורו וחמור חבירו שלו יפה מנה ושל חבירו מאתים הניח את שלו והציל את של חבירו אין לו אלא שכרו הראוי לו. ואם אמר לו אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי או שהתנה בפני בית דין חייב ליתן לו דמי שלו ואע"פ שחמורו עלה מאליו. הואיל ולא נתעסק בו זכה במה שהתנה עמו :

ד ירד להציל ולא הציל אין לו אלא שכרו הראוי לו. וכן אם היה עוסק במלאכה ובטל ממלאכתו ששוה דינר והחזיר אבדה ששוה מאה דינר לא יאמר לו תן לי דינר שהפסדתי אלא נותן לו שכרו כפועל בטל שיבטל מאותה מלאכה שהיה עוסק בה. ואם התנה עם הבעלים או בפני בית דין שיטול מה שיפסיד והרשוהו הרי זה נוטל. ואם אין שם בעלים ולא בית דין שלו קודם :

ה וכן שנים שהיו באים בדרך זה בחבית של יין וזה בכד של דבש ונסדק הכד של דבש וקודם שישפך הדבש לארץ שפך זה את יינו והציל את הדבש לתוך החבית אין לו אלא שכרו הראוי לו. ואם אמר אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי או שהתנה בפני בית דין הרי זה חייב ליתן לו. ואם נשפך הדבש לארץ הרי זה הפקר וכל המציל לעצמו מציל :

ו היה זה בא בכד של דבש וזה באבקנקנים ריקנים ונסדקה כד הדבש ואמר לו בעל הקנקנים איני מציל לך דבש זה בקנקניי עד שתתן לי חציו או שלישו או כך וכך דינרין וקבל עליו בעל הדבש ואמר לו הן הרי זה שחק בו ואינו נותן לו אלא שכרו הראוי לו שהרי לא הפסידו כלום :

ז וכן מי שברח מבית האסורים והיתה מעבורת לפניו ואמר לו העבירני ואני נותן לך דינר והעבירו אין לו אלא שכרו הראוי לו. ואם היה צייד ואמר לו בטל מצודתך והעבירני נותן לו כל מה שהתנה עמו וכן כל כיוצא בזה :

ח שיירא שהיתה הולכת במדבר ועמד עליה גייס וטרפה אם אינן יכולים להציל מידם ועמד אחד מהן והציל הציל לעצמו. ואם יכולין הן להציל מידם וקדם אחד מהן והציל אע"פ שאמר לעצמי אני מציל הציל לאמצע :

ט היו יכולין להציל על ידי הדחק כל המציל מציל לאמצע אלא אם כן אמר. לעצמי אני מציל הרי זה מציל לעצמו. שכיון ששמעוהו אומר לעצמי אני מציל היה להן לדחוק עצמן ולהציל וכיון שישבו ולא הצילו הרי נתייאשו מן הכל:

י היו שני שותפין והציל אחד מהן הציל לאמצע. ואם אמר לעצמי אני מציל הרי זה חלק מחבירו והציל לעצמו. וכן השוכר את הפועל להציל כל שיציל הרי הוא למשכיר ואם אמר לעצמי אני מציל הרי זה חוזר בו מן השכירות וכל שיציל אחר שאמר כן הרי הוא שלו:

יא שיירא שחנתה במדבר ועמד עליה גייס לטרפה ופסקו עם הגייס ממון ונתנו לו, מחשבין לפי ממונם ואין מחשבין לפי נפשות. ואם שכרו תייר לפניהם להודיעם הדרך מחשבין שכרו לפי ממון ולפי נפשות. ואל ישנו ממנהג החמרים:

יב רשאין החמרים להתנות ביניהן כל מי שתאבד ממנו חמור מבני השיירא מעמידין לו חמור אחרת. ואם פשע בה הוא ואבדה אין חייבין להעמיד לו:

יג אבדה חמורו ואמר תנו לי דמיה ואני רוצה ליקח חמור והריני שומר עמכם אין שומעין לו אלא מעמידין לו חמור אחרת כדי שיזדרז עצמו וישמור בהמתו ואפילו היתה לו בהמה אחרת בשיירא אינו דומה שומר אחת לשומר שתיים:

יד ספינה שהיתה מהלכת בים ועמד עליה נחשול לטובעה והקילו ממשאה. מחשבין לפי משאוי ואין מחשבין לפי ממון. ואל ישנו ממנהג הספנים:

טו רשאין הספנים להתנות ביניהן כל מי שתאבד לו ספינה מעמידים לו ספינה אחרת. פשע בה ואבדה או שפירש למקום שאין הספינות הולכות בו באותו הזמן אין חייבין להעמיד לו:

הלכות גזלה ואבדה - פרק שלשה עשר

א המוצא אבדה שהוא חייב להחזירה חייב להכריז עליה ולהודיעה ולומר מי שאבד לו מין פלוני יבוא ויתן סימנין ויטול. אפילו היתה שוה פרוטה בעת המציאה והוזלה חייב להכריז עליה. ואבן גבוהה היתה חוץ לירושלים שעליה היו מכריזין:

ב כיצד מכריז. אם מצא מעות מכריז מי שאבד לו מטבע. וכן מכריז מי שאבד לו כסות או בהמה או שטרות יבוא ויתן סימנים ויטול ואינו חושש מפני שהודיע מין האבדה לפי שאינו מחזירו עד שיתן סימנים מובהקין :

ג בא בעל האבדה ונתן סימנים שאינן מובהקין אין מחזירין לו עד שיאמר סימנים מובהקין. והרמאי אע"פ שאמר סימנים מובהקין אין מחזירין לו עד שיביא עדים שהיא שלו. אמרו חכמים **(דברים כב-ב)** "והיה עמך עד דרוש אחיך" עד שתחקור אחריו אם רמאי הוא אם לאו :

ד בראשונה כל מי שאבד לו אבדה ובא ונתן סימניה מחזירין אותה לו אלא אם כן הוחזק רמאי. משרבו הרמאין התקינו בית דין שיהו אומרין לו הבא עדים שאין אתה רמאי וטול :

ה הסימנים המובהקין סומכין עליהם ודנין על פיהם בכל מקום דין תורה. והמדה או המשקל או המנין או מקום האבדה סימנין מובהקין הן :

ו באו שנים זה נתן סימני האבדה וזה נתן סימני האבדה כמו שנתן האחר לא יתן לא לזה ולא לזה אלא תהיה מונחת עד שיודה האחד לחבירו או יעשו ביניהן פשרה. נתן האחד את הסימנים והשני הביא עדים יתן לבעל העדים. זה נתן סימנים וזה נתן סימנים ועד אחד הרי העד האחד כמו שאינו ויניח :

ז מצא שמלה וכיוצא בה וזה הביא עדי אריגה שארגוה לו וזה הביא עדים שנפלה ממנו יתן לעדי נפילה. זה נתן מדת ארכה וזה נתן מדת רחבה יתן למי שנתן מדת ארכה שאפשר שישער הרמאי מדת רחבה כשהיה בעליה מתכסה בה. זה נתן מדת ארכה ורחבה וזה כיון משקלותיה יתן למי שכיון משקלה. זה נתן מדת ארכה ורחבה וזה נתן מדת האמירות שבה יתן למי שנתן מדת ארכה ורחבה :

ח בראשונה כל מי שמצא אבדה היה מכריז עליה שלשה רגלים. רגל ראשון אומר ראשון. שני אומר שני. שלישי מכריז סתם כדי שלא יתחלף לו שני בשלישי. ואחר רגל האחרון בשבעת ימים מכריז פעם רביעית. כדי שילך השומע לביתו בשלשה ימים וימשש כליו ויחזור בשלשת הימים וימצא זה המכריז מכריז בשביעי :

ט משחרב בית המקדש התקינו שיהו מכריזין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות משרבו האנסין ואמרו המציאה של מלך היא התקינו שיהיו מודיעין לשכיניו ולמיודעיו ודיו :

י הכריז או הודיע ולא באו הבעלים תהיה המציאה מונחת אצלו עד שיבא אליהו. ובכל זמן שהאבדה אצלו אם נגנבה או אבדה חייב

באחריותה ואם נאנסה פטור ששומר אבדה כשומר שכר הוא מפני שהוא עוסק במצוה ונפטר מכמה מצות עשה כל זמן שהוא עוסק בשמירתה :

יא וצריך לבקר את האבדה ולבדקה כדי שלא תפסד ותאבד מאליה שנאמר (דברים כב-ב) "והשבותו לו" ראה היאך תשיבנו לו. כיצד מצא כסות של צמר מנערה אחת לשלשים יום ולא ינערנה במקל ולא בשני בני אדם. ושוטחה על גבי מטה לצרכה בלבד אבל לא לצרכה ולצרכו. נזדמנו לו אורחים לא ישטחנה בפניהם ואפילו לצרכה שמא תגנב :

יב מצא כלי עץ משתמש בהן כדי שלא ירקבו. כלי נחשת משתמש בהן בחמין אבל לא על ידי האור מפני שמשחיקן. כלי כסף משתמש בהן בצונן אבל לא בחמין מפני שמשחירן. מצא מגריפות וקרדומות ישתמש בהן ברך אבל לא בקשה מפני שמפחיתן. מצא כלי זהב וכלי זכוכית וכסות של פשתן הרי זה לא יגע בהן עד שיבא אליהו. וכדרך שאמרו באבידה כך אמרו בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים :

יג מצא ספרים קורא בהן אחת לשלשים יום ואם אינו יודע לקרות גוללן כל שלשים יום. ולעולם לא ילמוד בהן לכתחילה. ולא יקרא פרשה וישנה. ולא יקרא פרשה ויתרגם. ולא יפתח בו יתר משלשה דפין. ולא יהיו שנים קורין בשני עניינין שמא ימשוך זה וימשוך זה ויבלה הספר. אבל קורין הן בענין אחד. ולא יקראו שלשה בספר אחד ואפילו בענין אחד :

יד מצא תפילין שם דמיהן ומניחן עליו שדבר מצוי הוא ביד הכל ואין עשויין אלא למצותן בלבד :

טו מצא דבר שיש בו רוח חיים שהרי צריך הוא להאכילו. אם היה דבר שעושה ואוכל כגון פרה וחמור מטפל בהן שנים עשר חדש מיום המציאה ומשכירן ולוקח שכר ומאכילן. ואם היה שכרן יתר על אכילתן הרי היתר לבעלים. וכן התרנגולין מוכר ביציהן ומאכילן כל שנים עשר חדש מיכן ואילך שם דמיהן עליו והרי הן שלו ושל בעלים בשותפות כדין כל השם בהמה מחבירו :

טז מצא עגלים וסייחין של רעי מטפל בהן שלשה חדשים ושל בריאה שלשים יום. אווזים ותרנגולין גדולים מיטפל בהן שלשים יום. מצא קטנים וכל דבר שטיפולו מרובה משכרו מטפל בהן שלשה ימים מיכן ואילך מוכרן בבית דין. וכן פירות שהתחילו להרקיב וכיוצא בהן מוכרן בבית דין :

יז מה יעשה בדמים ינתנו למוצא ויש לו רשות להשתמש בהן. לפיכך אם נאנסו כגון שטרפם גייס או טבעו בים חייב לשלם ואף על פי שלא נשתמש בהן שכיון שיש לו רשות להשתמש בהן הרי הן אצלו כשאלה :

יח במה דברים אמורים בדמי האבידה הואיל ונטפל בהן. אבל מעות אבידה לא ישתמש בהן. לפיכך אם אבדו באונס פטור שהרי הוא שומר שכר כמו שביארנו :

יט כל אותן הימים שמטפל באבדה קודם שימכרנה בבית דין אם האכילם משלו נוטל מן הבעלים. ויראה לי שהוא נוטל בלא שבועה מפני תיקון העולם :

כ המוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם שאם אתה אומר ישבע יניח המציאה וילך לו כדי שלא ישבע. אפילו מצא כיס וטען בעל המציאה ששני כיסים קשורים היו ואי אפשר שימצא האחד אלא אם נמצא האחר הקשור עמו הרי זה לא ישבע :

הלכות גזלה ואבדה - פרק ארבעה עשר

א השמלה בכלל (דברים כב-ג) "כל אבידת אחיך" היתה וכן השור והשה וחמור. ולמה פרט הכתוב (דברים כב-ג) "חמור" להחזירו בסימני מרדעת אע"פ שהסימן בדבר הטפל לו יחזיר ולמה פרט שור ושה להחזיר אפילו גיזת השה או גז זנב שור אע"פ שהוא דבר מועט. ולמה פרט השמלה ללמוד ממנה מה השמלה מיוחדת שיש לה סימנין וחזקתה שיש לה תובעין וחייב להחזיר אף כל דבר שיש לו סימנים הרי הוא בחזקת שיש לו תובעין וחייב להחזיר. אבל דבר שאין לו תובעין אלא נתייאשו ממנו הבעלים הרי הוא של מוצאו אף על פי שיש בו סימנים :

ב זה הכלל באבדה כל דבר שאין בו סימן כיון שאבד וידעו בו הבעלים שאבד הרי זה בחזקת שנתייאשו בעליו ממנו כגון מסמר אחד או מחט אחת או מטבע שהרי אינן יכולים ליתן סימן להחזירו להן ולפיכך הרי הוא לזה שמצאו :

ג וכל דבר שיש בו סימן כגון שמלה ובהמה הרי זה בחזקת שלא נתייאשו ממנו בעליו שהרי דעתן תלויה ליתן סימנין שיש בו ויחזור להן לפיכך המוצאו חייב להכריז אלא אם כן ידע שנתייאשו הבעלים כגון ששמע אותם אומרים ווי לחסרון כיס וכיוצא בדברים אלו שמראין שנתייאשו הרי אותה האבידה של מוצאה :

ד וכן אם מצא דבר שיש בו סימן בים ובנהר וכיוצא בהן או במקום שרובו עכו"ם הרי זה בחזקת שנתייאשו בעליו ממנו משעה שנפל. ולפיכך הרי הוא של מוצאן ואע"פ שלא שמעו הבעלים שנתייאשו ממנו :

ה יאוש שלא מדעת אפילו בדבר שאין בו סימן אינו יאוש. כיצד נפל ממנו דינר ולא ידע בו שנפל אע"פ שכשידע בו שנפל יתייאש הרי זה אינו יאוש עתה עד שידעו הבעלים שנפל. אבל אם עדיין אומרים הבעלים שמא נתתיו לפלוני או במגדל הוא מונח או שמא טעיתי בחשבון וכיוצא באלו הדברים אין זה יאוש:

ו הרואה חבירו שנפל ממנו דינר על הארץ ולא ידע בו ונטל הדינר קודם יאוש עובר על עשה ועל שני לאוין כמו שביארנו. ואפילו החזיר לו הדינר לאחר שנתייאש מתנה היא זו וכבר עבר על האיסורים:

ז נטל הדינר לפני יאוש על מנת להחזירו ולאחר יאוש נתכוון לגזול אותו עובר משום **(דברים כב-א)** "השב תשיבם". המתין לה ולא הודיע לבעלים ולא נטל הדינר עד שידעו הבעלים שנפל שהרי נתייאשו כמו שביארנו ואחר כך נטל הדינר מעל הארץ אינו עובר אלא משום **(דברים כב-ג)** "לא תוכל להתעלם" וכן כל כיוצא בזה:

ח ראה סלע או מטבע שנפל אפילו משלשה בני אדם ואף על פי שאין בו שוה פרוטה לכל אחד ואחד חייב להחזיר שמא שותפין הן ומחל אחד מהן חלקו לחבירו ונמצאת אבדתו של זה שוה פרוטה:

ט ראה חבירו שנפל ממנו דינר בתוך החול או בתוך העפר ונתעלם ממנו הרי זה כנופל לים או לנהר והרי הוא של מוצאו. שהרי נתייאש ממנו מפני שאין בו סימן. ואפילו ראה אותו מביא כברה לחפש אחריו בדעת רעועה הוא מחפש כדרך שמחפשים בעפר שאר הבלשין שלא נפל מהן כלום שמא ימצאו מה שנפל לאחרים כך הוא זה מחפש לא מפני שלא נתייאש:

י המוצא סלע בשוק מצאו חבירו ואמר לו שלי היא וחדשה היא ושל מדינה פלונית היא ושלמלך פלוני היא אפילו אמר שמי כתוב עליה לא אמר כלום ואינו חייב להחזיר. שאין סימני המטבע סימן מפני שחזקתו להוצאה. ואנו אומרין שלו היתה והוציאה מידו ונפלה מיד אחר והואיל ואינו סימן שסומכין עליו משעת נפילה נתייאש והרי היא של מוצאה:

יא המוצא דבר שאין בו סימן בצד דבר שיש בו סימן חייב להכריז. בא בעל הסימן ונטל את שלו ואמר שזה בלבד נפל ממנו זכה המוצא בדבר שאין בו סימן:

יב המוצא כלי חרש וכיוצא בהן מכלים שצורת כולן שוה. אם כלים חדשים הם הרי הם שלו שהרי הן כמו דינר משאר הדינרים שאין לו סימן ואין הבעלים מכירים אותן. שהרי אינו יודע אם פך זה או צלוחית זו שלו או של אחר. ואם היה כלים ששבעתן העין חייב להכריז. שאם יבא תלמיד חכם ויאמר אע"פ שאינו יכול ליתן בכלי כזה סימן יש לו בו טביעות עין חייב להראותו לו אם הכירו ואמר שלי הוא מחזירן:

יג במה דברים אמורים בתלמיד ותיק שאינו משנה בדיבורו כלל אלא בדברי שלום או במסכתא או במטה או בבית שהוא מתארח בו. כיצד היה עוסק במסכתא דנדה ואמר במקואות אני שונה כדי שלא ישאלוהו שאלות בענין נדה. או שישן במטה זו ואומר בזו אני ישן שמא ימצא שם קרי. או שנתארח אצל שמעון ואמר אצל ראובן אני מתארח כדי שלא יטריח על זה שנתארח אצלו. או שהביא שלום בין אדם לחבירו והוסיף וגרע כדי לחבבן זה לזה הרי זה מותר. אבל אם באו עדים ששנה בדבורו חוץ מדברים אלו אין מחזירין לו בטביעות עין:

הלכות גזלה ואבדה - פרק חמשה עשר

א כל המוצא אבידה בין שיש בה סימן בין שאין בה סימן אם מצאה דרך הנחה אסור ליגע בה שמא בעליה הניחיה שם עד שיחזרו לה ואם יבא ליטלנה והיה דבר שאין בו סימן הרי אבד ממון חבירו בידו שהרי אין לו בה סימן להחזיר בו. ואם היה דבר שיש לו סימן הרי זה הטריחן לרדוף אחריה ולתת סימנה. ולפיכך אסור לו שיגע בה עד שימצאנה דרך נפילה ואפילו נסתפק לו הדבר ולא ידע אם דבר זה אבוד או מונח הרי זה לא יגע בו. ואם עבר ונטלו אסור לו להחזירו לשם. ואם היה דבר שאין בו סימן זכה בו ואינו חייב להחזירו:

ב וכל דבר שיש בו סימן בין בדרך הנחה בין בדרך נפילה בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים חייב להכריז. כיצד דרך הנחה כגון שמצא חמור או פרה רועים בדרך ביום או שמצא כלי מכוסה באשפה הרי זה לא יגע בהן שנאמר **(דברים כב-א)** "נדחים בדרך". אבל אם מצא חמור וכליו הפוכים ופרה רצה בין הכרמים או כלי מגולה באשפה הרי זה אבידה ונוטל ומכריז:

ג ראה חמור או פרה רועים באפר כדרכן בלילה הרי זה אבידה. בפנות היום ובנשף אם ראה אותן שלשה ימים זה אחר זה הרי זה אבידה ונוטל ומכריז. ראה פרה רצה בדרך אם פניה כלפי העיר אין זה אבידה כלפי השדה הרי זה אבידה:

ד מצאה רועה בין הכרמים חייב להחזיר משום אבידת הקרקע. לפיכך אם היו הכרמים של עכו"ם אינה אבידה ואינו חייב להחזיר. ואם חשש שמא יהרגנה העכו"ם כשימצאנה מפני שהפסידה הכרם הרי זה אבידה ונוטל ומכריז:

ה מצא פרה ברשות הרבים אם עומדת חוץ לתחום חייב להחזיר. היתה רועה בעשבים או שהיתה ברפת שאינה משתמרת ואינה מאבדת לא יגע בה שאין זו אבדה. מצא טלית או קרדום בצד הגדר הרי זה לא יגע בהן. בסרטיא הרי זה נוטל ומכריז וכן כל כיוצא בזה:

ו מצא גוזלות מקושרין בכנפיהן ומדדין אחר הגדר או אחר הגפה או בשבילין שבשדות הרי לא יגע בהן שמא בעליהן הניחום שם. ואם נטלן הרי אלו שלו. ואם היו קשורין קשר שהוא סימן חייב להכריז. וכן אם מצאן קבועים במקומן חייב להכריז שהמקום סימן:

ז מצא באשפה כלי מכוסה הרי זה לא יגע בו כמו שביארנו. ואם אשפה שאינה עשויה להתפנות היא ונמלך עליה לפנותה אע"פ שמצאו מכוסה נוטל ומכריז. וכן אם היו כלים קטנים כגון סכין ושפוד וכיוצא בהן אפילו היו מכוסין באשפה הקבועה נוטל ומכריז:

ח מצא פירות מפוזרין דרך הנחה לא יגע בהן. דרך נפילה הרי הן שלו. וכן אם מצא כריכות קטנות של שבולים ברשות הרבים שהרי אין בהן סימן או שמצא עיגולי דבילה וככרות של נחתום ומחרוזות של דגים וחתוכות של בשר וגיזי צמר הבאות ממדינתן ואניצי פשתן ולשונות של ארגמן הרי אלו שלו מפני שאין בהן סימן. ואם יש בהן סימן נוטל ומכריז שסימן העשוי לידרס הרי הוא סימן:

ט אבל אם מצא ככרות של בעל הבית וגיזי צמר הלקוחות מבית האומן כדי יין וכדי שמן חייב להכריז שכל אלו יש להם סימנין מובהקין ואם נפתחו האוצרות של יין ושל שמן הרי אלו שלו. ואע"פ שהם רשומין. שכל הכדות כך היו רשומות ונמצאו אלו הכדין כככרות הנחתום שיש צורה אחת לכולן ומשקל אחד לכולם:

י מצא כריכות ברשות היחיד אם דרך נפילה הרי אלו שלו. ואם דרך הנחה חייב להכריז שאף על פי שאין להם סימן המקום סימן. מצא אלומות בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים נוטל ומכריז:

יא מצא עיגול ובתוכו חרש. ככר ובתוכו מעות. חתיכה של בשר שהוא משונה בחתיכות. דג נשוד וכן כל כיוצא באלו הואיל ויש בהן שינוי חייב להכריז שלא עשאו בעליהן אלא לסימן:

יב מצא פירות מפוזרין במקום הגרנות אם היו כמו קב בתוך ארבע אמות או ביתר על ארבע אמות הרי אלו שלו מפני שאין הבעלים מטפלים באסיפתן. היו מפוזרין בפחות מארבע אמות לא יגע בהן שמא הבעלים הניחום שם. היו כמו חצי קב בשתי אמות או קבים בשמונה אמות או שהיה הקב משנים ושלושה מינין כמו תמרים שומשמין [ורמונים] כל אלו ספק לפיכך לא יטול ואם נטל אינו חייב להכריז:

יג המוצא ציבורי פירות או פירות בכלי או כלי כמות שהוא חייב להכריז. מצא כלי ולפניו פירות הרי אלו שלו הפירות. והכלי נוטל ומכריז. שאני אומר הכלי של אחד והפירות של אחר והרי אין בו סימן. ואם מראין הדברים שהן של אדם אחד חייב להכריז:

יד כיצד היו אחורי הכלי לפני הפירות הרי אלו שלו. היו פני הכלי לפני הפירות חוששין שמא מן הכלי נשפכו. ואם היו אגנים לכלי אע"פ שפניו כלפי הפירות הרי אלו שלו שאילו נשפכו מן הכלי היה נשאר מהן בתוכו מפני האגנים. היו מקצת הפירות בכלי ומקצתן בארץ חייב להכריז:

טו המוצא קציעות בדרך ואפילו בצד שדה קציעות הרי אלו שלו. וכן תאנה שהיא נוטה לדרך ונמצאו תאנים תחתיה מותרות משום גזל. שהתאנה וכיוצא בה עם נפילתה נמאסת. ופטורות משום מעשר. אבל זיתים וחרובין וכיוצא בהן אסורין:

טז תמרים שמשירן הרוח מותרות שהבעלים מחלום לכל אדם וזהו חזקתן. ואם היו של יתומים שאינן בני מחילה אסורין. וכן אם הקפיד בעל השדה והקיף מקום האילנות או תיקן מקום שיפלו בו הנובלות עד שילקטם הרי אלו אסורות שהרי גילה דעתו שלא מחל:

יז חתול רע שהורג את הקטנים אסור לקיימו ואין בו משום גזל ואין בו משום השב אבדה אע"פ שעורו מועיל אלא כל המוצאו זכה בו והורגו והעור שלו:

יח גוזל הנמצא קרוב לשובך בתוך חמשים אמה הרי הוא של בעל השובך חוץ לחמשים אמה הרי הוא של מוצאו שאין הגוזל מדדה יתר על חמשים אמה. נמצא בין שני שובכות הרי הוא של קרוב. מחצה למחצה יחלוקו. במה דברים אמורים כשהיו יוני שתי השובכות שוים במנין. אבל אם היו יוני האחד רבים הלך אחר הרוב אע"פ שהוא רחוק:

הלכות גזלה ואבדה - פרק ששה עשר

א המוצא מחטים וצנורות ומסמרים וכיוצא בהן אם מצאם אחד אחד הרי אלו שלו שנים שנים או יתר חייב להכריז שמנין סימן:

ב וכן המוצא מעות מפוזרים הרי אלו שלו. אפילו היו מקצת מטבעות זה על גבי זה הרי הן כמפוזרין. אבל אם מצא צבור מעות חייב להכריז. מצא שלשה מטבעות זה על גב זה והן עשויין כמגדל. או שהיו אחד מיכן

ואחד מיכן ואחד על גביהן. או שהיו מקצת זה על מקצת זה כדי שאם יכניס קיסם ביניהן ינטלו בבת אחת חייב להכריז. היו עשויים כשיר או כשורה או כחצובה או כסולם הרי זה ספק ולא יטול:

ג המוצא מעות בכיס או כיס כמות שהוא חייב להכריז. מצא כיס ולפניו מעות מפוזרים הרי אלו שלו. ואם מראין הדברים שהכיס והמעות של אדם אחד ומן הכיס נפלו חייב להכריז:

ד המוצא מעות בחנות אם היו בין תיבה לחנוני הרי הן של בעל החנות. ואם מצאן על התיבה ואין צריך לומר מתיבה ולחוץ הרי הן של מוצאן. ולמה לא תקנה החנות לבעליה לפי שאינה חצר המשתמרת ואע"פ שבעליה בתוכה צריך לומר תקנה לי חנותי כמו שיתבאר:

ה מצא מעות בחנות השולחני בין כסא לשולחני הרי אלו של שולחני. מצאן על הכסא לפני השולחני אפילו היו צרורין ומונחין על השולחן הרי אלו של מוצאן. והוא שיהיו רוב עכו"ם כמו שביארנו. אבל אם היו רוב ישראל חייב להכריז מפני שהן צרורים יש להם סימן:

ו הלוקח פירות מחבירו או ששלח לו חבירו פירות ומצא בתוכן מעות צרורות נוטל ומכריז. מצאן מפוזרות הרי אלו שלו. במה דברים אמורים כשהיו הפירות מן התגר או מבעל הבית שלקחן מן התגר. אבל אם בעל הבית דש הפירות לעצמו או על ידי עבדיו ושפחותיו הכנענים הרי זה חייב להחזיר:

ז המוצא מטמון בגל או בכותל ישן הרי אלו שלו שאני אומר של אמוריים הקדמונים הן. והוא שימצאם מטה מטה כדרך כל המטמונות הישנות. אבל אם מראין הדברים שהן מטמון חדש אפילו נסתפק לו הדבר הרי זה לא יגע בהן שמא מונחים הם שם:

ח והואיל וחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו כמו שיתבאר למה לא יקנה בעל החצר זה המטמון שבתוך הכותל הישן אע"פ שהוא של אמוריים ותהיה מציאה זו לבעל החצר. מפני שאינו ידוע לו ולא לאחרים והרי זה המטמון אבוד ממנו ומכל אדם ולפיכך הוא של מוצאו. ומה אבידה של אדם אמרה תורה [\(דברים כב-ג\)](#) "אשר תאבד ממנו ומצאתה" מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם יצאת זו שנפלה לים שאבודה ממנו ומכל אדם קל וחומר למטמון קדמוני שלא היה שלו מעולם והוא אבוד ממנו ומכל אדם לפיכך הוא של מוצאו:

ט מצא מטמון בכותל חדש אם המטמון מוכיח שהוא לבעל הבית הרי הוא שלו ואם מוכיח שהוא של אחר מן השוק הרי הוא של מוצאו. כיצד הסכין הרי הנצב שלו מוכיח. והכיס פיו מוכיח. ואם נמצא תוך הכותל מלא מהן חולקין:

י היו בתוך הכותל מעות או לשונות של זהב שאין שם מוכית. מחציו ולחוץ של מוצא. מחציו ולפנים של בעל הבית :

יא ויראה לי שאין הדברים אמורים אלא כשטען בעל הבית שהמטמון שלו. או שהיה יורש שאנו טוענין לו שמא של אביו הן. אבל אם הודה שהן מציאה הרי הן של מוצא. לפיכך אם היה משכיר ביתו לאחרים הרי הן של שוכר אחרון. ואם השכירו לשלשה עכו"ם כאחד הרי עשאהו פונדק וכל הנמצא בו אפילו בתוך הבית הרי הוא של מוצאן מפני שאין אחד יכול לטעון שהן שלו או שהוא טמן שהרי עשאהו פונדק :

הלכות גזלה ואבדה - פרק שבעה עשר

א כל מציאה שאמרנו בה שהיא של מוצאה אינו זוכה בה עד שתגיע לידו או לרשותו. אבל אם ראה את המציאה אפילו נפל עליה ובא אחר והחזיק בה הרי זה שהחזיק בה זכה בה :

ב היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה ואמר לחבירו זכה לי בה כיון שהגביהה לו קנה הרוכב ואע"פ שלא הגיע לידו. ואם אמר לו תנה לי ונטלה ואמר אני זכיתי בה זכה בה הנוטל. ואם משנתנה לרוכב אמר אני זכיתי בה תחילה לא אמר כלום :

ג המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו ואע"פ שלא אמר לו כלום [זכה בה]. הגביהו המציאה שנים קנאוה שניהם :

ד הגביהה לו חרש או שוטה או קטן לא קנה הפקח לפי שאין להן דעת. הגביהה חרש ופקח כאחד מתוך שלא קנה פקח לא קנה חרש. היו שניהם חרשים תקנו חכמים שיקנו כדי שלא יבאו להנצות :

ה שנים שראו גמל או חמור של מציאה וקדמו שניהם והנהיגוהו או משכוהו. או שהיה אחד מנהיג ואחד מושך. קנו שניהם. במה דברים אמורים בחמור אבל בגמל אם היה אחד מנהיג ואחד מושך המושך קנה אבל לא המנהיג :

ו בהמת מציאה שקדם אחד ואחז במוסרה לא קנה עד שימשוך או ינהיג. וכן בנכסי הגר אבל קנה המוסרה לבדה :

ז היה אחד רוכב ואחד אוחז במוסרה הרוכב קנה הבהמה והמוסרה שעל לחיי הבהמה בלבד. וזה שאחז המוסרה קנה ממנה מה שאחז בידו ושאר המוסרה לא קנהו אחד מהן :

ח חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו. ואם נפלה בה מציאה הרי היא של בעל החצר. במה דברים אמורים בחצר המשתמרת אבל בשדה וגינה וכיוצא בהן אם היה עומד בצד שדהו ואמר זכתה לי שדי זכה בה. ואם אינו עומד שם או שהיה עומד ולא אמר זכתה לי שדי כל הקודם זכה. וכן ארבע אמות של אדם שהוא עומד בצדו הרי אלו קונים לו. ואם הגיע המציאה לתוך ארבע אמות שלו זכה בה :

ט חכמים תקנו דבר זה כדי שלא יריבו המוצאין זה עם זה. במה דברים אמורים בסימטא או בצידי רשות הרבים שאין הרבים דוחקין בהן או בשדה שאין לו בעלים. אבל העומד ברשות הרבים או בתוך שדה חבירו אין ארבע אמות קונות לו ואינו קונה שם עד שתגיע מציאה לידו :

י קטנה יש לה חצר ויש לה ארבע אמות. וקטן אין לו חצר ואין לו ארבע אמות. מפני שחצר של קטנה מידה למדונה. שכשם שהיא מתגרשת בגט המגיע לידה כך מתגרשת בגט המגיע לחצרה. וכשם שיש לה חצר לענין הגט כך יש לה לענין מציאה. וארבע אמות של אדם כחצירו לענין מציאה. אבל האיש למדנו שחצירו קונה לו משלו. כדרך שקונה לו שלוחו כך תקנה לו חצירו. והקטן הואיל ואינו עושה שליח כך אין חצירו ולא ארבע אמות שלו קונים לו עד שתגיע מציאה לידו :

יא מי שראה אחרים רצים אחר המציאה והרי היא צבי שבור או גוזלות שלא פרחו. אם היה עומד בצד שדהו שהן בתוכה ואילו היה רץ היה מגיען ואמר זכתה לי שדי זכתה לו שדהו. ואם אינו יכול להגיען הרי אלו כצבי שהוא רץ כדרכו וכגוזלות המפריחים ולא אמר כלום אלא כל הקודם בהן זכה. ואם נתנו לו במתנה הואיל ואחר הקנס לו והרי הן מתגלגלין בתוך שדהו קנתה שדהו. ואם היה צבי רץ כדרכו וגוזלות מפריחין לא קנתה לו שדהו :

יב מציאת חרש שוטה וקטן יש בה גזל מפני דרכי שלום. לפיכך אם עבר אחר וגזלה מידן אינה יוצאה בדיינים ואם כפר בה ונשבע אינו חייב בחומש :

יג מציאת בנו ובתו הסמוכים על שלחנו אע"פ שהן גדולים. ומציאת בתו הנערה אע"פ שאינה סומכת על שלחנו ואפילו היתה מכורה אמה ומציאת עבדו ושפחתו הכנענים ומציאת אשתו הרי אלו שלו. אבל מציאת בנו שאינו סומך על שולחנו אע"פ שהוא קטן ומציאת עבדו שפחתו העברים ומציאת אשתו שהיא מגורשת ואינה מגורשת כל אלו המציאות אינן שלו :

הלכות גזלה ואבדה - פרק שמונה עשר

א המוצא שטר חוב אע"פ שלא פירש בו אחריות נכסים ואע"פ שהחייב מודה ואף על פי שהוא מקויים הרי זה לא יחזיר. שמא פרעו וקנוניא הם עושים כדי לטרוף לקוחות שלא כדין ולפיכך הודה לו שהרי יש לו לטרוף בשטר שלא פירש בו אחריות. שהאחריות שלא נתפרשה בשטר טעות סופר הוא בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר. לפיכך אם פירש בשטר זה שהוא שלא באחריות אם היה החייב מודה יחזיר ואם לאו לא יחזיר שמא פרעו:

ב וכן אם מצא שטר שזמנו בו ביום והיה מקויים והחייב מודה יחזיר. ואם אינו מקויים לא יחזיר שמא כתב ללוות ועדיין לא לוח:

ג מצא שטר בחמת או בכלי עץ וכיוצא בהן הרי זה יחזיר למי שנתן סימן. מצא שלשה שטרות כרוכין בכרך אחד או מונחין זה על זה ואגודים אגד אחד יחזיר למי שנתן סימן:

ד היה הלוח אחד והמלוים שלשה אם מקויימים הם יחזיר ללוח. ואם לאו יחזיר למי שנתן סימן שמא המלוים נתנו שטרותיהן לסופר לקיימן ונפלו מיד הדיין. היה המלוה אחד והלויים שלשה יחזיר למלוה. ואם היו שלשתן בכתב ידי סופר אחד יחזיר למי שנתן סימן. שמא שלשתן הוליכו שטריהן לסופר לכתוב ונפלו מיד הסופר:

ה מצא שטרות קרועין ושטר חוב ביניהן לא יחזיר. ואם יש עמהן שובר אפילו בלא עדים יתן שטר החוב ללוח. שאילו לא היה פרוע לא השליכו בין שטרות קרועים והרי יש עמו כתב שהוא פרוע:

ו מצא גיטי נשים בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה. אין הבעל מודה אם נתנה האשה סימן מובהק ינתן לה ואם לאו לא יחזיר לא לזה ולא לזה. אמר הבעל מידי נפל ונתן סימניו והאשה אומרת מידי נפל ונתנה סימניו ינתן לה. והוא שתתן סימן מובהק כגון שאמרה נקב יש בצד אות פלונית. שאילו לא הגיע לידה לא היתה יודעת:

ז הוא אומר סימני החוט שקשר בו הגט והיא אומרת סימני החוט ינתן לה. והוא שתאמר סימן מובהק. כגון אורך מדת החוט. אבל אם אמרה אדום או שחור הוא אין זה סימן מובהק. הוא אומר בחמת היה מונח והיא אומרת בחמת היה מונח ינתן לו שאין זה סימן מובהק:

ח מצא גט שחרור בזמן שהרב מודה יחזיר לעבד. אין הרב מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה:

ט מצא שטר מתנה אם מתנת בריא היא ואע"פ ששניהם מודים לא יחזיר לא לזה ולא לזה. שמא כתב ליתן ולא נתן ואחר שכתב שטר זה מכר שדה זו או נתנה לאחר במתנה וחזר בו. וזה שמודה לזה כדי לעשות קנוניא על האחרון שנתן לו או שמכר לו. ואם מתנת שכיב מרע היא אם הודה יתן ואם לאו לא יתן. ששכיב מרע שנתן לשנים זה אחר זה האחרון קנה כמו שיתבאר:

י מת שכיב מרע שנתנה במתנה אע"פ שהיורש מודה שמורישו נתנה הרי זה לא יחזיר לא לזה ולא לזה. שמא כתב ליתן ולא נתן ומכרה היורש או נתנה וחזר בו והרי הוא רוצה לעשות קנוניא עם זה כדי להפקיע נכסי זה האחרון:

יא מצא שובר בזמן שבעל השטר מודה שנשבר שטרו ופרעו או מחלו יתן לבעל השובר. אין שניהם מודים לא יחזיר לא לזה ולא לזה:

יב מצא כתובה אע"פ ששניהם מודים לא יחזיר לאשה שמא נפרעה כתובה זו או נמחלה ואחר כך מכר הבעל נכסיו והרי הוא רוצה לעשות קנוניא על הלקוחות:

יג מצא אגרות שום ואגרות מזון שטרי חליצה ומיאונין ושטרי טענות שכותבין הדיינין של בעל דין זה ושל חבירו. או שמצא שטרי בירורים והם השטרות שביררו להן בעלי דינין את הדיינין שדנין להם וקיבלו עליהם שידונו להם פלוני ופלוני. או שמצא כל מעשה בית דין הרי זה יחזיר. כללו של דבר כל שטר שחוששין בו לפרעון לא יחזיר שמא נפרע החוב. ואם היה החייב מודה ואפשר שהודה כדי לעשות קנוניא עד שיפסיד את הלוקח או מקבל מתנה שלקחו אחר זמן השטר כדי שיפרעו מידם שלא כדין הרי זה לא יחזיר אע"פ ששניהם מודים. וכל שטר שאין בו צד לחשש לא לפרעון ולא לקנוניא יחזיר לבעליו:

יד כל השטרות הנמצאים שדין שלא יחזיר אם החזיר הרי אלו כשרים וגובין בהן ואין מוציאין אותן מתחת יד בעליהן והרי הם בחזקתן ואין חוששין להם: סליקו להו הלכות גזלה ואבדה בס"ד

מצות עשה אחת. והוא דין חובל בחבירו או מזיק ממונו: וביאור מצוה זו בפרקים אלו:

הלכות חובל ומזיק - פרק ראשון

א החובל בחבירו חייב לשלם לו חמשה דברים ואלו הם. נזק וצער ורפוי ושבט ובושת. וחמשה דברים אלו כולן משתלמים מן היפה שבנכסיו כדין כל המזיקין:

ב נזק כיצד. שאם קטע יד חבירו או רגלו רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק כמה היה יפה [אז] וכמה הוא יפה עתה ומשלם הפחת שהפחית מדמיו. שנאמר [\(שמות כא-כד\)](#) [\(ויקרא כד-כ\)](#) "עין תחת עין". מפי השמועה למדו שזה שנאמר "תחת" לשלם ממון הוא:

ג זה שנאמר בתורה [\(ויקרא כד-כ\)](#) "כאשר יתן מוס באדם כן יתן בו" אינו לחבול בזה כמו שחבל בחבירו אלא שהוא ראוי לחסרו אבר או לחבול בו כאשר עשה ולפיכך משלם נזקו. והרי הוא אומר [\(במדבר לה-לא\)](#) "ולא תקחו כופר לנפש רוצח" לרוצח בלבד הוא שאין בו כופר אבל לחסרון איברים או לחבלות יש בו כופר:

ד וכן זה שנאמר בחובל בחבירו ומזיקו [\(דברים כה-יב\)](#) "לא תחוס עינד" שלא תחוס בתשלומין שמא תאמר עני הוא זה ושלא בכוונה חבל בו ארחמנו לכך נאמר [\(דברים כה-יב\)](#) "לא תחוס עינד":

ה ומנין שזה שנאמר באיברים [\(שמות כא-כד\)](#) [\(ויקרא כד-כ\)](#) "עין תחת עין" תשלומין הוא. שנאמר בו [\(שמות כא-כה\)](#) "חבורה תחת חבורה" ובפירוש נאמר [\(שמות כא-יח\)](#) "והיכה איש את רעהו באבן או באגרופ" וגו' [\(שמות כא-יט\)](#) "רק שבתו יתן ורפא ירפא". הא למדת ש"תחת" שנאמר בחבורה תשלומין. והוא הדין ל"תחת" האמור בעין ובשאר איברים:

ו ואע"פ שדברים אלו נראין מענין תורה שבכתב וכולן מפורשין הן מפי משה רבינו מהר סיני. כולן הלכה למשה הן בידינו וכזה ראו אבותינו דנין בבית דינו של יהושע ובבית דינו של שמואל הרמתי ובכל בית דין ובית דין שעמדו מימות משה רבינו ועד עכשיו:

ז ומנין שמזיק בחבירו חייב בצער בפני עצמו שהרי נאמר באונס [\(דברים כב-כט\)](#) "תחת אשר ענה". והוא הדין לכל המצער את חבירו בגופו שהוא חייב לשלם דמי הצער:

ח ומנין שהוא חייב בשבת בפני עצמו וריפוי בפני עצמו שנאמר [\(שמות כא-יט\)](#) "רק שבתו יתן ורפא ירפא":

ט ומנין שהוא חייב בבושת בפני עצמו שהרי נאמר [\(דברים כה-יא\)](#) "ושלחה ידה והחזיקה במבושיו" [\(דברים כה-יב\)](#) "וקצותה את כפה" בכלל דין זה כל המבייש:

י המבייש אינו חייב על הבושת עד שיהיה מתכוין שנאמר [\(דברים כה-יא\)](#) "ושלחה ידה" אבל המבייש חבירו בלא כוונה פטור. לפיכך ישן וכיוצא בו שבייש פטור:

יא אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן בין שכור אם חבל בחבירו או הזיק ממון חבירו משלם מן היפה שבנכסיו. במה דברים אמורים שהישן חייב לשלם בשנים שישנו כאחד ונתהפך אחד מהן והזיק את חבירו או קרע בגדו. אבל אם היה אחד ישן ובא אחר ושכב בצדו. זה שבא באחרונה הוא המועד ואם הזיקו הישן פטור. וכן אם הניח כלי בצד הישן ושברו פטור שזה שהניחו הוא המועד שפשע:

יב מי שנפל מן הגג ברוח מצויה והזיק חייב בארבעה דברים ופטור מן הבושת. נפל ברוח שאינה מצויה חייב בנזק בלבד ופטור מארבעה דברים. ואם נתהפך חייב בכל אף בבושת שכל המתכוין להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש חייב בבושת:

יג שנים שחבלו באחד כאחד שניהם חייבין ומשלשין ביניהן. היה אחד מתכוין ואחד שאינו מתכוין זה שאינו מתכוין פטור מן הבושת:

יד המתכוין לבייש את הקטן ובייש את הגדול נותן לגדול דמי בושתו של קטן. נתכוון לבייש העבד ובייש את בן חורין נותן לבן חורין דמי בושתו של עבד:

טו היתה לו אבן מונחת בחיקו בין שלא הכיר בה מעולם בין שהכיר בה ושכחה ועמד ונפלה והזיקה חייב בנזק בלבד ופטור מארבעה דברים. וכן אם נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע והזיק או שהזיק כשהוא ישן חייב בנזק ופטור מארבעה דברים:

טז המזיק את חבירו בכוונה בכל מקום חייב בחמשה דברים. ואפילו נכנס לרשות חבירו שלא ברשות והזיקו בעל הבית חייב שיש לו רשות להוציאו ואין לו רשות להזיקו. אבל אם הוזק זה שנכנס בבעל הבית הרי בעל הבית פטור. ואם הוזק בו בעל הבית חייב מפני שנכנס שלא ברשות. היו שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות והוזקו זה בזה שניהם פטורין:

יז המבקע עצים ברשות הרבים ופרח עץ מהן והזיק ברשות היחיד. או שבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים. או שבקע ברשות היחיד והזיק ברשות היחיד אחר. או שנכנס לחנותו של נגר בין ברשות בין שלא ברשות ונתזה בקעת וטפחה על פניו. בכל אלו חייב בארבעה דברים ופטור מן הבושת:

יח כשם שאומדין למיתה כך אומדין לנזקין. כיצד הרי שהכה חבירו בצרור קטן שאין בו כדי להזיק או בקיסם של עץ קטן וחבל בו חבלה שאין חפץ זה ראוי לעשותו הרי זה פטור. שנאמר [\(שמות כא-יח\)](#) "באבן או באגרופ" דבר הראוי להזיק. אבל חייב הוא בבושת בלבד אפילו רקק בגופו של חבירו חייב בבושת. לפיכך צריכין העדים לידע במה הזיק ומביאין החפץ שהזיק בו לבית דין עד שאומדין אותו ודנין עליו. ואם אבד החפץ ואמר החובל לא היה בו כדי להזיק וכמו אנוס אני. והנחבל אומר היה בו כדי להזיק ישבע הנחבל ויטול כמו שיתבאר:

יט הברזל אין לו אומד אפילו מחט קטנה ראויה היא להמית ואין צריך לומר להזיק. הזורק אבן ולאחר שיצא מתחת ידו הוציא הלה את ראשו מן החלון וקבלה פטור מכלום שנאמר [\(דברים יט-ה\)](#) "ומצא את רעהו" פרט לממציא את עצמו:

הלכות חובל ומזיק - פרק שני

א החובל בחבירו חבלה שהוא ראוי לשלם החמשה דברים כולם משלם חמשה. הזיקו נזק שאין בו אלא ארבעה משלם ארבעה. שלשה משלם שלשה. שנים משלם שנים. אחד משלם אחד:

ב כיצד קטע ידו או רגלו או אצבע מהן או שסימא עינו משלם חמשה נזק וצער ורפוי ושבת ובושת. הכהו על ידו וצבתה וסופה לחזור. על עינו ומרדה וסופה לחיות. משלם ארבעה צער ורפוי ושבת ובושת. הכהו על ראשו וצבה משלם שלשה צער ורפוי ובושת. הכהו במקום שאינו נראה כגון שהכה על ברכיו או בגבו משלם שנים צער ורפוי. הכהו במטפחת שבידו או בשטר וכיוצא באלו נותן אחת והיא הבושת בלבד:

ג כוואהו בשפוד או במסמר על צפורניו במקום שאינו עושה חבורה ולא מעכב מלאכה משלם הצער בלבד. השקהו סם או סכו סם ושינה מראה עורו משלם לו רפוי בלבד עד שיחזור מראהו כשהיה. אסרו בחדר נותן לו דמי שבת בלבד. וכן כל כיוצא באלו:

ז המגלח שיער ראש חבירו נותן לו דמי בשתובלבד מפני שסופו לחזור. גלחו בסם או שכוואהו עד שאין סוף השיער לחזור חייב בחמשה דברים. בנזק בצער ורפוי שהרי יתחמם ראשו מן הכויה או מן הסם ונמצא חש בראשו. ומשלם לו שבת שהרי הוא ראוי לרקד ולנדנד דלת ראשו בשעת רקוד ונמצא בטל ממלאכה זו. ובושת שאין לך בושת גדול מזה:

ה הא למדת שכל המחסר חבירו אבר שאינו חוזר חייב בכל החמשה דברים. אפילו הפיל שינו חייב בכל שאי אפשר שלא יחלה פיו שעה אחת. אע"פ שהשן אין לו רפואה בשר השיניים צריך רפואה:

ו אפילו חסרו כשערה מעור בשרו חייב בחמשה דברים. שהעור אינו חוזר אלא צלקת. לפיכך החובל בחבירו וקרע העור והוציא ממנו דם חייב בחמשה דברים:

ז המבעית חבירו אע"פ שחלה מן הפחד הרי זה פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. והוא שלא נגע בו אלא כגון שצעק מאחוריו או שנתראה [לו] באפילה וכיוצא בזה. וכן אם צעק באזנו וחרשו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. אחזו ותקעבאזנו וחרשו או שנגע בו ודחפו בעת שהבעיתו. או שאחזו בבגדיו וכיוצא בדברים אלו חייב בתשלומין:

ח יראה לי שהנחבל שאמר נתחרשתי או נסמית עיני והרי איני רואה או איני שומע אינו נאמן. שהרי אין אנו מכירין הדבר שמא יערים. ואינו נוטל הנזק עד שיבדק זמן מרובה ויהיה מוחזק שאבד מאור עיניו או נתחרש ואח"כ ישלם זה:

ט כמה הוא הצער הכל הוא לפי הניזק. יש אדם שהוא רך וענוג מאד ובעל ממון ואילו נתנו לו ממון הרבה לא היה מצטער מעט. ויש אדם שהוא עמלן וחזק ועני ומפני זוז אחד מצטער צער הרבה. ועל פי הדברים האלה אומדין ופוסקין הצער:

י כיצד משערין הצער במקום שחסרו אבר. הרי שקטע ידו או אצבעו אומדים כמה אדם כזה רוצה ליתן בין לקטוע לו אבר זה בסייף או לקטוע אותו בסם אם גזר עליו המלך לקטוע ידו או רגלו. ואומדין כמה יש בין זה לזה ומשלם המזיק:

יא כיצד משערין השבת. אם לא חסרו אבר אלא חלה ונפל למשכב או שצבתה ידו וסופה לחזור נותן לו דמי שבתו של כל יום ויום כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנו. ואם חסרו אבר או שקטע ידו נותן דמי ידו שהוא הנזק ושבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואים ורואין כמה הוא שכר שומר קישואין בכל יום ועושין חשבון כל ימי חליו של זה ונותן לו. וכן אם קטע רגלו רואין אותו כאילו הוא שומר על הפתח. סימא עינו רואין אותו כאילו הוא טוחן ברחיים וכן כל כיוצא בזה:

יב הכה את חבירו על אזנו או אחזו ותקע באזנו וחרשו נותן לו דמי כולו שהרי אינו ראוי למלאכה כלל:

יג סימא את עינו ולא אמדוהו קטע את ידו ולא אמדוהו וקטע את רגלו ולא אמדוהו ואחר כך חרשו הואיל ולא אמדוהו לכל נזק ונזק נותן לו דמי כולו. אמדוהו לכל נזק ונזק ואחר כך אמדוהו לכולו אין גובין ממנו אלא דמי כולו בלבד. ואם תפש הניזק נזק כל אבר ואבר ודמי כולו אין מוציאין מידו:

יד כיצד משערין הריפוי. אומדין כמה ימים יחיה זה מחולי זה וכמה הוא צריך ונותן לו מיד. ואין מחייבין אותו ליתן דבר יום ביומו. ודבר זה תקנה היא למזיק:

טו וכן השבת אומדין אותה ונותן הכל מיד. אם היה מתגלגל בחליו והולך וארך בו החולי יתר על מה שאמדוהו אינו מוסיף לו כלום. וכן אם הבריא מיד אין פוחתין לו ממה שאמדוהו:

טז במה דברים אמורים בשרצה המזיק שזו תקנה היא לו. אבל אם אמר המזיק אין רצוני בתקנה זו אלא ארפאנו דבר יום ביומו שומעין לו:

יז אמר לו הניזק פסוק עמי ותן על ידי ואני ארפא את עצמי אין שומעין לו שהרי אומר לו שמא לא תרפא עצמך ואחזק אני כמזיק אלא נותן לו דבר יום ביומו. או פוסק על הכל ונותן דמי הריפוי על ידי בית דין:

יח אמר לו המזיק אני ארפא אותך או יש לי רופא שמרפא בחנם אין שומעין לו אלא מביא רופא אומן ומרפאהו בשכר:

יט הרי שלא פסק עמו אלא היה מרפא יום ויום ועלו בו צמחים מחמת המכה. או נסתרה המכה אחר שחיתה חייב לרפאותו ולתת לו דמי שבתו. עלו בו צמחים שלא מחמת המכה חייב לרפאותו ואינו נותן לו דמי שבתו. עבר על דברי רופא והכביד עליו החולי אינו חייב לרפאותו:

כ כשפוסקין בית דין על המזיק ומחייבין אותו לשלם גובין ממנו הכל מיד ואין קובעין לו זמן כלל. ואם נתחייב בבושת בלבד קובעין לו זמן לשלם שהרי לא חסרו ממון:

הלכות חובל ומזיק - פרק שלישי

א כיצד משערין הבושת. הכל לפי המבייש והמתבייש. אינו דומה מתבייש מן הקטן למתבייש מאדם גדול ומכובד שזה שביישו זה הקל בשתו מרובה:

ב המבייש את הערום או מי שהוא במרחץ פטור. נשבה הרוח והפכה שוליו על פניו והרי הוא ערום והוסיף זה בהפשטתו חייב בבושת ואינו דומה מבייש את זה שנעשה ערום למבייש את שאינו ערום. וכן אם הגביה בגדיו לירד לנהר או שעלה מן הנהר וביישו חייב. ואינו דומה מבייש זה למבייש את המכוסה בבגדיו:

ג המבייש את הישן חייב בבושת. ואם מת בתוך שנתו ולא הקיץ ולא הרגיש בזה שביישו אין גובין בושת זה מן המבייש. ואם תפשו היורשין אין מוציאין מידן:

ד המבייש את השוטה פטורהמבייש את החרש חייב. המבייש את הגר או את העבד חייב. המבייש את הקטן אם כשמכלימין אותו נכלם חייב ואם לאו פטור. ומכל מקום אינו דומה המבייש את הקטן למבייש את הגדול. ולא המבייש את העבד למבייש את בן חורין. ולא מבייש חרש למבייש פקח:

ה המבייש את חבירו בדברים או שרקק על בגדיו פטור מן התשלומין. ויש לבית דין לגזור בדבר בכל מקום ובכל זמן כפי שיראו. ואם בייש תלמיד חכם חייב לשלם לו בושת שלימה אע"פ שלא ביישו אלא בדברים כבר נפסק הדין שכל המבייש תלמיד חכם אפילו בדברים קונסין אותו וגובין ממנו משקל שלשים וחמשה דינר מן הזהב שהוא משקל תשע סלעים פחות רביע וקבלה היא בידינו שגובין קנס זה בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ:

ו מעשים היו אצלנו תמיד בכך בספרד ויש תלמידי חכמים שהיו מוחלין על זה וכך נאה להם. ויש שתובע ועושין פשרה ביניהן. אבל הדיינים היו אומרין למבייש חייב אתה ליתן לו ליטרא זהב:

ז אע"פ שהמבייש שאר העם בדברים פטור מן התשלומין עון גדול הוא. ואינו מחרף ומגדף לעם אלא רשע שוטה. ואמרו חכמים הראשונים שכל המלבין פני אדם כשר מישראל בדברים אין לו חלק לעולם הבא:

ח יש הכאות רבות שיש בהן ביזוי וצער מעט ואין בהן נזק. וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים. וכל המכה לחבירו הכאה מהן משלם אותו הממון הקצוב וכולן קנסות הן. ואותו הממון הקצוב הוא דמי הצער והבושת והריפוי והשבת. בין צריך לרפואה ושבת בין לא צריך כזה הוא משלם:

ט וכמה הוא משלם. הבועט בחבירו ברגלו משלם חמש סלעים. הכהו בארכובתו משלם שלש סלעים. קבץ אצבעותיו כמו אוגד אגודה והכהו בידו כשהיא אגודה משלם שלש עשרה סלעים. תקע את תבירו בכפו משלם סלע. סטרו על פניו משלם חמשים סלעים. סטרו מאחורי ידו משלם מאה סלע. וכן אם צירם באזנו או תלש בשערו או שרקק והגיעו [הרוק בבשרו או העביר טלית מעליו ופרע ראש האשה] משלם מאה סלע. וכזה הוא משלם על כל מעשה ומעשה. כיצד כגון שבעט בחבירו ארבע בעיטות אפילו זו אחר זו משלם עשרים סלעים. סטרו על פניו שתי סטירות משלם מאה סלע וכן בשאר:

י כל אלו הסלעים הם מכסף ארץ ישראל באותו הזמן. שהיה בכל סלע חצי דינר כסף ושלושה דינרין ומחצה נחשת. לפיכך מי שנתחייב בהכאות אלו לשלם מאה סלע הרי זה משלם שתיים עשרה סלע ומחצה כסף נקי:

יא במה דברים אמורים במכובד אבל אדם שהוא מבוזה ואינו מקפיד בכל אלו הדברים וכיוצא בהן אינו נוטל אלא לפי מה שראוי לו וכמו שיראו הדיינים שהוא ראוי ליטול. לפי שיש בני אדם כעורין שאין מקפידין על בושתם וכל היום מבזים עצמן בכל מיני ביזוי דרך שחוק וקלות ראש או כדי ליטול פרוטה אחת מן הלצים המשחקים עמהם:

הלכות חובל ומזיק - פרק רביעי

א הנוגף את האשה ויצאו ילדיה אע"פ שלא נתכוון חייב לשלם דמי ולדות לבעל ונזק וצער לאשה:

ב וכיצד משערין דמי ולדות. שמין האשה כמה היתה יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה ונותנין לבעל. אם מת הבעל נותנין ליורשים. ואם נגפה אחר מיתת הבעל נותנין אף דמי ולדות לאשה:

ג היתה נשואה לגר וחבל בה בחיי הגר נותן דמי ולדות לבעל. מת הגר פטור. ואם חבל בה אחר מיתת הגר זכתה היא בדמי ולדות:

ד היתה שפחה או עכו"ם בשעת הריון ובשעת נגיפה נשתחררה או נתגיירה הרי דמי הולדות שלה:

ה הנוגף את האשה ויצאו ילדיה ומתה אע"פ שהיה שוגג הרי זה פטור מן התשלומין ואינו משלם כלום. שנאמר (שמות כא-כב) "ולא יהיה אסון

ענוש יענש. לא חילק הכתוב בין שוגג למזיד בדבר שיש בו מיתת בית דין לפוטרו מן התשלומין :

י במה דברים אמורים כשנתכוון לאשה. אבל אם נתכוון לחבירו ונגף את האשה אע"פ שמתה הואיל והמיתה בלא כוונה הרי זה כדבר שאין בו מיתת בית דין ומשלם דמי ולדות :

ז המכה אביו ואמו ולא עשה בהן חבורה חייב בחמשה דברים. אבל אם עשה בהם חבורה או שחבל בחבירו בשבת אפילו היה שוגג פטור מן התשלומין מפני שהוא עון מיתת בית דין וכבר ביארנו שלא חילק הכתוב בדבר שיש בו מיתת בית דין בין שוגג למזיד לפוטרו מן התשלומין :

ח והלא החובל מקלקל הוא וכל המקלקלין בשבת פטורין מן המיתה ולמה נחשוב זה החובל עון שיש בו מיתת בית דין. הואיל ועשה נחת רוח ליצרו הרע בעת שחבל בחבירו הרי הוא כמתקן ונמצא עון מיתה לפיכך פטור מתשלומין :

ט החובל בחבירו ביום הכפורים אפילו במזיד חייב בתשלומין. אע"פ שעבר עבירה שהוא חייב עליה מלקות. והלא כל המחוייב מלקות ותשלומין לוקה ואינו משלם שאין אדם לוקה ומשלם. כך הם הדברים בכל חוץ מחובל בחבירו שהוא משלם שהרי בפירוש רבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין שנאמר [\(שמות כא-יט\)](#) "רק שבתו יתן" :

י החובל בעבד כנעני שלו פטור. חבל בעבד עברי שלו חייב בכולן חוץ מן השבת. החובל בעבד כנעני של חבירו רבו של עבד נוטל חמשה דברים ואפילו ציערו בסם ונתרפא במהרה הרי כל רפואתו לרבו :

יא כל עבד שיצא לחירות ועדיין לא הגיע גט שחרור לידו אין לו קנס. ואחרים שחבלו בו אינו יכול להוציא מהן לעצמו שעדיין לא גמר שחרורו. ולא האדון יכול להוציא מהן שהרי לא נשאר [לו] בו קנין. לפיכך המפיל שן עבדו ואחר כך סימא עינו יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו. ואם תפש אין מוציאין מידו :

יב מי שחציו עבד וחציו בן חורין שביישו אדם או ציערו או שנגחו שור וכיוצא באלו. אם אירעו זה ביום של רבו לרבו ביום של עצמו לעצמו :

יג החובל בעבד עברי של חבירו חייב בחמשה דברים וילקח בהן קרקע ורבו אוכל פירותיה. ולכשיצא העבד לחירות יצא השדה מתחת רבו. הזיקו היזק שאינו מעכב מלאכה כלל כגון שקטע ראש אזנו או ראש חוטמו הכל לעבד ואין לרבו בהן פירות :

יד החובל בבת קטנה של אחרים אם נזק הפוחת אותה מכספה הוא הרי הוא של אב. וכן שבתה של אב שהרי מעשה ידיה וכסף מכירתה של אביה הוא. אבל צער ובושת וריפוי הרי הוא שלה. וכן נזק שאינה פוחתה מכספה הרי הוא שלה. וכן החובל בבתו משלם צער וריפוי ובושת:

טו החובל באשת איש השבת והריפוי לבעלה והצער שלה. והבושת והנזק אם בגלוי הוא כגון שחבל בפניה ובצוארה או בידיה וזרועותיה השליש שלה ושני שלישים לבעל. ואם בסתר הוא הנזק השליש לבעל ושני שלישים לאשה. של בעל נותנין לו מיד ושל אשה ילקח בהן קרקע והבעל אוכל פירות:

טז במה דברים אמורים כשחבלו בה אחרים אבל הבעל שחבל באשתו חייב לשלם לה מיד כל הנזק וכל הבושת והצער והכל שלה ואין לבעל בהן פירות ואם רצתה ליתן הדמים לאחר נותנת וכזה הורו הגאונים. והבעל מרפא אותה כדרך שמרפא כל חליה:

יז והמזיק אשתו בתשמיש המטה חייב בנזקה:

יח האשה שחבלה בבעלה אם היה תוספת בכתובתה מחייבין אותה למכור התוספת לבעלה בטובת הנאה וגובה ממנה אם רצה הבעל. ואם רצה לגרשה ולגבות מן הכל גובה. ואם לא היה לה תוספת אינה יכולה למכור לו עיקר כתובתה. שאסור לו לאדם לשהות את אשתו שעה אחת בלא כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. אלא אם רצה הבעל כותב עליה שטר בדמי חבלו או מגרשה ונוטל מכתובתה הראוי לו:

יט החובל בבניו הגדולים אם אין סומכין על שלחנו נותן להם מיד. והקטנים ילקח בהן קרקע בנזקן והן אוכלין פירותיו וכן הדין באחרים שחבלו בהן. ואם היו סמוכין על שלחנו וחבל בהן פטור בין שהיו גדולים בין שהיו קטנים. ואם חבלו בהן אחרים בגדולים יתן להם מיד ובקטנים ילקח בהן קרקע והן אוכלין פירותיה עד שיגדילו:

כ חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין. אע"פ שנתפתח החרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן אינם חייבין לשלם שבשעה שחבלו בהן לא היו בני דעת:

כא העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין. אבל משלמין לאחר זמן אם נתגרשה האשה או מת בעלה או נשתחרר העבד. שהרי בני דעה הן והרי הן כבעל חוב שאין לו מה יגבה שאם העשיר חייב לשלם:

כב עבדו של אדם כגופו ובהמתו כממונו. כיצד הרי שהניח גחלת על לב עבדו של חבירו ומת או שדחפו לים או לאש והוא יכול לעלות משם ולא

עלה ומת פטור מן התשלומין. ואם עשה כן לבהמת חבירו כאילו הניח הגחלת על בגדו ונשרף שהוא חייב לשלם וכן כל כיוצא בזה :

הלכות חובל ומזיק - פרק חמישי

א אמור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו. ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישראל בין קטן בין גדול בין איש בין אשה דרך נציון הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר [\(דברים כה-ג\)](#) "לא יוסיף" [\(דברים כה-ג\)](#) "להכותו" אם הזהירה תורה מלהוסיף בהכאת החוטא קל וחומר למכה את הצדיק :

ב אפילו להגביה ידו על חבירו אסור וכל המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו הרי זה רשע :

ג המכה את חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה שהרי אין כאן תשלומין כדי שיהיה לאו זה ניתן לתשלומין. ואפילו הכה עבד חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה שהרי ישנו במקצת מצות. ועכו"ם שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר [\(שמות ב-יב\)](#) "ויפן כה וכה" [\(שמות ב-יב\)](#) "ויך את המצרי" :

ד קנס קנסו חכמים לאלו השוטים בעלי זרוע שיהא הנחבל נאמן ונשבע בנקיטת חפץ שזה חבל בו חבל זה ונוטל מה שראוי לו. והוא שיהיו שם עדים. כיצד היו שני עדים מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול ולא ראוהו בעת שחבל בו והוא אומר לא חבלתי והלה אומר אתה חבלת בי הרי זה נשבע ונוטל :

ה במה דברים אמורים כשהיתה המכה במקום שאפשר לו להכות בעצמו או שהיה עמהם שלישי שאפשר שזה הנחבל אמר לו לחבול בו ולהתרעם על אחר. אבל אם אין עמהם אחר והיתה המכה במקום שאינו יכול לעשות בעצמו כגון שהיתה נשיכה בין כתפיו וכיוצא בזה הרי זה נוטל בלא שבועה :

ו הודה החובל שהוא חבל משלם חמשה דברים שהרי העדים היו שם שנכנס לתוך ידו שלם בשעת המריבה ויצא חבול. אבל אם לא היו שם עדים כלל הוא אומר חבלת בי והודה מעצמו פטור מן הנזק ומן הצער וחייב בשבת ובבושת ובריפוי על פי עצמו. לפיכך אם כפר ואמר לא חבלתי נשבע שבועת היסט :

ז ולמה משלם אדם שלשה דברים אלו על פי עצמו. שהשבת והריפוי ממון הוא ולא קנס. שאם לא יתן לו הרי חסרו ממון שהוא מתרפא בו ובטל ממלאכתו. והבושת לא הגיעה לו אלא בשעה שהודה בפנינו שהוא חבל בו. שהנחבל שלא חבל בו [בפני] אדם אין לו בושת והודאתו בבית דין היא שביישה אותו:

ח נמצאת למד שאין הפרש בבושת בין בושת המגיע לו אם חבל בו בפני אחרים ובין בושת המגיע לו בעת שהודה בפני אחרים שחבל בו. לפיכך משלם אדם בושת על פי עצמו:

ט אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו. שהמזיק ממון חבירו כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו. אבל חבל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו. ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו:

י ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול אין זו דרך זרע ישראל אלא כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו. וכל הממהר למחול הרי הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו:

יא ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממונו. שהאומר לחבירו סמא את עיני קטע את ידי על מנת שאתה פטור הרי זה חייב בחמשה דברים שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך. אבל האומר לחבירו קרע את כסותי שבר את כדי על מנת שאתה פטור הרי זה פטור. ואם לא אמר לו על מנת שאתה פטור הרי זה חייב לשלם אף על פי שהרשהו להשחית:

יב במה דברים אמורים כשבאו הכלים לידו תחילה בתורת שמירה. כגון שהיו שאולין או מופקדין אצלו ואמר לו שבר וקרע ועשה כן חייב לשלם עד שיאמר לו על מנת שאתה פטור. אבל אם אמר לו קח כלי זה ושברו. בגד זה וקרעו. ועשה כן הרי זה פטור:

יג האומר לחבירו שבר כליו של פלוני על מנת שאתה פטור ועשה הרי זה חייב לשלם. וכאילו אמר לו סמא עינו של פלוני על מנת שאתה פטור. ואע"פ שהעושה הוא חייב לשלם. הרי זה האומר לו שותפו בעון ורשע הוא. שהרי הכשיל עור וחיזק ידי עוברי עבירה:

א המזיק ממון חבירו חייב לשלם נזק שלם בין שהיה שוגג בין שהיה אנוס הרי הוא כמזיד. כיצד נפל מן הגג ושבר את הכלים או שנתקל כשהוא מהלך ונפל על הכלי ושברו חייב נזק שלם. שנאמר [\(ויקרא כד-כא\)](#) **”ומכה בהמה ישלמנה”** לא חילק הכתוב בין שוגג למזיד :

ב ואחד ההורג בהמתו של חבירו או השובר כליו או הקורע בגדיו או קוצץ נטיעותיו הכל דין אחד הוא :

ג במה דברים אמורים ברשות הניזק. אבל ברשות המזיק אינו חייב לשלם אלא אם הזיק בזדון אבל בשגגה או באונס פטור. וכן אם היו שניהן ברשות או שניהם שלא ברשות והזיק אחד מהן ממון חבירו שלא בכוונה פטור :

ד היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחתיו ונפלה והזיקה אם לא היתה מהודקת וחזקה חייב. היתה חזקה ומהודקת ונשמטה או שהתליעה הרי זה פטור שזו מכה בידי שמים היא וכן כל כיוצא בזה. כל אלו הדברים ברשות הניזק אבל ברשות המזיק פטור עד שיתכוין להזיק כמו שביארנו :

ה הרי שמילא חצר חבירו כדי יין ושמן אפילו הכניסם ברשות הואיל ולא קיבל עליו בעל החצר לשמור הרי זה נכנס ויוצא כדרכו וכל שישתבר מן הכדים בכניסתו וביציאתו הרי הוא פטור עליהן. ואם שברן בכוונה אפילו הכניסם בעל הכדים שלא ברשות הרי זה חייב לשלם [וכן כל כיוצא בזה]:

ו שור שעלה על גבי שור להרגו ברשות המזיק שהוא בעל התחתון בין שהיה תם בין שהיה מועד ובא בעל התחתון ושמט את שורו להצילו ונפל עליון ומת הרי זה פטור :

ז דחפו לעליון ומת אם היה יכול לשומטו ולא שמטו הרי זה חייב. ואם לא היה יכול לשומטו הרי זה פטור :

ח שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים זה בא בחביתו וזה בא בקורתו ונשברה חביתו של זה בקורתו של זה פטור שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך. היה בעל הקורה ראשון ובעל החבית אחרון ונשברה חבית בקורה פטור ואם עמד בעל הקורה לנוח מכובד משאו חייב ואם הזהיר לבעל החבית ואמר לו עמוד פטור. עמד לתקן משאו הרי הוא כמהלך ופטור. ואע”פ שלא הזהיר לבעל החבית שהוא טרוד בדרכו. היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון ונשברה חבית בקורה חייב שזה כמו ששברו בידו בכוונה ואם עמד בעל חבית לנוח פטור. ואם הזהיר לבעל הקורה ואמר לו עמוד הרי זה חייב ואם עמד לתקן משאו אע”פ שלא הזהיר לבעל הקורה הרי הוא חייב. וכן זה בא בנרו וזה בא בפשתנו וכן כל כיוצא בזה :

ט שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים אחד רץ ואחד מהלך והוזק אחד מהן בחבירו שלא בכוונה. זה הרץ חייב מפני שהוא משנה. ואם היה ערב שבת בין השמשות פטור מפני שברשות הוא רץ כדי שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי. היו שניהם רצים והוזקו זה בזה שניהם פטורין ואפילו בשאר הימים :

י אחד המזיק בידו או שזרק אבן או ירה חץ והזיק בו או שפטר מים על חבירו או על הכלים והזיק או שרק או נע והזיק בכיחו וניעו בעת שהלכו מכחו הרי זה כמזיק בידו והם תולדות של אדם. אבל אם נח הרוק והכיח על הארץ ואחר כך נתקל בהן אדם הרי זה חייב משום בורו שכל תקלה תולדת בור היא כמו שביארנו :

יא לוטש שהיה מכה בפטיש ויצא נץ מתחת הפטיש והזיק הרי זה חייב כמי שזרק אבן או חץ. וכן הבנאי שקבל עליו את הכותל לסותרו ושבר את האבנים או הזיק חייב. היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור. ואם מחמת המכה חייב שזה כזורק חץ והזיק בו הוא :

יב הכובש בהמת חבירו במים או שנפלה ומנעה מלעלות עד שמתה במים. או שהניחה בחמה וצמצם עליה המקום כדי שלא תמצא צל עד שהרגתה החמה חייב לשלם. וכן כל כיוצא בזה :

יג שנים שהמיתו את הבהמה כאחת או שברו את הכלי כאחת משלשין ביניהן :

יד חמשה שהניחו חמש חבילות על הבהמה ולא מתה ובא זה האחרון והניח חבילתו עליה ומתה. אם היתה מהלכת באותן החבילות ומשהוסיף זה חבילתו עמדת ולא הלכה האחרון חייב. ואם מתחלה לא היתה מהלכת האחרון פטור. ואם אין ידוע כולן משלמין בשוה :

טו וכן חמשה שישבו על הכסא ולא נשבר ובא אחרון וישב עליו ונשבר אע"פ שהיה ראוי להשבר בהן קודם שישב הואיל וקירב את שבירתו האחרון חייב. שהרי אומרים לו אילו לא נסמכת עלינו היינו עומדים קודם שישבר. ואם ישבו כאחת ונשבר כולן חייבין וכן כל כיוצא בזה :

טז אדם ושור שדחפו בהמה או אדם או כלים או בהמת פסולי המוקדשין לבור והוזק הנדחף בבור או מת או נשתברו הכלים. לענין נזקי אדם או היזק בהמה שלשתן חייבין האדם הדוחף ובעל השור ובעל הבור ומשלשין ביניהן. לענין דמי ולדות וארבעה דברים אדם חייב ובעל השור ובעל הבור פטורין. לענין כופר ושלשים של עבד בעל השור חייב ואדם ובעל הבור פטורין. לענין כלים ופסולי המוקדשין אדם ובעל השור חייבין ובעל הבור פטור :

הלכות חובל ומזיק - פרק שביעי

א המזיק ממון חבירו היזק שאינו ניכר. הואיל ולא נשתנה הדבר ולא נפסדה צורתו הרי זה פטור מן התשלומין דין תורה. אבל מדברי סופרים אמרו הואיל והפחית דמיהן הרי זה חייב ומשלם מה שהפחית מדמיהן :

ב כיצד הרי שטימא אוכלין טהורים של חבירו או שדמע לו פירות או עירב לו טיפת יין נסך בתוך יינו שהרי אסר עליו הכל וכן כל כיוצא בזה. שמין מה שהפסיד ומשלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו כדרך כל המזיקין :

ג ודבר זה קנס הוא שקנסוהו חכמים כדי שלא יהיה כל אחד מן המשחיתים הולך ומטמא טהרותיו של חבירו ואומר פטור אני. לפיכך אם מת זה שהזיק היזק שאינו ניכר אין גובין הנזק מנכסיו שלא קנסו חכמים אלא זה שעבר והזיק אבל היורש שלא עשה כלום לא קנסוהו. וכן המזיק היזק שאינו ניכר בשגגה או באונס פטור שלא קנסו אלא המתכוין להזיק מדעתו :

ד הכהנים שפגלו את הזבח במזיד חייבין לשלם. בשוגג פטורין. וכן העושה מלאכה בפרת חטאת ובמי חטאת במזיד חייב לשלם בשוגג פטור :

ה הכניס פרה למרבק כדי שתינק ותדוש והסיח דעתו ממי חטאת. פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים :

ו המנסך יין חבירו לע"ז לא נאסר היין. שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו. ואם היה לו בו שותפות. או שהיה מומר שהרי הוא כעכו"ם. או שהתרו בו וקבל ההתראה שהרי הוא מומר. הרי זה אוסר היין וחייב לשלם. והיאך יתחייב זה לשלם והרי הוא מתחייב בנפשו. מפני שמעת שהגביהו נתחייב לשלם ואינו מתחייב בנפשו עד שינסך :

ז כל הגורם להזיק ממון חבירו חייב לשלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו כשאר המזיקין. אע"פ שאינו הוא המזיק זה הנזק עצמו באחרונה הואיל והוא הגורם הראשון חייב. כיצד הזורק כלי שלו מראש הגג על גבי כרים וכסתות ובא אחר וקדם וסלק את הכרים מעל הארץ ונחבט הכלי בארץ ונשבר. חייב נזק שלם כאילו שברו בידו שסלוק הכרים והכסתות גרם לו שישבר וכן כל כיוצא בזה :

ח הזורק כלי של חבירו מראש הגג על גבי כרים וכסתות של בעל הכלי וקדם בעל הכלי והסיר הכרים הזורק חייב שזריקתו הוא הגורם הראשון

לשבירת הכלי. ואם קדם אחר וסלקן שניהן חייבין הזורק והמסלק ששניהם גרמו לאבד ממונו של זה :

ט וכן השורף שטרותיו של חבירו חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר. שאע"פ שאין גוף השטר ממון הרי גרם לאבד הממון. ובלבד שיודה לו המזיק ששטר מקויים היה וכך וכך היה כתוב בו ומחמת ששרפו הוא אינו יכול לגבות החוב. אבל אם לא האמינו אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד :

י וכן ראובן שהיה נושה בשמעון ומכר השטר ללוי וחזר אחר שמכרו ומחלו לשמעון. הרי נפטר שמעון כמו שיתבאר במקומו ונתחייב ראובן לשלם ללוי כל מה שבשטר. שהרי גרם לו לאבד השטר והרי הוא כמו ששרפו. וכן אם מחלו יורש ראובן משלם המוחל מן היפה שבנכסיו :

יא וכן העושה עבדו אפותיקי וחזר ושחררו חייב המשחרר לשלם לבעל החוב שהרי הפקיע שעבודו. וגרם לאבד ממונו וכופין את בעל חוב גם הוא לשחרר העבד כדי שלא יפגע בו ויאמר לו עבדי אתה. וכן הדוחף מטבע חבירו ונתגלגל וירד לים חייב לשלם. וכן הצורם אזן הפרה חייב לשלם שהרי גרם לפחות דמיה. וכן המרקע דינרי חבירו והעביר צורתן חייב לשלם משום גורם וכן כל כיוצא באלו הדברים :

יב הזורק כלי מראש הגג לארץ ולא היה תחתיו כלים. וקדם אחר ושברו במקל כשהוא באויר קודם שיגיע לארץ. הרי זה הראשון פטור שלא שבר אלא כלי שסופו להשבר מיד בודאי ונמצא כשובר כלי שבור ואין זה כגורם. וכן כל כיוצא בזה פטור :

יג שור שהיה עומד להריגה מפני שהוא מזיק את הבריות. ואילן העומד לקציצה מפני שהוא מזיק את הרבים. וקדם אחד ושחט שור זה וקצץ אילן זה שלא מדעת הבעלים חייב לשלם לבעלים כמו שיראו הדיינים שהרי הפקיען מלעשות מצוה. ואם טען ואמר אתה אמרת לי להרגו ולקצצו. הואיל והוא עומד לכך הרי זה פטור :

יד וכן מי ששחט חיה ועוף ובא אחר וכסה הדם שלא מדעת השוחט. חייב ליתן כמו שיראו הדיינים. ויש מי שהורה שהוא נותן קנס קצוב והוא עשרה זהובים. וכן הורו שכל המונע הבעלים מעשות מצות עשה שהן ראויין לעשותה וקדם אחר ועשאה משלם לבעלים עשרה זהובים :

טו שמין למזיק בידו כדרך ששמין לו אם הזיק ממונו. כיצד הרי שהרג בהמת חבירו או שבר כליו שמין כמה היתה הבהמה שוה וכמה הנבילה שוה. וכמה היה הכלי שוה והוא שלם וכמה שוה עתה ומשלם הפחת לניזק עם הנבילה או הכלי השבור. כדרך שביארנו בשורו שהזיק שדין אחד הוא. דרך ענבים של חבירו שמין לו היזקו וכן כל כיוצא בזה :

טז כשגובין הפחת מן המזיק גובין מן המטלטלין שלו. אם אין לו מטלטלין גובין מן היפה שבנכסיו. וכן האונס והמפתה והמוציא שם רע כולן גובין מהן מן היפה שבנכסיו :

יז כל המזיק ממון חבירו ואינו יודע מה הזיק. הרי הניזק נשבע בתקנת חכמים ונוטל כמו שיטעון הנגזל. והוא שיטעון דברים שהוא אמוד בהן כמו שביארנו בנגזל :

יח כיצד לקח כיס חבירו והשליכו לים או לאש. או שמסרו ביד אנס ואבד. בעל הכיס אומר זהובים היה מלא והמזיק אומר איני יודע מה היה בו שמא עפר או תבן היה מלא. הרי הניזק נשבע בנקיטת חפץ ונוטל. והוא שיטעון דברים שהוא אמוד בהן או אמוד להפקידן אצלו ודרכן להניחן בכיס וכיוצא בו. אבל אם אין דרכן להניחן בכלי זה הוא פשע בעצמו. כיצד הרי שחטף חמת או סל מלאים ומחופים והשליכם לים או שרפן. וטען הניזק שמרגליות היו בתוכן אינו נאמן ואין משביעין אותו על כך. שאין דרך בני אדם להניח מרגליות בסלים ובחמתות. ואם תפש אין מוציאין מידו. אלא נשבע שמרגליות היו בה ונוטל ממה שיש אצלו וכן כל כיוצא בזה :

יט ידע המזיק שהכיס היה בו זהובים. אבל אינו יודע כמה היו ואומר הניזק אלף היו נוטל אלף בלא שבועה. ואינו יכול להשבע כמו שיתבאר בענין הפקדון :

הלכות חובל ומזיק - פרק שמיני

א המוסר ממון חבירו בידי אנס חייב לשלם מן היפה שבנכסיו. ואם מת גובין מיורשיו כשאר כל המזיקין. בין שהיה האנס עכו"ם בין שהיה ישראל הרי זה המוסר חייב לשלם כל מה שלקח האנס. אע"פ שלא נשא המוסר ולא נתן בידו אלא הרגיל בלבד :

ב במה דברים אמורים כשהראה המוסר מעצמו. אבל אם אנסוהו עובדי כוכבים או ישראל אנס להראות והראה הרי זה פטור מן התשלומין. ואם נשא ונתן ביד אע"פ שהוא אנוס חייב לשלם. המציל עצמו בממון חבירו חייב לשלם :

ג כיצד הרי שגזר המלך להביא לו יין או תבן וכיוצא בדברים אלו. ועמד מוסר ואמר הרי יש לפלוני אוצר יין או תבן במקום פלוני והלכו ולקחוהו חייב לשלם. אנסו המלך למוסר זה עד שיראה לו אוצרות יין או תבן. או

עד שיראה לו ממון חבירו שהוא בורח מלפניו והראה לו מפני האונס הרי זה פטור. שאם לא יראה לו יכהו או ימיתו :

ד נשא ממון חבירו בידו ונתנו לאנס חייב לשלם מכל מקום. אע"פ שהמלך אנסו להביא. במה דברים אמורים שאם אנסו להביא והביא חייב בשלא הגיע הממון לרשות האנס. אבל אנס שאנס ישראל עד שהראהו ועמד האנס על הממון ונעשה ברשותו ואנס את ישראל עד שהולכו לו למקום אחר. ואפילו הולכו זה המוסר שהראהו הרי זה פטור מלשלם. שכיון שעמד האנס בצד האוצר כבר אבד כל מה שיש בו וכאילו נשרף :

ה בעלי דין שהיתה ביניהם מריבה על הקרקע או על מטלטלין. זה אומר שלי וזה אומר שלי. ועמד אחד מהן ומסרה ביד עובד כוכבים. מנדין אותו שיחזיר הדבר לכמו שהיה ויסלק יד אנס מביניהם ויעשו דין בישראל :

ו מי שנתפש על חבירו ולקחו עובדי כוכבים ממון ממנו בגלל חבירו. אין חבירו חייב לשלם. אין לך מי שנתפש על חבירו ויהיה חבירו חייב לשלם חוץ מן הנתפש מפני המס הקצוב על כל איש ואיש בכל שנה. או הנתפש על התשורה שנותן כל איש ואיש למלך בעברו עליהם הוא או חיילותיו הרי זה חייב לשלם לו. והוא שיקחו ממנו בפירוש בגלל פלוני בפני עדים :

ז מי שיש עליו עדים שמסר ממון חבירו. כגון שהראה מעצמו או שנאנס ונשא ונתן. ולא ידעו העדים כמה הפסידו במסירתו והנמסר אומר כך וכך הפסידני. והמוסר כופר במה שטענו. אם תפש הנמסר אין מוציאין מידו אלא נשבע בנקיטת חפץ וזוכה במה שתפש. ואם לא תפש אין מוציאין מן המוסר אלא בראיה ברורה :

ח אין משביעין את המוסר שהראה מעצמו לא שבועה חמורה ולא שבועת היסת. מפני שהוא רשע ואין לך פסול יתר מזה. אבל המוסר שאנסוהו להראות או להביא ונשא ונתן ביד. אע"פ שהוא חייב לשלם אינו רשע אלא בן תשלומין הוא בלבד ומשביעין אותו כשאר הכשרין :

ט אסור למסור האדם ביד עובד כוכבים בין בגופו בין בממונו. ואפילו היה רשע ובעל עבירות ואפילו היה מיצר לו ומצער. וכל המוסרו ביד עובד כוכבים בין בגופו בין בממונו אין לו חלק לעולם הבא :

י מותר להרוג המוסר בכל מקום ואפילו בזמן הזה שאין דנין דיני נפשות. ומותר להרגו קודם שימסור אלא כשאמר הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו. ואפילו ממון קל התיר עצמו למיתה. ומתרין לו ואומרין לו אל תמסור. אם העיז פניו ואמר לא כי אלא אמסרנו מצוה להרגו וכל הקודם להרגו זכה :

יא עשה המוסר אשר זמם ומסר. יראה לי שאסור להרגו אלא אם כן הוחזק למסור הרי זה יענש שמא ימסור אחרים. ומעשים בכל זמן בערי המערב לענוש המוסרים שהוחזקו למסורממון בני אדם ולמסור המוסרים ביד העובדי כוכבים לענשם ולהכותם ולאסרם כפי רשעם. וכן כל המיצר לציבור ומצערן מותר למסרו ביד העובדי כוכבים להכותו ולאסרו ולקנסו. אבל מפני צער יחיד אסור לאוסרו. ואסור לאבד ממונו של מוסר ואע"פ שמותר לענשו שהרי ממונו ליורשיו :

יב רודףשהיה רודף אחר חבירו להרגו או לדבר עבירה ושבר את הכלים בין של נרדף בין של כל אדם. פטור מן התשלומין. מפני שהוא מתחייב בנפשו שכיון שרדף התיר עצמו למיתה :

יג נרדף ששבר כלים של רודף פטור. לא יהיה ממונו חביב מגופו. ואם שבר כלים אחרים חייב. שהמציל עצמו בממון חבירו חייב :

יד מי שרדף אחר הרודף להושיע הנרדף ושבר את הכלים בין של רודף בין של כל אדם פטור. ולא מן הדין אלא תקנה היא שלא ימנע מלהציל או יתמהמה ויעיין בעת שירדוף :

טו ספינה שחשבה להשבר מכובד המשווי. ועמד אחד מהן והקל ממשאה והשליך בים פטור. שהמשא שבה כמו רודף אחריהם להרגם ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם : סליקו להו הלכות חובל ומזיק בס"ד

הלכות רוצח ושמירת נפש

יש בכללן שבע עשרה מצות. שבע מצות עשה. ועשר מצות לא תעשה : וזה הוא פרטן : א שלא לרצוח. ב) שלא ליקח כופר לנפש רוצח אלא יומת. ג) להגלות הרוצח בשגגה. ד) שלא ליקח כופר למחוייב גלות. ה) שלא יומת הרוצח כשירצח קודם עמידה בדין. ו) להציל הנרדף בנפשו של רודף. ז) שלא לחוס על הרודף. ח) שלא לעמוד על דם. ט) להפריש ערי מקלט ולכוין להם הדרך. י) לערוף את העגלה בנחל. יא) שלא יעבד באותה קרקע ולא תזרע. יב) שלא לשום דמים. יג) לעשות מעקה. יד) שלא יכשיל תמים בדבר. טו) לפרוק עם מי שנכשל בדרך. טז) לטעון עמו. יז) שלא יניחנו נבהל במשאו וילך לו : וביאור מצות אלו בפרקים אלו :

הלכות רוצח ושמירת נפש - פרק ראשון

א כל הורג נפש בן אדם עובר בלא תעשה שנאמר [\(שמות כ-ג\)](#) [\(דברים ה-ז\)](#) **"לא תרצח"**. ואם רצח בזדון בפני עדים מיתתו בסייף שנאמר [\(שמות כא-כ\)](#) **"נקם ינקם"**. מפי השמועה למדו שזו מיתת סייף בין שהרג את חבירו בברזל בין ששרפו באש מיתתו בסייף:

ב מצוה ביד גואל הדם [להרוג את הרוצח] שנאמר [\(במדבר לה-ט\)](#) **"גואל הדם הוא ימית את הרוצח"**. וכל הראוי לירושה הוא גואל הדם. לא רצה גואל הדם או שלא היה יכול להמיתו או שאין לו גואל דם בית דין ממיתין את הרוצח בסייף:

ג האב שהרג את בנו. אם היה בן לנהרג הרי זה הורג אבי אביו מפני שהוא גואל. ואם אין לו בן אין אחד מן האחין נעשה גואל הדם להמית את אביו אלא בית דין ממיתין אותו. ואחד הזכר ואחד הנקבה בגאולת הדם:

ד ומוזהרין בית דין שלא ליקח כופר מן הרוצח. ואפילו נתן כל ממון שבעולם ואפילו רצה גואל הדם לפוטרו. שאין נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם אלא קנין הקב"ה שנאמר [\(במדבר לה-א\)](#) **"ולא תקחו כופר לנפש רוצח"**. ואין לך דבר שהקפידה תורה עליו כשפיכות דמים שנאמר [\(במדבר לה-לג\)](#) **"ולא תחניפו את הארץ" וגו'.** [\(במדבר לה-לג\)](#) **"כי הדם הוא יחניף את הארץ" וגו'.**

ה רוצח שהרג בזדון אין ממיתין אותו העדים ולא הרואים אותו עד שיבא לבית דין וידינוהו למיתה. שנאמר [\(במדבר לה-ב\)](#) **"ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט"**. והוא הדין לכל מחוייבי מיתות בית דין שעברו ועשו שאין ממיתין אותן עד שיגמר דינם בבית דין:

ו במה דברים אמורים בשעבר ועשה העון שחייב עליו מיתת בית דין. אבל הרודף אחר חבירו להרגו אפילו היה הרודף קטן הרי כל ישראל מצווין להציל הנרדף מיד הרודף ואפילו בנפשו של רודף:

ז כיצד אם הזהירוהו והרי הוא רודף אחריו אע"פ שלא קיבל עליו התראה כוון שעדיין הוא רודף הרי זה נהרג. ואם יכולים להצילו באבר מאיברי הרודף כגון שיכו אותו בחץ או באבן או בסייף ויקטעו את ידו או ישברו את רגלו או יסמו את עינו עושין. ואם [אין] יכולין לכוין ולהצילו אלא אם כן הרגוהו לרודף הרי אלו הורגין אותו אע"פ שעדיין לא הרג שנאמר [\(דברים כה-ב\)](#) **"וקצותה את כפה לא תחוס עינד"**:

ח אחד במבושיו ואחד כל דבר שיש בו סכנת נפשות. אחד האיש או האשה. ענין הכתוב שכל החושב להכות חבירו הכאה הממיתה אותו מצילין את הנרדף בכפו של רודף. ואם אינן יכולין מצילין אותו אף בנפשו שנאמר [\(דברים כה-יב\)](#) "לא תחוס עינך":

ט אף זו מצות לא תעשה שלא לחוס על נפש הרודף. לפיכך הורו חכמים שהעוברה שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במיעיה. בין בסם בין ביד מפני שהוא כרודף אחריה להורגה. ואם משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם:

י אחד הרודף אחר חבירו להרגו או רודף אחר נערה מאורסה לאונסה. שנאמר [\(דברים כב-כו\)](#) "כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה". והרי הוא אומר [\(דברים כב-כו\)](#) "צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה". הא יש לה מושיע מושיעה בכל דבר שיכול להושיע ואפילו בהריגת הרודף:

יא והוא הדין לשאר כל העריות חוץ מן הבהמה. אבל הזכור מצילין אותו בנפש הרודף כשאר כל העריות. אבל הרודף אחר הבהמה לרבעה. או שרדף לעשות מלאכה בשבת או לעבוד ע"ז. אע"פ שהשבת וע"ז עיקרי הדת אין ממיתין אותו עד שיעשה ויביאוהו לבית דין וידינוהו וימות:

יב רדף אחר ערוה ותפשה ושכב עמה והערה. אע"פ שלא גמר ביאתו אין ממיתין אותו עד עמדו בדין. רדף אחר ערוה ואחרים היו רודפין אחריו להצילה. ואמרה להם הניחוהו כדי שלא יהרגני אין שומעין לה אלא מבהילין אותו ומונעין אותו מלבעול באיבריו. ואם אינן יכולים באיבריו אפילו בנפשו כמו שביארנו:

יג כל היכול להציל באבר מאיבריו ולא טרח בכך אלא הציל בנפשו של רודף והרגו הרי זה שופך דמים וחייב מיתה אבל אין בית דין ממיתין אותו:

יד כל היכול להציל ולא הציל עובר על [\(ויקרא יט-טז\)](#) "לא תעמוד על דם רעד". וכן הרואה את חבירו טובע בים. או ליסטים באים עליו. או חיה רעה באה עליו. ויכול להצילו הוא בעצמו. או ששכר אחרים להצילו ולא הציל. או ששמע עובדי כוכבים או מומרים מחשבים עליו רעה או טומנין לו פח ולא גלה אוזן חבירו והודיעו. או שידע בעובד כוכבים או באונס שהוא בא על חבירו ויכול לפייסו בגלל חבירו להסיר מה שבלבו ולא פייסו וכל כיוצא בדברים אלו. העושה אותם עובר על [\(ויקרא יט-טז\)](#) "לא תעמוד על דם רעד":

טו הרואה רודף אחר חבירו להרגו או אחר ערוה לבועלה ויכול להציל ולא הציל. הרי זה ביטל מצות עשה שהיא [\(דברים כה-יב\)](#) "וקצותה את

כפה". ועבר על שני לאוין על [\(דברים כה-יב\)](#) "לא תחוס עינד" ועל [\(ויקרא יט-טז\)](#) "לא תעמוד על דם רעד":

טז אע"פ שאין לוקין על לאוין אלו מפני שאין מעשה בהן חמורים הם שכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו אבד כל העולם כולו. וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים כל העולם כולו:

הלכות רוצח ושמירת נפש - פרק שני

א כל ההורג חבירו בידו כגון שהכהו בסייף או באבן הממיתה. או שחנקו עד שמת. או שרפו באש. הואיל והרגו מכל מקום הוא בעצמו הרי זה נהרג בבית דין:

ב אבל השוכר הורג את חבירו או ששלח עבדיו והרגוהו. או שכפתו והניחו לפני הארי וכיוצא בו והרגתו חיה וכן ההורג את עצמו. כל אחד מאלו שופך דמים הוא. ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים ואין בהן מיתת בית דין:

ג ומנין שכן הוא הדין שנאמר [\(בראשית ט-ו\)](#) "שופך דם האדם באדם דמו ישפך" זה ההורג בעצמו שלא על ידי שליח. [\(בראשית ט-ה\)](#) "את דמכם לנפשותיכם אדרוש" זה הורג עצמו. [\(בראשית ט-ה\)](#) "מיד כל חיה אדרשנו" זה המוסר חבירו לפני חיה לטרפו. [\(בראשית ט-ה\)](#) "מיד האדם מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם" זה השוכר אחרים להרוג את חבירו. ובפירוש נאמר בשלשתן לשון דרישה הרי דינם מסור לשמים:

ד וכל אלו הרצחנים וכיוצא בהן שאינן מחוייבין מיתת בית דין. אם רצה מלך ישראל להרגם בדין המלכות ותקנת העולם הרשות בידו. וכן אם ראו בית דין להרגם בהוראת שעה. אם היתה השעה צריכה לכך יש להם רשות כפי מה שיראו:

ה הרי שלא הרגם המלך ולא היתה השעה צריכה לכך לחזק הדבר הרי בית דין חייבין מכל מקום להכותם מכה רבה הקרובה למיתה לאסרם במצור ובמצוק שנים רבות ולצערן בכל מיני צער כדי להפחיד ולאיים על שאר הרשעים שלא יהיה הדבר להם לפוקה ולמכשול ויאמר הריני מסבב להרוג אויבי כדרך שעשה פלוני ואפטר:

ו אחד ההורג את הגדול או את הקטן בן יומו. בין זכר בין נקבה. הרי זה נהרג עליו אם הרג בזדון. או גולה אם הרג בשגגה. והוא שכלו לו חדשיו.

אבל אם נולד לפחות מתשעה חדשים הרי הוא כנפל עד שישה שלשים יום וההורגו בתוך שלשים יום אינו נהרג עליו :

ז אחד ההורג את הבריא או את החולה הנוטה למות. ואפילו הרג את הגוסס נהרג עליו. ואם היה גוסס בידי אדם כגון שהכוחו עד שנטה למות והרי הוא גוסס. ההורגו אין בית דין ממיתין אותו :

ח ההורג את הטריפה אע"פ שאוכל ושונה ומהלך בשוק הרי זה פטור מדיני אדם. וכל אדם בחזקת שלם והורגו נהרג עד שיוודע בודאי שזה טריפה ויאמרו הרופאים שמכה זו אין לה תעלה באדם ובה ימות אם לא ימיתנו דבר אחר :

ט אדם טריפה שהרג את הנפש נהרג שנאמר [\(דברים יג-ו\)](#) "ובערת הרע מקרבך". והוא שיהרוג בפני בית דין אבל בפני עדים פטור שמא יזומו ואם הזומו אינן נהרגין שהרי לא זממו אלא להרוג טריפה וכל עדות שאינה ראוי להזמה אינה עדות בדיני נפשות :

י אחד ההורג את ישראל או ההורג עבד כנעני הרי זה נהרג עליו. ואם הרג בשגגה גולה :

יא בראשונה מי שהרג גר תושב אינו נהרג עליו בבית דין שנאמר [\(שמות כא-יד\)](#) "וכי יזיד איש על רעהו". ואין צריך לומר שאינו נהרג על העובד כוכבים. ואחד ההורג את עבד אחרים או ההורג עבדו הרי זה נהרג עליו שהעבד קבל עליו מצות ונוסף על נחלת ה' :

יב מה בין עבדו לעבד אחרים. שעבדו יש לו רשות להכותו לפיכך אם הכהו הכאה שיש בה כדי להמית ונטה למות ועמד עשרים וארבע שעות ואחר כך מת לא היה נהרג עליו אע"פ שמת מחמת המכה שנאמר [\(שמות כא-כא\)](#) "לא יוקם כי כספו הוא". ומהו [\(שמות כא-כא\)](#) "יום או יומים" יום שהוא כיומים שהוא מעת לעת :

יג אבל המכה עבד שאינו שלו. אפילו מת לאחר כמה ימים מחמת המכה הואיל והכהו כדי להמית הרי זה נהרג עליו כשאר בני חורין :

יד יראה לי שהמכה את עבדו בסכין וסייף או באבן ואגרופ וכיוצא בהן ואמדוהו למיתה ומת אינו בדין [\(שמות כא-כא\)](#) "יום או יומים" אלא אפילו מת לאחר שנה נהרג עליו. לכך נאמר [\(שמות כא-כ\)](#) "בשבת" שלא נתנה תורה רשות להכותו אלא בשבת ומקל ורצועה וכיוצא בהן ולא בהכאת רציחה :

טו המוכר עבדו ופסק עמו שישמשנו שלשים יום והכהו אחר מהן בתוך השלשים יום והמיתו. הרי זה נהרג עליו ואינו בדין [\(שמות כא-כא\)](#) "יום או

יומים". הראשון לפי שאינו [\(שמות כא-כא\)](#) "כספו" המיוחד לו. והשני לפי שאינו עדיין תחתיו :

טז וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין ועבד של שני שותפין אינן בדין [\(שמות כא-כא\)](#) "יום או יומים". שהרי אינו לאחד מהן [\(שמות כא-כא\)](#) "כספו" המיוחד לו ולפיכך נהרג עליו כשאר העם :

הלכות רוצח ושמירת נפש - פרק שלישי

א המכה את חבירו בזדון באבן או בעץ והמיתו. אומדין דבר שהכה בו ומקום שהכה עליו. אם ראוי אותו חפץ להמית באבר זה או אינו ראוי. שנאמר [\(במדבר לה-יז\)](#) "באבן יד אשר ימות בה הכהו" [\(במדבר לה-יח\)](#) "או בכלי עץ יד אשר ימות בו הכהו". עד שיהיה בו כדי להמית. ואינו דומה מכהו על לבו למכהו על ירכו :

ב הואיל ונאמר [\(במדבר לה-יז\)](#) "אשר ימות בה" מכאן שאומדין מקום המכה. וכשם שאומדין החפץ שהכה בו ומקום המכה. כך אומדין כח ההכאה שנאמר [\(במדבר לה-יז\)](#) "באבן יד" מכאן שמשערין את היד. אינו דומה זורק אבן בחבירו בריחוק שתי אמות לזורק בו בריחוק עשר שבריחוק עשר יהיה כחה יתר. ואינו דומה זורק בריחוק עשר לזורק בריחוק מאה שבריחוק המקום ביותר יתמעט כח ההכאה :

ג וכן משערין המכה עצמה ומשערין כח ההורג וכח הנהרג. אם הוא גדול או קטן או חזק או חלש או בריא או חולה וכן כל כיוצא בזה. שנאמר [\(במדבר לה-יז\)](#) "אשר ימות בה" מיתתו של זה משערין כל סבותיה :

ד כלי ברזל לא נתנה בה תורה שיעור. שנאמר [\(במדבר לה-טז\)](#) "ואם בכלי ברזל הכהו וימות רוצח הוא" ואפילו במחט. והוא שיהיה לו חוד כמו מחט או שפוד או סכין וכיוצא בהן. אבל אם הכהו בעשת של ברזל וכיוצא בה אומדין אותה כדרך שאומדין העץ או האבן :

ה המכה את חבירו בלא כלי והמיתו. כגון שהכהו בידו או ברגלו או נגפו בראשו והמיתו משערין כח המכה וכח הנהרג ומקום המכה. אינו דומה דוחף חבירו באצבעו לבועט בו ברגלו בכל כחו. ואינו דומה מכהו על לבו למכהו על מתניו. ואינו דומה חלש המכה את הבריא החזק לבריא חזק המכה חלש או חולה :

י ומנין שמשערין בכל אלו שנאמר [\(במדבר לה-כא\)](#) "או באיבה הכהו בידו וימות מות יומת המכה". אף על פי שנאמר [\(במדבר לה-כא\)](#) "בידו" הצריך הכתוב להיות ההכאה באיבה מכלל שמשערין כח ההכאה :

ז וכן הדוחף את חבירו מראש הגג ונפל ומת משערין גובה המקום שהפילו מעליו וכח הנדחף. שאינו דומה בן יומו שנפל לגדול שנפל. ומנין שמשערין גובה המקום. שנאמר [\(במדבר לה-כ\)](#) "ואם בשנאה יהדפנו". ויראה לי שכל מקום שאין בגובהו עשרה טפחים אין בו כדי להמית כמו שאמרו בבור לענין בהמה :

ח אחד המכה את חבירו באבן או בעץ. או שהכהו בגוש עפר או בגוש מלח וגפרית או בסל מלא עפר או צרורות ואפילו בפלח דבילה. שנאמר [\(במדבר לה-ז\)](#) "אשר ימות בה" כל שהוא ראוי להמית והכובד הוא שממית :

ט הדוחף את חבירו לתוך המים או לתוך האש אומדין אותו אם יכול לעלות משם פטור ממיתת בית דין ואם לאו חייב. וכן אם כבש עליו [בתוך המים און] בתוך האש עד שלא נשאר בו כח לעלות ומת חייב. אע"פ שאינו הוא הדוחף בתחילה. והוא הדין למניח ידו על פי חבירו וחוטמו עד שהניחו מפרפר ואינו יכול לחיות. או שכפתו והניחו בצנה או בחמה עד שמת. או שבנה עליו מקום עד שמנע ממנו הרוח. או שהכניסו למערה או לבית ועישן עליו עד שמת. או שהכניסו לבית של שיש והדליק עליו נר עד שהמיתו ההבל. בכל אלו נהרג עליו שזה כמו שחנקו בידו :

י אבל הכופת את חבירו והניחו ברעב עד שמת. או שכפתו והניחו במקום שסוף הצנה או החמה לבוא לשם ובאה והמיתתו. או שכפה עליו גיגית. או שפרע עליו את המעזיבה. או שהשיך עליו את הנחש. ואין צריך לומר אם שסה בו כלב או נחש. בכל אלו אין ממיתין אותו והרי הוא רוצח. ודורש דמים דורש ממנו דם :

יא וכן הדוחף חבירו בבור והיה שם סולם שיכול לעלות עליו. או שזרק בו חץ והיה תריס בידו להגן עליו ובא אחר וסלק את הסולם והסיר את התריס. שניהן אין נהרגין בבית דין. אפילו היה הדוחף עצמו הוא שחזר וסלק הסולם פטור ממיתת בית דין ונדרש ממנו הדם :

יב הזורק צרור בכותל וחזרה האבן לאחוריה והרגה חייב מיתת בית דין שמכתו היא באה. וכן אלו שמשחקין בכדור שהתרו בהן והרגו. בתוך ארבע אמות פטורין. חוץ לארבע אמות אפילו לסוף מאה אמה חייבין. והוא שיש בה כדי להמית כמו שביארנו :

יג זרק אבן למעלה והלכה לצדדין והרגה חייב. הכופת את חבירו והניחו במקום שאינו יכול לברוח והציף עליו מים ומת הרי זה נהרג עליו. והוא שימות מכח ראשון הבא ממעשיו :

הלכות רוצח ושמירת נפש - פרק רביעי

א המתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתת בית דין ומן התשלומין ומן הגלות. לפי שאין ערי מקלט קולטות אותו כמו שיתבאר. לפיכך הזורק אבן לתוך עדה מישראל והרג אחד מהן פטור ממיתת בית דין:

ב נתכוון להכות את חברו על מתניו ולא היה בכלי כדי להמית על מתניו והלכה לה האבן על לבו והיה בה כדי להמית על לבו ומת. או שנתכוון להכותו על לבו והיה בה כדי להסית על לבו והלכה לה האבן על מתניו ולא היה בה כדי להמית על מתניו ומת. פטור ממיתת בית דין ואינו גולה שאין ההורג בכוונה גולה. אבל אם נתכוין להכותו על מתניו והיה בה כדי להמית על מתניו והלכה לה על לבו ומת הרי זה נהרג וכן כל כיוצא בזה:

ג המכה את חברו באבן או באגרופ וכיוצא בהן אומדין אותו. אם אמדוהו לחיים נותן חמשה דברים ונפטר. ואפילו חלה המוכה והכביד ומת מחמת המכה הרי זה פטור. ואם אמדוהו למיתה אוסרין את המכה בבית הסוהר מיד וממתינים לזה אם מת יהרג המכה ואם הקל ונתרפא רפואה שלימה והלך בשוק על רגליו כשאר הבריאים משלם המכה חמשה דברים ונפטר:

ד זה שנאמר בתורה [\(שמות כא-יט\)](#) "על משענתו" אינו שיהלך והוא נשען על המטה או על אחר שאפילו הנוטה למות יכול להלך על המשענת לא נאמר [\(שמות כא-יט\)](#) "משענתו" אלא שיהיה מהלך על משענת בריו ולא יהיה צריך כח אחר להשען עליו:

ה אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה ולאחר מכאן הכביד ומת הרי זה נהרג. ואין אומדין אותו אומד שני כשהקל שרגלים לדבר:

ו הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת בין שהכוהו בזה אחר זה בין שהכוהו כאחת כולן פטורין ממיתת בית דין שנאמר [\(ויקרא כד-יז\)](#) "כל נפש אדם" עד שיהיה אחד שהרג כל הנפש והוא הדין לשנים שדחפוהו או שכבשוהו לתוך המים או שהיו רבים יושבים ויצא חץ מביניהן והרג שכולן פטורין:

ז זרקו בו עשרה אבן זה אחר זה וכל אחת מהן אין בה כדי להמית וזרק אחד אבן באחרונה ויש בה כדי להמית ומת הרי זה האחרון נהרג עליו. רוצח שנגמר דינו ונתערב באחרים ולא נודע מי הוא מהן כולן פטורין.

ורוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים שנגמר דינו כולן פטורין מן המיתה שאין גומרין דינו של אדם אלא בפניו ואוסרין את כולן :

ח ההורג נפשות ולא היו שם עדים רואין אותו כאחת אלא ראהו האחד אחר האחד או שהרג בפני עדים בלא התראה או שהוכחשו העדים בבדיקות ולא הוכחשו בחקירות כל אלו הרצחנים כונסין אותן לכיפה ומאכילין אותן לחם צר ומים לחץ עד שיצרו מייעיהן ואחר כך מאכילין אותן שעורים עד שתבקע כריסם מכובד החולי :

ט ואין עושין דבר זה לשאר מחוייבי מיתת בית דין אבל אם נתחייב מיתה ממיתין אותו ואם אינו חייב מיתה פוטרין אותו שאע"פ שיש עונות חמורין משפיכות דמים אין בהן השחתת יישובו של עולם כשפיכות דמים אפילו ע"ז ואין צריך לומר עריות או חילול שבת אינן כשפיכות דמים. שאלו עוונות הן מעבירות שבין אדם למקום אבל שפיכות דמים מעבירות שבינו לבין חבירו וכל מי שיש בידו עון זה הרי הוא רשע גמור ואין כל המצות שעשה כל ימיו שקולין כנגד עון זה ולא יצילוהו מן הדין שנאמר [\(משלי כח-ז\)](#) "אדם עשוק בדם נפש" וגו'. צא ולמד מאחאב עובד ע"ז שהרי נאמר בו [\(מלכים א כא-כה\)](#) "רק לא היה כאחאב" וכשנסדרו עונותיו וזכיותיו לפני אלהי הרוחות לא נמצא עון שחייבו כליה ולא היה שם דבר אחר ששקול כנגדו אלא דמי נבות שנאמר [\(מלכים א כב-כא\)](#) "ותצא הרוח ותעמד לפני ה'" זה רוח נבות ונאמר לו [\(מלכים א כב-כב\)](#) "תפתה וגם תוכל" והרי הוא הרשע לא הרג בידו אלא סיבב קל וחומר להורג בידו :

י האפיקורסים והם עובדי עבודה זרה או העושה עבירות להכעיס אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה אפיקורוס ושכופרין בתורה ובנבואה היה מצוה להרגן. אם יש בידו כח להרגן בסייף בפרהסיא הורג. ואם לאו היה בא עליהן בעלילות עד שיסבב הריגתן. כיצד ראה אחד מהן שנפל לבאר והסולם בבאר היה מסלקו ואומר הריני טרוד להוריד בני מן הגג ואחזירנו לך וכיוצא בדברים אלו :

יא אבל עובדי כוכבים שאין בינינו ובינם מלחמה ורועי בהמה דקה מישראל וכיוצא בה אין מסבבים להן המיתה ואסור להצילן אם נטו למות כגון שראה אחד מהן שנפל לים אינו מעלהו שנאמר [\(ויקרא יט-טז\)](#) "לא תעמוד על דם רעך". ואין זה רעך :

יב במה דברים אמורים בישראל בעל עבירה והעומד ברשעו ושונה בו תמיד כגון רועי בהמה דקה שפקרו בגזל והם הולכים באוולתן. אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמו כגון אוכל נבילות לתיאבון מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו :

הלכות רוצח ושמירת נפש - פרק חמישי

א כל ההורג בשגגה גולה ממדינה שהרג בה לערי מקלט ומצות עשה להגלותו שנאמר [\(במדבר לה-כה\)](#) "וישב בה עד מות הכהן הגדול". והוזהרו בית דין שלא יקחו כופר מן הרוצח בשגגה כדי לישב בעירו שנאמר [\(במדבר לה-לב\)](#) "ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו":

ב אין הרוצח בשגגה גולה אלא אם כן מת הנהרג מיד אבל אם חבל בו בשגגה אע"פ שאמדוהו למיתה וחלה ומת אינו גולה שמא הוא קירב את מיתת עצמו או הרוח נכנסה בחבורה והרגתהו אפילו שחט בו כל שני הסימנים ועמד מעט אינו גולה על ידו. לפיכך אם לא פרס כלל או ששחטו במקום שאין הרוח מנשבת בו כגון בית סתום של שיש הרי זה גולה וכן כל כיוצא בזה:

ג ישראל שהרג בשגגה את העבד גולה וכן העבד שהרג בשגגה את ישראל או את גר תושב. וכן גר תושב שהרג את גר תושב או את העבד בשגגה גולה שנאמר [\(במדבר לה-טו\)](#) "לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם":

ד גר תושב שהרג את ישראל בשגגה אע"פ שהוא שגג הרי זה נהרג. אדם מועד לעולם. וכן גר תושב שהרג גר תושב מפני שעלה על דעתו שמותר להרגו הרי זה קרוב למזיד ונהרג עליו הואיל ונתכוון להורגו. ועובד כוכבים שהרג את העובד כוכבים בשגגה אין ערי מקלט קולטות אותו שנאמר [\(במדבר לה-טו\)](#) "לבני ישראל":

ה הבן שחרג את אביו בשגגה גולה וכן האב שהרג את בנו גולה על ידו. במה דברים אמורים כשהרגו שלא בשעת לימוד. או שהיה מלמדו אומנות אחרת שאינו צריך לה. אבל אם יסר בנו כדי ללמדו תורה או חכמה או אומנות ומת פטור:

ו וכן הרב המכה את תלמידו או שליח בית דין שהכה את בעל דין הנמנע מלבוא לדין והמיתו בשגגה פטור מגלות שנאמר [\(דברים יט-ה\)](#) "לחטוב עצים" לדברי הרשות יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין שהרי שגגו והרגו בשעת עשית המצות:

ז בתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט ובית דין של אותה העיר שהרג בה שולחין ומביאין אותו משם ודנין שנאמר [\(דברים יט-ב\)](#) "ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם". מי שנתחייב מיתה ממיתין אותו שנאמר [\(דברים יט-ב\)](#) "ונתנו אותו ביד גואל הדם". מי שנפטר פוטרים אותו שנאמר [\(במדבר לה-כה\)](#) "והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם". מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו שנאמר [\(במדבר לה-כה\)](#) "והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו":

ח כשמישבין אותו מוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו גואל הדם בדרך ואומר להם אל תנהגו בו מנהג שופכי דמים בשוגג בא מעשה לידו:

ט רוצח בשגגה שהרגו גואל הדם חוץ לתחום עיר מקלטו פטור שנאמר **(דברים יט-ו)** "ולו אין משפט מות":

י אחד ההורגו בדרך קודם שיכנס לעיר מקלט או שהרגו בחזירתו השנים ששומרין אותו נכנס לעיר מקלטו ויצא חוץ לתחומה בזדון הרי זה התיר עצמו למיתה ורשות לגואל הדם להרגו. ואם הרגו כל אדם אין חייבין עליו שנאמר **(במדבר לה-כז)** "אין לו דם":

יא יצא חוץ לתחום עיר מקלטו בשגגה כל ההורגו בין גואל הדם בין שאר אדם גולה על ידו. הרגו בתוך תחום עיר מקלטו אפילו גואל הדם הרי זה נהרג עליו:

יב המזבח קולט שנאמר בהורג בזדון **(שמות כא-ד)** "מעם מזבחי תקחנו למות" מכלל שההורג בשגגה אינו נהרג במזבח לפיכך ההורג בשגגה וקלטו מזבח והרגו שם גואל הדם הרי זה נהרג עליו כמי שהרגו בתוך עיר מקלט:

יג אין קולט אלא גגו של מזבח בית העולמים בלבד ואין קולט אלא כהן ועבודה בידו אבל זר או כהן שאינו עובד בשעה שנהרג. או שהיה עובד ולא היה על גגו של מזבח אלא סמוך לו או אוחו בקרנותיו אינו נקלט:

יד וכן מי שקלטו המזבח אין מניחין אותו שם אלא מוסרין [לו] שומרין ומגלין אותו לעיר מקלטו. במה דברים אמורים במחוייבגלות. אבל מי שפחד מן המלך שלא יהרגנו בדין המלכות או מבית דין שלא יהרגוהו בהוראת שעה וברח למזבח ונסמך לו ואפילו היה זר הרי זה ניצל ואין לוקחין אותו מעם המזבח למות לעולם. אלא אם כן נתחייב מיתת בית דין בעדות גמורה והתראה כשאר כל הרוגי בית דין תמיד:

הלכות רוצח ושמירת נפש - פרק ששי

א שלשה הם ההורגים בלא כוונה:

ב יש הורג בשגגה והעלמה גמורה וזהו שנאמר בו **(שמות כא-יג)** "ואשר לא צדה" ודינו שיגלה לערי מקלט וינצל כמו שביארנו:

ג ויש הורג ותהיה השגגה קרוב לאונס והוא שיארע במיתת זה מאורע פלא שאינו מצוי ברוב מאורעות בני אדם ודינו שהוא פטור מן הגלות ואם הרגו גואל הדם נהרג עליו :

ד ויש הורג בשגגה ותהיה השגגה קרובה לזדון והוא שיהיה בדבר כמו פשיעה. או שהיה לו להזהר ולא נזהר. ודינו שאינו גולה מפני שעונו חמור אין גלות מכפרת לו ואין ערי מקלט קולטות אותו שאינן קולטות אלא המחוייב גלות בלבד. לפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור :

ה ומה יעשה זה יושב וישמור עצמו מגואל הדם. וכן כל הרצחנים שהרגו בעד אחד או בלא התראה וכיוצא בהן אם הרגן גואל הדם אין להם דמים לא יהיו אלו חמורים מההורג בלא כוונה :

ו כיצד הזורק אבן לרשות הרבים והרגה או הסותר כתלו לרשות הרבים ונפלה אבן והמיתה. בין שסתרו ביום בין שסתרו בלילה הרי זה קרוב למזיד ואינו נקלט מפני שזו פשיעות היא שהרי היה לו לעיין ואחר כך יזרוק או יסתור :

ז סתרו לאשפה בלילה אם הרבים מצויין בה הרי זה קרוב למזיד ואינו נקלט ואם אין הרבים מצויין בה כלל הרי זה קרוב לאונס ופטור מן הגלות :

ח היתה האשפה עשויה להפנות בה בלילה ואינה עשויה להפנות בה ביום ונקרה אדם וישב שם ונפלה עליו אבן בשעת סתירה ומת הרי זה גולה. ואם אחר שנפלה האבן בא זה וישב ונפלה עליו ומת הרי זה פטור מן הגלות :

ט וכן הזורק את האבן ואחר שיצאת מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה פטור מגלות שנאמר [\(דברים יט-ה\)](#) "ומצא את רעהו" פרט לממציא עצמו :

י השונא שהרג בשגגה אינו נקלט שנאמר [\(במדבר לה-כג\)](#) "והוא לא אויב לוי" חזקתו שהוא קרוב למזיד. ואי זהו שונא זה שלא דבר עמו שלשה ימים מפני האיבה. וכן אם נכנס לקרן זווית והמיתו שם בשגגה או שדחפו בגופו או נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע. או שעלה על דעתו שמותר להרוג. או שנתכוון להרוג זה והרג את זה אפילו נתכוון להרוג עובד כוכבים או בהמה ונמצא ישראל הרי כל אלו קרובין למזיד ואינן נקלטין :

יא הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות והרגו בעל הבית בשגגה פטור מן הגלות שנאמר [\(דברים יט-ה\)](#) "ואשר יבא את רעהו ביער" מה יער שיש רשות לנהרג להכנס לשם אף כל כיוצא בו. לפיכך הנכנס לחנות הנגר שלא ברשות ונתזה בקעת וטפחה לו על פניו ומת פטור מגלות. ואם נכנס ברשות הרי זה גולה :

יב מי שהיה דולה את החבית להעלותה לגג. ונפסק החבל ונפלה על חבירו והרגתהו. או שהיה עולה בסולם ונפל על חבירו והרגו פטור מן הגלות. שזה כמו אנוס הוא. שאין זה דבר הקרוב להיות ברוב העתים אלא כמו פלא הוא. אבל אם היה משלשל את החבית ונפלה על חבירו והרגתהו. היה יורד בסולם ונפל על חבירו. היה מעגל במעגלה ונפלה על חבירו והרגתהו גולה. שנאמר [\(במדבר לה-כג\)](#) **"ויפל עליו וימת"** שיפול דרך נפילה. שהרי דרך נפילה מצוי כרוב העתים להזיק ודבר קרוב הוא להיות. שהרי טבע הכבד לירד למטה במהרה. והואיל ולא זירז עצמו ותיקן מעשיו יפה בשעת ירידה יגלה. וכן כל כיוצא בזה:

יג קצב שהיה מקצב והגביה ידו בקופיץ לאחוריו והחזירו לשבר העצם כדרך שעושין הקצבים כל שימות בהולכה שהיא ההגבהה מלפניו וירידה מאחוריו אינו גולה עליו. וכל שימות בחזרה שהיא עלייה מאחוריו וירידה מלפניו גולה. זה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה שלא בדרך ירידתו אינו גולה. ואפילו בירידה שהיא צורך עלייה אינו גולה:

יד כיצד היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחת רגליו ונפלה והמיתה פטור מן הגלות. וכן המתכוין לזרוק בצד זה והלכה לה לצד אחר או שהיתה לו אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה מעולם ועמד ונפלה והמיתה. וכן הסומא שהרג בשגגה. כל אלו פטורין מן הגלות מפני שהן קרובין לאונס:

טו היתה אבן בחיקו והכיר בה ושכחה ועמד ונפלה והמיתה גולה שנאמר [\(במדבר לה-יא\)](#) **"בשגגה"** מכלל שהיתה לו ידיעה. נשמט הברזל מן העץ המתבקע אינו גולה מפני שאין זה בא מכחו אלא מכח כחו ונמצא כמו אונס. וכן הזורק אבן לתמר להפיל תמרים ונפלו מן התמרים על תינוק והרגוהו פטור מפני שנפלו מכח כחו וכן כל כיוצא בזה משאר הסיבות:

הלכות רוצח ושמירת נפש - פרק שביעי

א תלמיד שגלה לעיר מקלט מגלין רבו עמו שנאמר **"וחיי"**, עשה לו כדי שיחיה וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין. וכן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו:

ב עבד שגלה לעיר מקלט אין רבו חייב לזונו ומעשה ידיו לרבו. אבל אשה שגלתה לעיר מקלט בעלה חייב לזונה. ואינו יכול לומר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך אלא אם כן היו מספיקין לה:

ג רוצח שנגמר דינו להגלותו ומת קודם שיגלה מוליכין עצמותיו לשם. ורוצח שמת בעיר מקלטו קוברין אותו שם. ובעת שימות הכהן הגדול מוליכין עצמות הרוצח משם לקברי אבותיו:

ד שאר הלויים השוכנים בערי מקלט כשימות אחד מהן אינו נקבר בעיר ולא בתוך התחום. שנאמר [\(במדבר לה-ג\)](#) "ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם". לחיים ניתנו ולא לקבורה:

ה רוצח שהרג בשגגה בעיר מקלטו. גולה בה משכונה לשכונה ואינו יוצא מן העיר וכן לוי שהרג במדינתו גולה למדינה אחרת מערי הלויים. לפי שכולן קולטות כמו שיתבאר. ואם הרג חוץ מערי הלויים וברח לעירו הרי זה קולטו:

ו עיר מקלט שרובה רצחנים אינה קולטת. שנאמר [\(יהושע כד\)](#) "ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו" ולא ששון דבריהם לדבריו. וכן עיר שאין בה זקנים אינה קולטת שנאמר [\(יהושע כד\)](#) "זקני העיר ההיא":

ז רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו. יאמר להם רוצח אני. אמרו לו אע"פ כן יקבל מהן:

ח הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם. ואפילו לדבר מצוה או לעדות בין עדות ממון בין עדות נפשות. ואפילו להציל נפש בעדותו או להציל מיד העובד כוכבים או מיד הנהר או מיד הדליקה ומן המפולת. אפילו כל ישראל צריכין לתשועתו כיואב בן צרויה אינו יוצא משם לעולם עד מות הכהן הגדול. ואם יצא התיר עצמו למיתה כמו שביארנו:

ט אחד כהן גדול המשיח בשמן המשחה. ואחד המרובה בבגדים. ואחד הכהן הגדול העובד. ואחד הכהן שעבר. כל אחד מארבעתן שמת מחזיר את הרוצח. אבל משוח מלחמה אינו מחזיר מפני שהוא ככהן הדיוט:

י רוצח שנגמר דינו לגלות ולא היה שם כהן גדול. וההורג כהן גדול ולא היה שם כהן גדול אחר. וכהן גדול שהרג ולא היה שם כהן גדול אחר. הרי אלו גולין ואינן יוצאין מעיר מקלט לעולם:

יא נגמר דינו לגלות ואחר כך מת הכהן הגדול קודם שיגלה הרוצח. הרי זה פטור מן הגלות. ואם עד שלא נגמר דינו מת הכהן הגדול ומינו כהן אחר תחתיו ואחר כך נגמר דינו הרי זה חוזר במיתתו של שני שנגמר דינו בפניו:

יב נגמר דינו ונמצא הכהן הגדול בן גרושה או בן חלוצה. בטלה כהונה וכאילו נגמר דינו בלא כהן גדול ואינו יוצא משם לעולם:

יג רוצח ששב לעירו אחר מות הכהן הגדול. הרי הוא כשאר כל אדם. ואם הרגו גואל הדם נהרג עליו שכבר נתכפר לו בגלותו :

יד אף על פי שנתכפר אינו חוזר בה לשררה שהיה בה לעולם. אלא הרי הוא מורד מגדולתו כל ימיו הואיל ובאה תקלה זו הגדולה על ידו :

טו אע"פ שהחובל באביו בזדון חייב מיתת בית דין כמו ההורג שאר אדם. אם חבל באביו או באמו בשגגה אינו חייב גלות. שלא חייבה תורה גלות אלא [להורג] נפש אדם בשגגה בלבד כמו שביארנו :

הלכות רוצח ושמירת נפש - פרק שמיני

א מצות עשה להפריש ערי מקלט שנאמר [\(דברים יט-ב\)](#) "שלוש ערים תבדיל לד'". ואין ערי מקלט נוהגת אלא בארץ ישראל :

ב ושש ערים היו. שלש הבדיל משה רבינו בעבר הירדן. ושלוש הבדיל יהושע בארץ כנען :

ג אין אחת מערי מקלט קולטת עד שיובדלו כולן. שנאמר [\(במדבר לה-ג\)](#) "שש ערי מקלט תהיינה לכם". והודיענו משה רבינו שאין שלש שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלש שבארץ כנען. ולמה הבדילן אמר הואיל ובאה מצוה לידי אקיימנה :

ד בימי המלך המשיח מוסיפין שלש אחרות על אלו השש. שנאמר [\(דברים יט-ט\)](#) "ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה". והיכן מוסיפין אותן בערי הקיני והקנזי והקדמוני שנכרת לאברהם אבינו ברית עליהן ועדיין לא נכבשו ועליהן נאמר בתורה [\(דברים יט-ח\)](#) "ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך" :

ה וחייבין בית דין לכוין הדרכים לערי מקלט לתקנם ולהרחיבן. ומסירין מהן כל מכשול וכל תקלה. ואין מניחין בדרך לא תל ולא גיא ולא נהר. אלא עושין עליו גשר כדי שלא לעכב את הבורח לשם. שנאמר [\(דברים יט-ג\)](#) "תכין לך הדרך". ורוחב דרך ערי מקלט אין פחות משלשים ושתים אמות. ומקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי שיכירו הרצחנים ויפנו לשם :

ו בחמשה עשר באדר בכל שנה בית דין מוציאים שלוחים לתקן הדרכים וכל מקום שמצאוהו שנתקלקל מתקנים אותו. ובית דין שנתרשלו בדבר זה מעלה עליהן הכתוב כאילו שפכו דמים :

ז וכן מושחין בין כל עיר ועיר מערי מקלט בתחילת הפרשתן עד שהיו משולשות בשוה. שנאמר [\(דברים יט-ג\)](#) "תכין לך הדרך" :

ח ערי מקלט אין עושין אותן לא עיירות גדולות ולא כרכים גדולים ולא קטנים אלא עיירות בינוניות. ואין מושיבין אותן אלא במקום שווקים ובמקום המים. ואם אין שם מים מכניסין לתוכן מים. ואין מושיבין אותן אלא במקום אוכלוסין. נתמעטו אוכלוסייהן מוסיפין עליהן. נתמעטו דיוריהן מכניסין לתוכן כהנים לויים וישראלים. ואין פורשין בתוכן מצודות ואין מפשילין בתוכן חבלים כדי שלא יהיה רגל גואל הדם מצויה שם :

ט כל ערי הלויים קולטות וכל אחת מהן עיר מקלט היא. שנאמר [\(במדבר לה-ו\)](#) "ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר" [\(במדבר לה-ז\)](#) "כל הערים אשר תתנו ללויים ארבעים ושמונה עיר". הקישן הכתוב כלן זו לזו לקלוט :

י ומה הפרש יש בין ערי מקלט שהובדלו למקלט ובין שאר ערי הלויים. שערי מקלט קולטות בין לדעת בין שלא לדעת הואיל ונכנס בהן נקלט. ושאר ערי הלויים אינן קולטות אלא לדעת. ורוצח הדר בערי מקלט אינו נותן שכר ביתו. והדר בשאר ערי הלויים נותן שכר לבעל הבית :

יא כל עיר הקולטת תחומה קולט כמוה. אילן שעומד בתוך תחום ערי מקלט ונופו נוטה חוץ לתחום משיגיע תחת הנוף נקלט. היה עומד חוץ לתחום ונופו נוטה לתוך התחום משיגיע לעיקרו נקלט וההורג שם נהרג עליו. ואע"פ שהתחום קולט אין הרוצח דר בו שנאמר [\(במדבר לה-כה\)](#) "וישב בה" ולא בתחומה :

הלכות רוצח ושמירת נפש - פרק תשיעי

א הרוג שנמצא נופל לארץ ולא נודע מי הכהו מגיחין אותו במקומו. ויוצאין חמשה זקנים מבית דין הגדול שבירושלים שנאמר [\(דברים כא-ב\)](#) "ויצאו זקניך ושופטיך" ומודדין ממנו אל הערים שסביבות החלל. אפילו נמצא בצד עיר זו שהדבר ידוע בודאי שהיא הקרובה מצוה למדוד :

ב אחר שמוודין ונודעה העיר הקרובה קוברין את הנהרג במקומו וחוזרין זקני ירושלים למקומן ובית דין של אותה העיר מביאין עגלת בקר משל אנשי אותה העיר ומורידים אותה אל נחל ששוטף בחזקה וזהו (דברים כא-ד) "איתן" האמור בתורה :

ג ועורפין אותה שם בקופיץ מאחריה ובית דין של אותה העיר עם כל זקניה אפילו הם מאה כולן רוחצין את ידיהן שם במקום עריפתה ואומרים שם בתוך הנחל בלשון הקודש (דברים כא-ז) "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו". כלומר שלא בא לידינו הנהרג הזה ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו ופטרנוהו בלא לוייה. והכהנים אומרים בלשון הקודש (דברים כא-ח) "כפר לעמך ישראל". והולכין להן והקב"ה מכפר על הדם שנאמר (דברים כא-ט) "ונכפר להם הדם":

ד כשמוודין מן החלל מדקדקין במדה ואין מקדרין בה ואין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין של עשרים ושלושה. ואין מודדין לירושלים שירושלים אין מביאה עגלה ערופה לפי שלא נתחלקה לשבטים ונאמר (דברים כא-א) "באדמה אשר ה' אלהיך נותן לך לרשתה":

ה נמצא קרוב לירושלים או לעיר שאין בה בית דין מניחין אותה ומודדין אל שאר העיירות הסמוכות לו. נמצא סמוך לספר או לעיר שיש בה עכו"ם אין מודדין כל עיקר שהרי זה בחזקת שהרגוהו עכו"ם :

ו אין העיר הקרובה מביאה אלא בזמן שמנין הרוב שבה כמו מנין העיר הרחוקה ממנה אבל אם היו אלו שברחוקה מרובין על אנשי הקרובה ממנה הולכין אחר הרוב והמרובין מביאין העגלה :

ז אע"פ שהולכין אחר הרוב מן התורה והולכין אחר הקרוב הרוב עדיף :

ח נמצא הנהרג מכוון בין שתי עיירות ואנשי זו כאנשי זו בשוה יביאו עגלה אחת בשותפות ויתנו ויאמרו. אם זו היא הקרובה הרי היא שלהן ואלו יתנו להם חלקם מתנה. ואם אלו הם הקרובים הרי הוא שלהן ואלו יתנו להן חלקם מתנה. לפי שאי אפשר לצמצם ואפילו בידי אדם :

ט מהיכן מודדין מחוטמו. נמצא גופו במקום אחד וראשו במקום אחר מוליכין הגוף אצל הראש וקוברים אותו במקומו. וכן כל מת מצוה מוליכין גופו אצל ראשו ונקבר במקומו :

י נמצאו מתים רבים זה בצד זה. מודדין מחוטמו של כל אחד ואחד מהן. ואם היתה עיר אחת קרובה לכולם. מביאה עגלה אחת על כולן. נמצאו זה על גבי זה מודדין מן העליון כמות שהן מונחין :

יא נאמר (דברים כא-א) **"כי ימצא חלל"** לא חנוק ולא מפרפר שאין זה נקרא חלל. (דברים כא-א) **"באדמה"** לא טמון בגל. (דברים כא-א) **"נופל"** לא תלוי באילן. (דברים כא-א) **"בשדה"** לא צף על פני המים. (דברים כא-א) **"לא נודע מי הכהו"** הא אם נודע לא היו עורפין :

יב אפילו ראה ההורג עד אחד אפילו עבד או אשה או פסול לעדות בעבירה לא היו עורפין. לפיכך משרבו הרצחנים בגלוי בטלה עגלה ערופה :

יג עד אחד אומר ראיתי את ההורג ועד אחד הכחישו ואמר לו לא ראית היו עורפין. במה דברים אמורים כשבאו שניהם כאחת אבל אם אמר אחד אני ראיתי את ההורג הרי זה נאמן כשנים לענין זה. ואם בא אחר כך עד אחד והכחישו ואמר לו לא ראית אין משגיחין על דברי האחרון ואין עורפין :

יד באו שנים אחר שהעיד האחד והכחישוהו ואמרו לו לא ראית הרי הן כשתי עדיות המכחישות זו את זו ועורפין. אשה אומרת ראיתי את ההורג ואשה אחרת מכחשת אותה ואומרת לא ראית היו עורפין בין שבאו שתיהן כאחת בין שבאו זו אחר זו. שנים אומרים ראינו ואחד אומר להן לא ראיתם אין עורפין. אחד אומר ראיתי ושנים אומרים לו לא ראית היו עורפין :

טו במה דברים אמורים כשהיו שלשתן כשרים או פסולים אבל אם אמר עד אחד ראיתי ההורג ושתי נשים או שני פסולים אומרים לו לא ראית אין עורפין :

טז שתי נשים או שני פסולים אומרים ראינו ההורג ועד אחד מכחישם ואומר לא ראיתם עורפים שאפילו מאה נשים או מאה פסולים ועד אחד מכחיש את כולן הרי אלו כאיש אחד ועד אחד :

יז שלש נשים או שלשה פסולים אומרים ראינו ההורג וארבע נשים או ארבעה פסולים אומרים לא ראיתם עורפין. זה הכלל בפסולין [הלך] אחר רוב המניין בכל מקום :

הלכות רוצח ושמירת נפש - פרק עשירי

א אין דין עגלה ערופה נוהג אלא בארץ ישראל וכן בעבר הירדן :

ב עגלה ערופה בת שתי שנים או פחות אבל אם היתה בת שתי שנים ויום אחד פסולה. ואין המומין פוסלין ואעפ"כ אם היתה טריפה פסולה. [\(דברים כא-ח\)](#) "כפרה" נאמר בה כקדשים :

ג כל העבודות פוסלות את העגלה כמו שפוסלין בפרה אדומה שנאמר [\(דברים כא-ג\)](#) "אשר לא עובד בה". ולמה נאמר [\(דברים כא-ג\)](#) "עול" אחר שנאמר [\(דברים כא-ג\)](#) "אשר לא עובד בה" שהוא כולל העול עם שאר עבודות. שהעול פוסל בין בשעת מלאכה בין שלא בשעת מלאכה כיון שמשכה בעול טפח נפסלה אע"פ שלא חרש בה ולא עשה בה מלאכה ושאר עבודות אין פוסלין אלא עד שעת מלאכה :

ד כל מלאכה שהיא לצרכה כגון פירש טליתו עליה מפני הזבובים אינו פוסלה. וכל שהיא שלא לצרכה כגון שפירש טליתו עליה לנושאה פסולה וכן כל כיוצא בזה כמו שביארנו בהלכות פרה אדומה :

ה אין עורפין את העגלה אלא ביום לפי שנאמר בה [\(דברים כא-ח\)](#) "כפרה" כקדשים. וכל היום כשר לעריפתה. ואין עורפין שתי עגלות כאחת שאין עושין מצות חבילות חבילות :

ו עגלה ערופה אסורה בהנאה ונקברת במקום עריפתה ומשתרד לנחל תיאסר בהנאה אע"פ שעדיין לא נערפה. ואם מתה או נשחטה אחר ירידתה הרי זו אסורה בהנאה ותקבר :

ז נמצאו העדים זוממין הרי זו מותרת בהנאה. כיצד כגון שאמר עד אחד אני ראיתי את ההורג ובאו שנים והכחישוהו ואמרו לו לא ראית. והפרישו את העגלה והורידוה לנחל לעורפה על פיהם. ואחר כך הוזמו השנים הרי זו מותרת בהנאה :

ח נמצא ההורג עד שלא תערף העגלה תצא ותרעה בעדר נמצא אחר שנערפה תקבר במקומה. שעל הספק באה מתחילתה כיפרה ספיקה והלכה לה. ואע"פ שנמצא הרוצח אחר עריפתה הרי זה יהרג שנאמר [\(דברים כא-ט\)](#) "ואתה תבער הדם הנקי" :

ט הנחל שנערפה בו העגלה אסור בזריעה ועבודה לעולם. שנאמר [\(דברים כא-ד\)](#) "אשר לא יעבד בו ולא יזרע". וכל העובד שם עבודה בגופה של קרקע כגון שחרש או חפר או זרע או נטע וכיוצא באלו הרי זה לוקה. ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים שזה כמי שארג שם בגד או תפרו שאינה מלאכה בגוף הקרקע. לכך נאמר [\(דברים כא-ד\)](#) "לא יעבד בו ולא יזרע" מה זריעה בגופה של קרקע אף כל העבודה שנאסרה שם אינה אלא בגופה של קרקע :

י אנשי עיר קרובה שנתאחרו ולא הביאו עגלה ערופה. כופין אותן ומביאין ואפילו לאחר כמה שנים. שחייבי עגלה ערופה שעבר עליה יום הכפורים חייבים להביא אחר יום הכפורים :

הלכות רוצח ושמירת נפש - פרק אחד עשר

א מצות עשה לעשות אדם מעקה לגגו שנאמר [\(דברים כב-ח\)](#) "ועשית מעקה לגגך". והוא שיהיה בית דירה. אבל בית האוצרות ובית הבקר וכיוצא בהן אינו זקוק לו. וכל בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות פטור מן המעקה :

ב בית של שני שותפין חייבין במעקה שנאמר [\(דברים כב-ח\)](#) "כי יפול הנופל ממנו" לא תלה אלא בנופל. אם כן למה נאמר [\(דברים כב-ח\)](#) "גגך" למעט בתי כנסיות ובתי מדרשות לפי שאינן עשויים לדירה. היתה רשות הרבים גבוהה מגגו אינו זקוק למעקה שנאמר [\(דברים כב-ח\)](#) "כי יפול הנופל ממנו" ולא לתוכו :

ג גובה המעקה אין פחות מעשרה טפחים כדי שלא יפול ממנו הנופל. וצריך להיות המחיצה חזקה כדי שישען אדם עליה ולא תפול. וכל המניח גגו בלא מעקה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר [\(דברים כב-ח\)](#) "ולא תשים דמים בביתך". ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה :

ד אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בה אדם וימות. כגון שהיתה לו באר או בור בחצירו בין שיש בו מים בין שאין בו מים חייב לעשות חוליא גבוהה עשרה טפחים. או לעשות לה כסוי כדי שלא יפול בה אדם וימות. וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה. שנאמר [\(דברים ד-ט\)](#) "השמר לך ושמור נפשך". ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאין לידי סכנה ביטל מצות עשה ועבר ב [\(דברים כב-ח\)](#) "לא תשים דמים" :

ה הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות. וכל העובר עליהן ואומר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד בכך מכין אותו מכת מרדות :

ו ואלו הן. לא יניח אדם פיו על הסלון המקלח וישתה. ולא ישתה בלילה מן הנהרות ומן האגמים שמא יבלע עלוקה והוא אינו רואה. ולא ישתה מים מגולים שמא שתה מהן נחש וכיוצא בו מזוחלי עפר וימות :

ז ואלו הן המשקין האסורין משום גילוי. המים. והיין. ואפילו מזוג ואפילו התחיל טעמו להשתנות לחומץ. והחלב. והדבש. והציר. אבל שאר כל המשקין אין מקפידין על גילויין שאין בעלי ארס שותין מהן:

ח השום שנתרסק ואבטיח שנחתך ונתגלה אסור וכן כל כיוצא בהן. יין מבושל ויין תוסס אין בהן משום גילוי. ותוסס הוא היין משעת דריכתו עד שלשה ימים. ויין או מים או חלב שהיו חמין כל זמן שההבל עולה מהן וכן משקין שהיה המשקה יורד מלמעלה לתוכן טיפה אחר טיפה והוא שיהיה טורד ויורד כל אלו אין בהן משום גילוי שזוחלי עפר מתיראים מבעבוע המשקה ומן ההבל ואין שותין ממנו:

ט מי כבשין ומי שלקות ומי תורמוסין אין בהן משום גילוי. מים ששרה בהן כבשין ושלקות ותורמוסין אם נשתנה טעמן אין בהם משום גילוי. ואם אין בהם נותן טעם אסורין. וכן מים שהדיח בהן פרישים ודרמוסקין לחולה אסורין משום גילוי:

י יין שנתחבר בו דברים חדין כפלפלין או דברים מרים כאפסנתין עד שנשתנה טעמם אין בו משום גילוי והוא הדין בשאר המשקין:

יא כל המשקין האסורין משום גילוי שנתגלו בין ביום בין בלילה אסורין ואפילו היה בצדן אדם ישן אין אימת ישן על הזוחלין. וכמה ישהו ויאסרו כדי שיצא הרחש מתחת אזן כלי וישתה ויחזור למקומו:

יב שיעור המים שיאסרו אם נתגלו כדי שיהיה הסם ניכר בהן ומזיק. אבל אם היו המים מרובין כדי שתאבד בהן המרה הרי אלו מותרין בין בכלים בין בקרקעות וכן הדין בשאר המשקין:

יג מעיין המושך כל שהוא אין בו משום גילוי. לגין מגולה שהניחו בשידה תיבה ומגדל או בתיק שלו או בכור אפילו עמוק מאה אמה או במגדל גבוה מאה אמה או בטרקלין מיופה ומסוייד הרי זה אסור. בדק את התיבה או את המגדל ואחר כך הניחו הרי זה מותר. ואם היה בהן נקב אסור. כמה יהא בנקב כדי שתכנס אצבע קטנה של קטן:

יד חבית שנתגלתה אע"פ ששתו ממנו תשעה ולא מתו לא ישתה עשירי. מעשה היה ואמרו ששתה עשירי ומת מפני שארס הנחש שקע למטה ויש סם חמת זוחלי עפר שעולה וצף למעלה ויש סם שהיא נתלית באמצע המשקה. לפיכך הכל אסור ואפילו סננו במסננת וכן אבטיח שנתגלה אע"פ שאכלו ממנו תשעה ולא מתו לא יאכל עשירי:

טו מים שנתגלו לא ישפכם לרשות הרבים ולא ירבץ בהם את הבית ולא יגבל בהן את הטיט ולא ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו ולא ישקה מהן לא בהמתו ולא בהמת חבירו אבל משקה אותן לחתול:

טז עיסה שנילושה במים מגולין אפילו היא של תרומה תשרף ואפילו נאפת הפת אסורה :

הלכות רוצח ושמירת נפש - פרק שנים עשר

א בהמה חיה או עוף שנשכן הנחש וכיוצא בו או שאכלו סם הממית האדם קודם שישתנה בגופו הרי אלו אסורים משום סכנת נפשות. לפיכך בהמה חיה ועוף שנמצאו חתוכי רגלים אע"פ שהן מותרין משום טריפה הרי אלו אסורין משום סכנה שמא אחד מזוחלי עפר נשכן עד שיבדקו. כיצד בודקן צולה אותן בתנור אם לא נתחתך הבשר ולא נשתנה משאר הצלי הרי אלו מותרין :

ב וכן ניקורי תאנים וענבים והקשואים והדילועין והאבטיחין והמלפפונות אפילו היו גדולים ביותר בין תלושין בין מחוברין ואפילו היו בתוך הכלי כל שיש בו ליחה ונמצא נשוך אסור שמא נחש וכיוצא בו נשכו ואפילו ראה צפור או עכבר יושב ומנקר הרי אלו אסורין שמא במקום נקב ניקב :

ג תאנה או ענב שניטל העוקץ שלהן אין בהם משום גילוי. לפיכך אוכל אדם תאנים וענבים בלילה ואינו חושש. תאנה נקורה שיבשה ונעשת גרוגרת ותמרה נקורה שיבשה שתיהן מותרות :

ד אסור לאדם ליתן מעות או דינרים לתוך פיו שמא יש עליהן רוק יבש של מוכי שחין או מצורעין או זיעה שכל זיעת אדם סם המות חוץ מזיעת הפנים :

ה וכן לא יתן אדם פס ידו תחת שחיו שמא נגע בידו במצורע או בסם רע שהידים עסקניות. ולא יתן התבשיל תחת המטה אף על פי שהוא עוסק בסעודה שמא יפול בו דבר המזיק והוא אינו רואהו :

ו וכן לא ינעוץ הסכין בתוך האתרוג או בתוך הצנון שמא יפול אדם על חודה וימות. וכן אסור לאדם לעבור תחת קיר נטוי או על גשר רעוע או ליכנס לחורבה. וכן כל כיוצא באלו משאר הסכנות אסור לעבור במקומן :

ז וכן אסור ליהודי להתייחד עם העובד כוכבים מפני שהן חשודים על שפיכות דמים. ולא יתלוה עמהן בדרך. פגע עובד כוכבים בדרך מחזירו לימינו. היו עולין במעלה או יורדים בירידה לא יהיה ישראל למטה ועובד

כוכבים למעלה אלא ישראל למעלה ועובד כוכבים למטה שמא יפול עליו להמיתו ואל ישוח לפניו שמא ירוץ את גולגולתו :

ח אם שאלו לאן אתה הולך ירחיב לו את הדרך כדרך שהרחיב יעקב לעשו שנאמר [\(בראשית לג-יד\)](#) "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" :

ט אסור ליקח רפואה מן העובד כוכבים אלא אם כן נתייאשו ממנו שיחיה. ואסור להתרפאות מן האפיקורוס ואע"פ שנתייאשו ממנו שמא ימשכו אחריו. ומותר ליקח רפואה מן העובד כוכבים לבהמה או למכה שבגוף מבחוץ כגון מלוגמא ורטייה. ואם היתה מכה של סכנה אסור ליקח ממנו. וכל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהם :

י ומותר לשאול לרופא עובד כוכבים ויאמר לו סם פלוני יפה לך וכך וכך תעשה אבל לא יקח ממנו :

יא ואסור להסתפר מהן ברשות היחיד שמא יהרגנו. אם היה אדם חשוב מותר מפני שמתירא להרגו. ואם דימה לעובד כוכבים שהוא אדם חשוב כדי שיפחד ממנו ולא יהרגנו הרי זה מותר להסתפר ממנו :

יב אסור למכור לעובדי כוכבים כל כלי המלחמה ואין משחיזין להם את הזיין ואין מוכרין להן לא סכין ולא קולרין ולא כבלים [של ברזל] ולא שלשלאות של ברזל הינדואה ולא דובים ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים אבל מוכרין להן תריסין שאינן אלא להגן :

יג וכשם שאסרו למכור לעובד כוכבים כך אסרו למכור לישראל שמוכר לעובד כוכבים. ומותר למכור כלי זיין לחיל של בני המדינה מפני שהן מגינין על ישראל :

יד כל שאסור למכור לעובד כוכבים אסור למכור לישראל שהוא ליסטים מפני שנמצא מחזיק יד עוברי עבירה ומכשילו. וכן כל המכשיל עור בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת או שחיזק ידי עוברי עבירה שהוא עור ואינו רואה דרך האמת מפני תאות לבו הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר [\(ויקרא יט-ד\)](#) "ולפני עור לא תתן מכשול" הבא ליטול ממך עצה תן לו עצה ההוגנת לו :

טו ואסור להשיא עצה טובה לעובד כוכבים או לעבד רשע. ואפילו להשיאו עצה שיעשה דבר מצוה והוא עומד ברשעו אסור. ולא נתנסה דניאל אלא על שהשיא עצה לנבוכדנצר ליתן צדקה שנאמר להן [\(דניאל ד-ד\)](#) "מלכא מלכי ישפר עלך" :

הלכות רוצח ושמירת נפש - פרק שלשה עשר

א מי שפגע בחבירו בדרך ובהמתו רובצת תחת משאה בין שהיה עליה משא הראוי לה בין שהיה עליה יותר ממשאה הרי זה מצוה לפרוק מעליה וזו מצות עשה שנאמר [\(שמות כג-ה\)](#) "עזוב תעזוב עמו":

ב ולא יפרוק ויניחנו נבהל וילך אלא יקום עמו ויחזור ויטעון משאו עליה שנאמר [\(דברים כב-ד\)](#) "הקם תקים עמו" זו מצות עשה אחרת. ואם הניחו נבהל ולא פרק ולא טען ביטל מצות עשה ועבר על מצות לא תעשה שנאמר [\(דברים כב-ד\)](#) "לא תראה את חמור אחיך":

ג היה כהן והבהמה רובצת בבית הקברות אינו מתטמא לה כשם שאינו מתטמא להשיב אבידה. וכן אם היה זקן שאין דרכו לטעון ולפרוק הואיל ואינה לפי כבודו פטור:

ד זה הכלל כל שאילו היתה שלו היה טוען ופורק הרי זה חייב לטעון ולפרוק בשל חבירו. ואם היה חסיד ועושה לפניו משורת הדין אפילו היה הנשיא הגדול וראה בהמת חבירו רובצת תחת משאה של תבן או קנים וכיוצא בהן פורק וטוען עמו:

ה פרק וטען וחזרה ונפלה חייב לטעון ולפרוק פעם אחרת אפילו מאה פעמים שנאמר [\(שמות כג-ה\)](#) "עזוב תעזוב" [\(דברים כב-ד\)](#) "הקם תקים עמו". לפיכך צריך להדדות עמו עד פרסה אלא אם כן אומר לו בעל המשא איני צריך לך:

ו מאימתי יתחייב לפרוק ולטעון עמו משיראהו ראייה שהיא כפגיעה שהרי נאמר [\(שמות כג-ה\)](#) "כי תראה" ונאמר [\(שמות כג-ד\)](#) "כי תפגע". וכמה, שיערו חכמים משיהיה ביניהם מאתים וששים ושש אמה ושני שלישי אמה שהוא אחד משבעה ומחצה במיל. היה רחוק ממנו יתר מזה אינו זקוק לה:

ז מצוה מן התורה לפרוק עמו בחנם. אבל לטעון עליו הרי זה מצוה ונוטל שכרו וכן בשעה שמדדה עמו עד פרסה יש לו שכר:

ח מצא בהמת חבירו רבוצה אע"פ שאין הבעלים עמה מצוה לפרוק מעליה ולטעון עליה שנאמר [\(שמות כג-ה\)](#) "עזוב תעזוב" [\(דברים כב-ד\)](#) "הקם תקים" מכל מקום. אם כן למה נאמר [\(שמות כג-ה\)](#) "עמו" שאם היה בעל הבהמה שם והלך וישב לו ואמר לזה שפגע בו הואיל ועליך מצוה אם רצית לפרוק לבדך פרוק הרי זה פטור שנאמר [\(שמות כג-ה\)](#) "עמו". ואם היה בעל הבהמה זקן או חולה חייב לטעון ולפרוק לבדו:

ט בהמת העובד כוכבים והמשא של ישראל אם היה העובד כוכבים מחמר אחר בהמתו אינו זקוק לה. ואם לאו חייב לפרוק ולטעון משום צער ישראל. וכן אם היתה הבהמה של ישראל והמשוי של עובד כוכבים חייב לפרוק ולטעון משום צער ישראל אבל בהמת העובד כוכבים ומשאו אינו חייב להטפל בו אלא משום איבה:

י חמרים שרגליו של אחד מהן רעועות אינן רשאים חביריו להקדים ולעבור מעליו. נפל רשאין לעבור מעליו:

יא היה אחד טעון ואחד רוכב ודחקן הדרך. מעבירין את הרוכב מפני הטעון. אחד טעון ואחד ריקן מעבירין את הריקן מפני הטעון. אחד רכוב ואחד ריקן מעבירין את הריקן מפני הרכוב. שניהן טעונין שניהן רוכבין שניהן ריקנין עושין פשרה ביניהן:

יב וכן שתי ספינות העוברות ופוגעות זו בזו אם עוברות שתיהן בבת אחת טובעות ואם בזו אחר זו עוברות. וכן שני גמלים העולים במעלה גבוה ופגעו זה בזה אם עוברין שניהם בבת אחת נופלין ואם בזה אחר זה עולין. כיצד הן עושין. טעונה ושאינה טעונה תדחה שאינה טעונה מפני הטעונה. קרובה ורחוקה תדחה קרובה מפני שאינה קרובה. שתיהן רחוקות או קרובות או טעונות הואיל וכולן בדוחק אחד הטל פשרה ביניהן והן מעלות שכר זה לזה. ובזה וכיוצא בו נאמר [\(ויקרא יט-טו\)](#) "בצדק תשפוט עמיתך":

יג הפוגע בשנים אחד רובץ תחת משאו ואחד פרק מעליו ולא מצא מי שיטעון עמו. מצוה לפרוק בתחילה משום צער בעלי חיים ואחר כך טוען. במה דברים אמורים כשהיו שניהם שונאים או אוהבים. אבל אם היה אחד שונא ואחד אוהב מצוה לטעון עם השונא תחילה כדי לכוף את יצרו הרע:

יד [\(שמות כג-ה\)](#) ה"שונא" שנאמר בתורה לא מאומות העולם הוא אלא מישראל והיאך יהיה לישראל שונא מישראל והכתוב אומר [\(ויקרא יט-יז\)](#) "לא תשנא את אחיך בלבבך". אמרו חכמים כגון שראהו לבדו שעבר עבירה והתרה בו ולא חזר הרי זה מצוה לשונאו עד שיעשה תשובה וישוב מרשעו. ואע"פ שעדיין לא עשה תשובה אם מצאו נבהל במשאו מצוה לטעון ולפרוק עמו ולא יניחנו נוטה למות שמא ישהה בשביל ממונו ויבא לידי סכנה. והתורה הקפידה על נפשות ישראל. בין רשעים בין צדיקים מאחר שהם נלויים אל ה' ומאמינים בעיקר הדת. שנאמר [\(יחזקאל לג-יא\)](#) "אמור אליהם חי אני נאם ה' אלהים אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה": סליקו להו הלכות רוצח ושמירת נפש בס"ד

נגמר ספר אחד עשר והוא ספר נזיקין. הלכותיו חמשה. ופרקיו שנים וששים: הלכות נזקי ממון ארבעה עשר פרקים: הלכות גניבה תשעה פרקים. הלכות גזלה ואבדה שמונה עשר פרקים. הלכות חובל ומזיק שמונה פרקים. הלכות רוצח ושמירת נפש שלשה עשר פרקים: